

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

**NECİP FAZIL KISAKÜREK VE TARİHİ GÖRÜŞLERİNİN
İNCELEMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan

Ahmet Özgür TÜREN

Danışman

Dr.Öğr.Ü.Mehmet Emin ELMACI

İZMİR, 2018

YEMİN METNİ

"NECİP FAZIL KISAKÜREK VE TARİHÎ GÖRÜŞLERİNİN İNCELEMESİ" isimli yüksek lisans tezinin, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

..../..../2018

Ahmet Özgür TÜREN

NECİP FAZIL KISAKÜREK VE TARİHİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELEMESİ

Tezi Hazırlayan

Ahmet Özgür TÜREN

ÖZET

Bu tez çalışmasında; Necip Fazıl Kısakürek'in tarih konulu eserleri incelenmiş olup, bu eserlerinde yer alan maddi hatalar ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede, Necip Fazıl Kısakürek'in ağırlıklı olarak Cumhuriyet tarihi üzerine yazdıkları irdelenmiş ama aynı zamanda Osmanlı tarihine de girilmiştir. Bugün Cumhuriyet'i ayakta tutan devrimlerin ve anlatılan önemli badirelerin hemen hemen tümünün Necip Fazıl Kısakürek'in kaleminden de anlatıldığını görürüz. Vahdettin, İskilipli Atıf, Şeyh Sait gibi tarihi karakterlerin ve Menemen Olayı, 150'likler, Dersim İsyanı gibi meselelerin özne olduğu Necip Fazıl Kısakürek'in tarih konulu kitaplarında İşte bu anlatılanlarda kasıtlı veya kasıt olmaksızın verilen yanlış bilgilerin, bir sonraki nesillerin tarih anlayışını etkilediğine şahidiz. Necip Fazıl Kısakürek'in tarih konulu eserlerinde yapılan yanlışlar, halkın bir kısmında karşılık görmüş ve birçok yazarın da kendisini kaynak ve örnek alması ile birlikte çığ gibi büyümüştür. İşte tam da bu yüzden bu çalışmada Necip Fazıl Kısakürek'in tarih konulu eserleri incelenmiş ve sorunun köküne inilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Devrimleri, Menemen Olayı, Dersim İsyanı, Vahdettin, Şeyh Sait, Necip Fazıl Kısakürek,

NECİP FAZIL KISAKÜREK VE TARİHİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELEMESİ

Writer of the Thesis

Ahmet Özgür TÜREN

Abstract

In this study of thesis; the history based works of Necip Fazıl Kısakürek have been examined and been aimed to undisclose their material faults. Within this spect, dominantly his works on history of Turkish Republic have been digged out but also Ottoman History has relatively been touched. We respectively witness that revolutions that keep Republic up and approximately all important tragedies that have been gone through have been told by Necip Fazıl Kısakürek's narration. We observe that in history based books of Necip Fazıl Kısakürek which position historical characters like Vahdettin, İskilipli Atıf, Sheikh Said and issues like The Case of Menemen , Hundred and fifties , The Riot of Dersim as their subject, wrong information intentionally or unintentionally given has influence the understanding of upcoming generations. What is subjected wrong in the history based works of Necip Fazıl Kısakürek has received interest by a group of people and taken as a sample by many authors, it grew up with the snowball effect. Precisely due to this fact, in this very hereby study, the history based works of Necip Fazıl Kısakürek have been examined and reached to the root of the problem.

Keywords: Republican revolutions, The Case of Menemen, The Riot of Dersim, Vahdettin, Sheikh Said, Necip Fazıl Kısakürek,

KISALTMALAR

s.	: Sayfa
A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.g.	: Adı Geçen Gazete
A.g.m.	: Adı geçen makale
A.g.t.	: Adı geçen tez
ANAP	: Anavatan Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Cilt	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DP	: Demokrat Partisi
Ed.	: Editör
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MTTB	: Milli Türk Talebe Birliği

ÖNSÖZ

Necip Fazıl Kısakürek, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin önde gelen şairlerindedir. Kendisinin edebiyat alanındaki yeteneği ve başarıları tüm odaklar tarafından kabul edilmiş ve saygı görmüştür.

Ancak Necip Fazıl Kısakürek sadece edebiyat eserleri ortaya koymakla kalmamış, aynı zamanda din ve tarih konulu eserler de vermiştir. Necip Fazıl Kısakürek, din veya tarih alanında bir uzmanlığa sahip değildir. Bu konularda uzman olmamasına rağmen kalemını söz konusu alanlarda cömertçe kullanmış ve verdiği eserlerin sayısı çift basamaklı hanelere ulaşmıştır. Ancak edebiyat alanında kendini ispatlamış olan Necip Fazıl, din ve tarih konularında aynı başarıyı gösterememiş ve söz konusu alanların uzmanları tarafından haklı eleştiriler almıştır.

Tarih, Mustafa Kemal Atatürk'ün de belirttiği gibi hayal mahsulü olamaz. Tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat, insanlığı şaşkırtacak bir hal alır. Bu sebeple tarih konulu eserler veren Necip Fazıl Kısakürek, sorumluluğu yüksek bir mücadelenin içine girmiştir. Fakat tezin genelinde de görüleceği gibi bu alanda ortaya koyduğu fikirler, belki kasıtlı belki de istemeden, hatalıdır.

Necip Fazıl Kısakürek'in tarih konulu eserlerinde gerçekler kimi zaman çarpıtılmış kimi zaman da tam tersi istikamette aktarılmıştır. Özellikle Cumhuriyet Tarihi'nin en önemli virajlarındaki meseleler üzerine yazıp çizen Necip Fazıl Kısakürek, tarih bilimini tahrif ettiği görülmüştür.

Necip Fazıl Kısakürek'in tarih konulu eserlerini ele aldığım ve incelediğim bu tezde öncelikli kaynaklar yine Necip Fazıl Kısakürek'in yazmış olduğu eserlerdir. Bu eserler, Necip Fazıl Kısakürek'in kitaplarının yanı sıra çıkarmış olduğu dergi ve gazeteleridir. Söz konusu eserlerin okumalarından sonra, devamında, yapılmış olan tahrif ve yanlışlar meydana çıkarılmıştır.

Çalışmamın başlangıcından beri öneri ve yardımlarını eksik etmeyen ve özellikle son dönemde tezimi, kelime kelime gözden geçirerek büyük bir özveride bulunan danışmanım ve hocam Dr.Öğr.Ü.Mehmet Emin Elmacı'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarken, bilgi ve belge alışverişinde bulunduğum ve tezimin yazım aşamasında büyük katkıları olan arkadaşlarım Sevgi Bayat, Emre Atan, Ferdi Çakmak ve Dilara Çelik'e, askerlik mesleğini beraber icra

etmekte olduğum ve tez döneminde şahsıma her türlü yardımı sağlayan Mustafa Gökhan Kaya'ya da teşekkür ederim.

İzmir 2018

Ahmet Özgür Türen

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	III
GİRİŞ.....	1
1. AİLESİ VE HAYATI.....	4
1.1 Necip Fazıl ve Ailesi.....	4
1.2 Necip Fazıl ve Eğitim Hayatı.....	5
1.3 Necip Fazıl ve Hakkında Bazı Araştırmacıların Söyledikleri.....	8
2.TARİH KONULU TİYATRO ESERLERİ.....	12
2.1.Tohum.....	12
2.2.Künye.....	13
2.3.Kanlı Sarık.....	14
2.4. Abdulhamid Han.....	15
2.5.Mukaddes Emanet.....	16
3.NECİP FAZIL'IN TARİH İLE İLGİLİ KONULARDAKİ GÖRÜŞLERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	19
3.1.Necip Fazıl ve Yeniçeriler.....	19
3.2. Necip Fazıl ve 31 Mart İsyanı.....	25
3.3.Necip Fazıl ve Vahdettin.....	41
3.4.Necip Fazıl ve 150'likler	48
3.5.Necip Fazıl ve Şeyh Said İsyanı	59
3.6.Necip Fazıl ve İskilipli Atıf	65
3.7.Necip Fazıl ve Şapka Devrimi.....	69

3.8.Necip Fazıl ve Menemen Olayı.....	78
3.9.Necip Fazıl ve Dersim İsyanı	86
3.10. Necip Fazıl ve Köy Enstitüleri	92
4.NECİP FAZIL VE BAZI TARİHÇİLERLE İLİŞKİSİ	99
4.1.Necip Fazıl ve Kadir Mısıroğlu	99
4.2.Necip Fazıl ve Nihal Atsız.....	103
SONUÇ.....	105
EKLER.....	107
KAYNAKÇA.....	110

GİRİŞ

Büyük bir toplumsal grubu birleştiren en güçlü bağlardan biri, üyelerinin ortak tarih bilincidir.¹ Türkiye Cumhuriyeti ise kurulduğu günden beri ortak bir tarih bilinci yaratmak için çaba harcamıştır. Meyvelerini veren bu süreç, gayri resmi tarih anlayışından alınan güçle, türlü saldırılara maruz kalmış ve kalmaya da devam etmektedir. Çünkü tarih siyasal bir savaş meydanıdır. Otoriteye başkaldıranlar da, bu başkaldırımı boğmaya çalışanlar da tarihin desteğini yanına almaya çalışırlar.²

Bu noktada mühim olan gerçek tarih yazma arzusudur. Tarih yazımında tarihçinin etik ve sorumluluk sahibi olması çok önemlidir. Bunu daha da detaylı ifade etmek gerekirse, *"Geçmişte kalmış ve tekrarı mümkün olmayan bir dönemi veya kurumu araştırdığına göre tarihçi, vereceği hükümlerde son derece dikkatli olmalı, bir çağı, bir kişi veya grubu, bir halkı veya bir zihniyeti haksız yere mahkum etmenin ne derece ağır bir sorumluluk olduğunu akıldan çıkarmamalıdır. Değerlendirmelerde hakkaniyet, önyargıları terk edebilme ve araştırılan çağın kişi ve kültürü ile duygudaş olunması, onların farklı bir ruh ve davranış kalıplarına sahip olduklarını anlamaya çalışması tarihçinin vazgeçilmezi olmalıdır. Tarihçi, nefret ve sempatiyi unutup empati yeteneğini geliştirmeli, araştırdığı çağın ruhunu anlamaya, insanlarını tanımaya çalışmalıdır. Bu anlama niyet ve çabasının eksikliği üzerine önyargı ve düşmanlık kültürü de eklenince ötekinin suçlanmasına zemin hazır hale gelmektedir. Bu suçlamalar nesilden nesle aktarıldıkça zamanla kültür haline gelmektedir ki, bu kültürün oluşmasına katkı yapan tarihçilerin sorumluluğu çok büyüktür. Milletleri ve toplumları birbirleriyle savaştıran, silahlanma yarışını başlatan veya kendi halkı ve aydınları arasında birilerini ideolojik sıfatlarla suçlayan kültür iklimine tarihçi hizmet etmemelidir."*³

Kimi düşünürler, tarihçilerin sanıldıkları kadar objektif olmadıklarını ileri sürmüştür. Onlara göre tarihçiler tıpkı şairler, romancılar ve oyun yazarları gibi geçmiş hakkında buldukları belgeleri kendi bakış açılarına göre kurgulamaktadırlar.⁴

¹ John Tosh, **Tarihin Peşinde**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2013, s.3

² **A.g.e.**, s.10

³ Ahmet Şimşek (ed.), **Tarih Nasıl Yazılır**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2011, s.90

⁴ **A.g.e.**, s.86

Kişisel eğilimler, zafiyetler, ideolojiler ve siyasi tarafgirlik, tarihçinin objektif olmasını engelleyen etkenlerdir.

İdeolojiler ve siyasi tarafgirlik konusunu ele aldığımızda bunun yaygın hastalık olmasına rağmen aşılması en kolay olanı olduğunu görürüz. Tarihçiler arasında otokontrol sistemi ile bunun önüne geçilebilmektedir. Aynı konular farklı kişilerce tekrar tekrar alıp işlenebildiği sürece birileri diğerleri, onları da başkaları eleştirecek ve sonunda çürük elmalar ayıklanacaktır.⁵

Kişisel eğilimler ve zafiyetler meselesinde ise bunun kendiliğinden gerçekleştiği için çoğu zaman fark edilmeyen bir durum olduğunu söyleyebiliriz. Her bireyin tarihteki olguları farklı açıklayabileceğini bugün herkes kabul etmektedir. Ancak bunu bazıları aşırıya götürür, belgede kendini arar ve bulur. Bu aşırıcular aynaya bakar gibi tarihe bakarlar. Oysa sırlı aynada kendimizi, normal cama bakınca da kendimizi görürüz. Kendisini doğrulayacak bilgileri arayan, örneğimize göre aynaya bakan orada kendisini görecektir, yani tarihi kendisine göre çarpıtacaktır.⁶

Türkiye'de resmi tarihin evrimi hakkında ise de bazı önemli tespitlere yer vermek gerekir. *"Okul kitaplarında somutlaşan 1931-1932'nin Kemalist tarih yazımı yenilenmesi, Türkiye'de resmi tarih bakışının kurucu eylemidir. Türklerin bakışını uzun süre Asyatik geçmişlerine çevrili tutar. Kemalizm'in yerleştiği kurumlar yeni dünya görüşünün, 1950 ile 1970 arasında güçlü etkisi hissedilen bir kuşak aracılığıyla aktarılmasını sağlamıştır. Aynı dönemde yeni bir ideoloji, Türk İslam Sentezi yükseliyor ve bu yaklaşımın yandaşları İslam'a tarihsel söylem içindeki baş köşeyi geri vermek istiyorlar, dini Türk milliyetçiliğinin temel unsurlarından biri yapmaya çalışıyorlardı. 1980'lerde etkisi en üst düzeye çıkmış, bu yıllarda yarı resmi ideoloji haline gelmiştir."*⁷

Türk İslam Sentezi'nin yarı resmi ideoloji haline gelmesinde önemli pay olan kişilerden biri de Necip Fazıl Kısakürek'tir. Yazmış olduğu tarih konulu eserleriyle, sonrasında yazılmış olan tarih kitaplarına kaynaklık etmiştir. Ancak Necip Fazıl, tarih konulu bu kitaplarında kaynak kullanmamış ve akademik disiplinin dışında bir çizgi tutturmuştur.

---

⁵ A.g.e., s.85

⁶ A.g.e., s.86

⁷ Etienne Copeaux, **Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine**, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2006, s.23

Keza kendisi de eserlerinde "*Ben tarihçi değilim.Benden vesika istemeyin*"⁸ veya "*Söylentilerden başka hiçbir vesikamız yoktur.*"⁹diyerek bunu açıklamıştır. Ancak ortaya çıkan belgesiz ve kaynaksız tarihçilik, toplumun yanlış bilgi almasında rolü çok büyük olmuştur. Çünkü Necip Fazıl'ın eserleri, bugün bile en çok okunan eserler arasındadır. Bu sebeple ortaya koyduğu eserlerin irdelenmesi, dokunduğu konuların da hassasiyeti sebebi ile tabii ki elzemdir.

Bunun için öncelikle izlediğimiz yol, Necip Fazıl'ın tarih ile alakalı yazdığı ve söylediği her şeyin ortaya dökülmesi ve taramadan geçirilmesidir. Çalışmamızın hazırlık aşamasında bunu yaptıktan sonra, Necip Fazıl'ın tarih ile ilgili görüşleri tarafımızdan belge ve kaynaklara dayalı bir şekilde denetime tabi tutulmuş ve objektif bir süzgeçten geçirilerek mevcut hataların ortaya çıkarılmasına çalışılmıştır.

---

⁸ Necip Fazıl Kısakürek, **Abdulhamid Han**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014, s.3

⁹ Kısakürek, **Son Devrin Din Mazlumları**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015, s.161

1.BÖLÜM

AİLESİ VE HAYATI

1.1 Necip Fazıl ve Ailesi

Necip Fazıl Kısakürek 1904 yılının Ocak ayında, dedesinin 20 odalı konağında Çemberlitaş'ta dünyaya gelmiştir. Necip Fazıl diye bilinen ismi aslında Ahmet Necip'tir.¹⁰

Babası Abdülbaki Fazıl Beydir. Evin tek erkek evladıdır. Annesi ise Girit'ten İstanbul'a gelen muhacir bir ailenin kızı Mediha Hanımdır.¹¹

Necip Fazıl'ın baba tarafı, Maraş'ın köklü ailelerinden olan Kısaküreklerdendir. Dulkadiroğulları'na dayanır.¹² Necip Fazıl'ın eserlerini incelediğimizde Kısakürek soyadının nerden geldiğine dair iki rivayetle karşılaşırız. Bunlardan birincisi; Maraş'ta vaktiyle bir kıtlık olmuş ve o zamanki dedeleri, buğday ambarında kimine göre kısa, kimine göre uzun bir kürekle erzak dağıttıkları için "Kısakürek" lakabını almış olmalarıdır. İkincisi ise; Yavuz Sultan Selim, Doğu seferinin ardından Maraş'ı zaptettikten sonra bir caminin açılış merasiminde bir kürek lazım olmuş, padişah da orada hemen önünde bulunan kısa boylu bir adamı ileriye doğru itip, şaka yollu; "*Alın size kısa kürek*" demiş ve ondan sonra bu kişilerin sülalesinden gelen kimselere "Kısakürekler" lakabı yapışıp kalmıştır.¹³

Dedesi Mehmet Hilmi Efendi, Halep Valisi Salim Paşa tarafından himaye altına alınmış ve İstanbul'a getirilmiştir.¹⁴ Kısakürek ailesinin İstanbul'a ayak basma nedeni budur. Aynı zamanda Necip Fazıl'ın dedesi Mehmet Hilmi Efendi, Halep Valisi Salim Paşa'nın sosyetik kızı Zafer Hanımla evlenmiştir. Zafer Hanım, Necip Fazıl'ın babaannesi olacaktır.¹⁵

Necip Fazıl, dedesi Mehmet Hilmi Efendi'nin "biricik oğlunun biricik oğludur".¹⁶ Soyu devam ettirebilecek tek erkek torun Necip Fazıl olduğu için, başta dedesi Mehmet Hilmi

¹⁰ Siddık Akbayır, **Aynı Göğün Uzak Yıldızları**, Asur Yayınevi, İstanbul, 2011, s.31

¹¹ Hüseyin Yorulmaz, **Bir Neslin Üstadı Necip Fazıl Kısakürek**, Hat Yayınevi, İstanbul, 2014, s.30

¹² Orhan Okay, **Necip Fazıl**, Dergah Yayınları, İstanbul, 2014, s.15

¹³ Valilerin istedikleri kişileri maiyetlerine alması ve onları memur yapması normal bir durumdur. Bkz. İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, Alkım, İstanbul, 2005, s.144

¹⁴ Kısakürek, **O ve Ben**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2005, s.22

¹⁵ Yorulmaz, **a.g.e.**, s.34

¹⁶ Kısakürek, **a.g.e.**, s.12

Efendi olmak üzere, tüm aile Necip Fazıl'ın üzerine titremektedir. Necip Fazıl da haliyle şımarık ve yaramaz bir çocuk olarak büyümüştür.

Dedesi Mehmet Hilmi Efendi'nin Necip Fazıl'a ilgisi hastalık derecesindedir.¹⁷Hatta ölürken bile son nefesinde Necip Fazıl'ı yanında istemiştir.1916 yılında henüz 12 yaşında bu olayı yaşayan Necip Fazıl, bu olayı unutamaz ve birçok eserinde bunu dile getirir.

Necip Fazıl'ın babası Abdülbaki Fazıl Bey, İstanbul'da "*Deli Fazıl*" olarak bilinmektedir.¹⁸ Çünkü babasının tek erkek evladı olan Abdülbaki Fazıl Bey, serseri bir delikanlıdır. Abdülbaki Fazıl Bey, bu yönünden dolayı evlenecek birisini bulmada sıkıntı çekecektir. Hiçbir köklü aile, kızını "*Deli Fazıl*" ile evlendirmek istemez. Bu yüzden fakir bir ailenin kızı olan Mediha Hanım, Kısaküreklerle gelin olmuştur.

Kısakürek ailesinin Mediha Hanım'dan tek beklediği, ailenin soyunu devam ettirecek bir erkek torundur. Keza Necip Fazıl doğar doğmaz da Mediha Hanım, konaktan uzaklaştırılmıştır. Abdülbaki Fazıl Bey de eve pek uğramaz. Bu yüzden Necip Fazıl, zamanının çoğunu dedesi Mehmet Hilmi Efendi ile geçirmektedir ve tamamen onun himayesine girmiştir. Mehmet Hilmi Efendi de vefat edince, Mediha Hanım konaktan kesin olarak uzaklaştırılmıştır. Necip Fazıl'ın babası kendine yeni bir eş edinmiştir. 17 yaşında da babasını kaybeden Necip Fazıl için, artık bu dünyada annesinden başka gideceği bir adres kalmamıştır.¹⁹

Mehmet Hilmi Efendi, Necip Fazıl'a küçük yaşta okuma yazma öğretmiştir. Bu durum Necip Fazıl'ın dört-beş yaşlarında gazeteleri okumasına ve yaşlılarından önde olmasına sebep olmuştur.²⁰

1.2 Necip Fazıl ve Eğitim Hayatı

Necip Fazıl'ın eğitim hayatı çok karışıktır. İki-üç senelik ilk mektep hayatını altı okulda bitirebilmiştir.²¹ İlk olarak adet olduğu üzere Mahalle Mektebi'nde başlar. Ardından Gedikpaşa Fransız Mektebi'ne gider. Burada sıkılır ve dedesi onu Amerikan Koleji'ne gönderir. Buradan da yalan söylediği için atılır. Sırasıyla, Büyükdere Emin Efendi Mahalle

---

¹⁷Necip Fazıl Kısakürek, **Kafa Kağıdı**, Büyük Doğu, İstanbul, 2005, s.133, Necip Fazıl Kısakürek, **O Ve Ben**, Büyük Doğu, İstanbul, 2004, s.s. 34-35, Necip Fazıl Kısakürek, "Bir Yalnızlık Gecesi Vehimleri", **Hikâyelerim**, Büyük Doğu, İstanbul, 2005, s.s.7-14.

¹⁸ Kısakürek, **O ve Ben**, s.16

¹⁹ Akbayır, **a.g.e.**, s.259

²⁰Kısakürek, **a.g.e.**, s.20

²¹Kısakürek, **Kafa Kağıdı**, s.87,88,95; Kısakürek, **O ve Ben**, s.s.29-35

Mektebi'ne, oradan Büyük Reşitpaşa Numune Mektebi'ne gönderilir, oradan da Rehber-i İttihat-ı Osmani Mektebi'ne yatılı olarak verilir.

Necip Fazıl'ın tek kardeşi Selma'dır. Selma vefat eder ve anneleri Mediha Hanım da vereme yakalanır.²² İsviçre'de bir süre tedavi göre Mediha Hanıma, doktorlar Heybeliada'yı tavsiye eder. Mediha Hanım, buraya taşınır. Necip Fazıl da annesinin yanındadır. Necip Fazıl burada Heybeliada Bahriye Okulu'na girer.

Ahmet Necip ismi burada Necip Fazıl olur. Listede adı "*Abdülbaki Fazıl oğlu Ahmet Necip*" yerine "*Necip Fazıl*" şeklinde yazılır ve adı ömrü boyunca böyle kalır.²³ Heybeliada Bahriye Mektebi, Necip Fazıl'ın "*Ne oldumsa burada oldum!*" dediği yerdir.²⁴ Şiir yazmaya burada başlar.

Bahriye Mektebi, Osmanlı'da dönemin en iyi okullarından biridir. Çünkü bu okulda amaç sadece Bahriye'ye subay yetiştirmek değildir. Aynı zamanda amaç, ülkeye eğitimli ve aydın eleman yetiştirmektir. Öyle ki Necip Fazıl burada, din derslerini Ahmet Hamdi Akseki'den, tarih derslerini Yahya Kemal Beyatlı'dan, yazın derslerini de Hamdullah Suphi Tanrıöver'den almıştır. Tasavvuf derslerini de, daha sonra edebiyat derslerine de girecek olan İbrahim Aşki'den almıştır. İbrahim Aşki, Necip Fazıl için çok önemli bir yere sahiptir.²⁵

Bahriye Mektebi, Osmanlı'da dönemin en iyi okullarından biridir. Çünkü bu okulda amaç sadece Bahriye'ye subay yetiştirmek değildir. Aynı zamanda amaç, ülkeye eğitimli ve aydın eleman yetiştirmektir. Öyle ki Necip Fazıl burada, din derslerini Ahmet Hamdi Akseki'den, tarih derslerini Yahya Kemal Beyatlı'dan, yazın derslerini de Hamdullah Suphi Tanrıöver'den almıştır. Tasavvuf derslerini de, daha sonra edebiyat derslerine de girecek olan İbrahim Aşki'den almıştır. İbrahim Aşki, Necip Fazıl için çok önemli bir yere sahiptir.²⁶

Necip Fazıl, Bahriye Mektebi'nde üç yıl okumuştur. Tam okulunun bittiği günlerde, okul süresine bir yıl ilave edilmesinden dolayı okula devam etmek istemez. Sınav kağıdına "*bilmiyorum*" yazınca okuldan kaydı silinir.²⁷

---

²² Yorulmaz, **a.g.e.**, s.52

²³ Kısakürek, **Kafa Kağıdı**, s.137

²⁴ Kısakürek, **a.g.e.**, s.135

²⁵ Akbayır, **a.g.e.**, s.31

²⁶ Yorulmaz, **a.g.e.**, s.75

²⁷ Kısakürek, **Kafa Kağıdı**, s.175; Murat Kaya, **Necip Millet'in Fazıl Şairi Necip Fazıl Kısakürek**, İzmir, Gonca Yay., 2011, s.53

Necip Fazıl, Darülfünun'a girmeyi çok ister.²⁸ Milli Mücadele yıllarıdır. Kısa bir süre Erzurum'da annesiyle birlikte dayısının yanında yaşar. Ardından İstanbul'a döner ve 1921 senesinde Darülfünun Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümüne kayıt yaptırır.

Felsefe bölümünde okurken, daha önce de hayranı olduğu Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun ilgisini çeker. Şiirleri Yeni Mecmua'da yayınlanmaya başlar. Necip Fazıl, bu yılları anlatırken: *"Yayınlanmış ilk şiirimden başlayarak, artık dünyada beni tanımayan tek kişi kalmadığını, kahvede, sokaklarda, salonlarda hep beni konuştuklarını sanyordum... Herkes cüce, bense dev..."*²⁹ diyerek o dönemki ruh halini ifade etmiştir. Hayatının bu yılları, bohem hayata da adım atmaya başladığı yıllardır.

Üniversitenin son senesi olan 1924'te Ankara hükümetinin yurt dışına öğrenci göndermek için açtığı sınavlara girmiştir. Sınavı geçmiş ve hükümet bursuyla Paris'te Sorbon Üniversitesi'ne okuması için gönderilmiştir. Ancak Necip Fazıl Paris'te üniversite konusunda, *"Sorbon diye içinde nefes aldığı bir mekandan"* haberi olmadığını söyleyecek kadar bohem bir hayat yaşamıştır.³⁰ Necip Fazıl, Paris'teki hayatını *"Kadını, kumarı, içkisi, bohem hayatı, şüpheli felsefesi, sara nöbetleri içinde sanatı; çözmeye çalıştıkça dolaşan ve büsbütün meseleleriyle Paris... Kabus şehrindeki hayatımı anlatmaya hicabım ve İslami edebim manidir. Yalnız üç beş çizgi; aylarca şehrin gündüzünden habersiz bir gece yaşayışı... Oteldeki odamın aynası karşısında, yanaklarımı tırnaklayarak döktüğüm gözyaşları... Çok defa otelin sabah kahvaltısından ibaret günlük gıda... Ve ıstırap, ıstırap, ıstırap..."*³¹ sözleriyle anlatmaktadır. Böyle bir Paris macerasından sonra Necip Fazıl'ın bursu kesilmiş ve eğitimini tamamlayamadan Türkiye'ye dönmek zorunda kalmıştır. Necip Fazıl artık iş hayatına atılacaktır.

---

²⁸Kısakürek, **Kafa Kağıdı**, s.175; Özkan Taşar, **Necip Fazıl Kısakürek Üstad**, İstanbul, Mavi Lale Yay., 2011, s.101

²⁹ Kısakürek, **O ve Ben**, s.57

³⁰Necip Fazıl Kısakürek, **Babıali**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2004, s.31

³¹Kısakürek, **O ve Ben**, s.64

1.3 Necip Fazıl ve Hakkında Bazı Araştırmacıların Söyledikleri

Karaköy'deki Felemenk-i Bahr-i Sefit Bankası adlı bir Hollanda bankasında işe girmiştir.³² Ardından Osmanlı Bankası'nın Ceyhan, İstanbul ve Giresun şubelerinde çalışmıştır. Bu dönemde, 1925 yılında "*Örümcek Ağı*" adlı ilk şiir kitabını, 1928 yılında da şiirdeki asıl başarısı olan "*Kaldırımlar*" eserini çıkarmıştır. Bununla paralel olarak aralarında Ahmet Hamdi, Yahya Kemal, Ahmet Kutsi, Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Abidin Dino, Pertev Naili, Peyami Safa, Fikret Adil, İbrahim Çallı gibi entelektüellerin bulunduğu ortamlarda yerini almıştır.

1928-1929 yılları Necip Fazıl'ın İstanbul'daki hayatı, Paris'te kumar bağımlısı olduğu ve bohem bir hayat yaşadığı yıllardan farklı değildir. O, Fikret Adil'in Beyoğlu'nda, Tünel tarafında, Asmalımescit Sokağı'ndaki bohem hayatı sürdürdükleri evin en sık ziyaretçisidir. Kokain partileri ile ünlü evin ziyaretçileri arasında Peyami Safa, İbrahim Çallı, Elif Naci, Ahmet Kutsi, Burhan Toprak gibi yeni nesil aydınlar bulunmaktadır. Evin sahibi olan Fikret Adil, evdeki kokain partilerini anlatırken bu partilerde Necip Fazıl ismine de yer vermektedir.³³

Abidin Dino'nun evi de bohem partileri için başka bir adrestir. Bu ev de uyuşturucu partileri ve esrar alemleri ile bilinmektedir. Necip Fazıl, Babıali adlı eserinde, bu evdeki uyuşturucu deneyiminden bahsedecektir.³⁴ Necip Fazıl, bu bohem hayatı içinde, şiir anlamında en verimli çağlarını yaşamıştır. Bu yüzden çevresi tarafından o yıllarda gerçek bir bohem olarak anılmaktadır.³⁵

Necip Fazıl, 1929 yılında İş Bankası'nda işe girer ve burada 9 yıl çalışır.³⁶ Heybeliada Bahriye Mektebi'nde 3 yıl okuduğu halde, ikinci kez askere çağrılır. Askere çağrıldığında ise yıl 1931, yaş 27'dir. Askerlik görevini Taksim'deki Taşkışla 5. Alay Zabıt Kıtası'nda 6 ay er, Harbiye'de İhtiyat Zabıt Mektebi'nde 6 ay öğrenci ve 6 ay da subay olmak üzere toplam 18 ay yapar.

---

³² Kısakürek, **a.g.e.**, s.s.62-64

³³Fikret Adil, **Asmalımescit 74**, İletişim, İstanbul, 1988, s.46

³⁴Kısakürek, **Babıali**, s.s..115,145

³⁵Fikret Adil, **İntermezzo Asmalı Mescit 74**, İletişim, İstanbul, 2000, s.19-70

³⁶Mehmet Kısakürek-Suat Ak, **Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl Kısakürek**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2005, s.12

Necip Fazıl'ın 1930'lu yıllarda İş Bankası'nda çalışmasından ötürü, Celal Bayar ile, dolayısıyla hükümetle bir yakınlığı söz konusudur.³⁷Ne zaman başı sıkışsa, Celal Bayar'ın yanına gitmektedir. Misal 1936'ta Ağaç adlı bir edebiyat dergisi çıkarmak istediğinde de Bayar'ın yanına gider. Bir milletvekilinin maaşının 200 lira olduğu o günlerde Bayar'dan 1600 lira para alabilmiştir. Bu dönemde rejim yanlısı bir görünüş çizer ve CHP ile arası gayet iyidir.

Necip Fazıl, hayatının kırılma noktasını, 1934'te Seyyid Abdulkhakim Arvasi tanışmasıyla yaşar.³⁸ Arvasi ile evinde yaptığı sohbeti "*buhran gecesi*" olarak nitelendirir. O gün Arvasi kendisine, "*Keşke bu kadar zeki olmasaydın!*" demiştir. Necip Fazıl, Arvasi etkisini Mürşid şiiirinde şöyle anlatmıştır: "*Bana, yakan gözlerle, bir kerecik baktınız; / Ruhuma, büyük temel çivisi çaktınız!*". Necip Fazıl, Kafa Kağıdı kitabında Arvasi'ye, "*Köpeğin olarak kendi köpekliğimden kurtulayım; insan olayım!*" diye yalvarmıştır. Ancak Necip Fazıl, Arvasi ile tanışmasına rağmen hayatını değiştirmemiştir. 1943 yılına kadar içkili ve kumarlı hayatına devam etmiştir.

Necip Fazıl, 1943 yılında bundan sonraki yaşamını etkileyecek olan Büyük Doğu adlı dergiyi kurar. O zamana kadar Cumhuriyet tarihinde örneği olmayan bir türden dergidir bu ve Necip Fazıl'ın yaşayacak olduğu siyasi ve çalkantılı hayatının da ana rolünü üstlenecektir. Çünkü dergi İslami motiflerin ağırlıklı olduğu bir dergidir. İlk 30 sayıyı aralıksız çıkarmayı başarmış olan Necip Fazıl, 30. sayısında 1944 yılında "*Allaha itaat etmeyene itaat edilmez*" mealinde bir yazı neşrettiği için dergi Bakanlar Kurulu kararı ile kapatılmıştır. Bu ilk kapatılması olmuştur. Daha sonra 1946 yılında, cephelerde savaşırken duyma yetisi azalan İsmet İnönü'nün kulağının az işitmesini alaya alan bir yazısı yüzünden ikinci kez kapatılmıştır.³⁹ En önemlisi, Büyük Doğu artık tehlikeli bir silah haline gelmiştir. Hayata din penceresinden bakmayan herkese karşı kullanabilecek bir silah. Bu yüzden Büyük Doğu dergisi farklı sebeplerden dolayı defalarca kapanacaktır.

1949 yılındaki kumarhane baskını sırasında Necip Fazıl'ın da yakalanması, Necip Fazıl'a zor günler yaşatır ve bu olay Necip Fazıl'ın sırtında her zaman yük olmuştur.⁴⁰O dönem Milliyet gazetesinde çıkan kumarhane baskını haberinde, "*Beyoğlu'nda büyük bir*

³⁷Sinan Meydan, *El Cevap*, İnkılap, İstanbul, 2014, s.144

³⁸Meydan, *a.g.e.*, s.147

³⁹Kısakürek, *Babıralı*,s.283

⁴⁰Suat Ak, *Sistem Karşısında Gerçek Muhalefet*, Rasyo Yayınları,2009,s.s.71-74

kumarhane basıldı. Yakalananlar arasında şair Necip Fazıl ve birçok tanınmış tacirler bulunmaktadır."⁴¹yazıyordu.

1949 yılından sonra Necip Fazıl, hayatının en çok yıprandığı dönemlerine kucak açar.⁴² Halbuki 1950 itibariyle fikren yakın olduğu Demokrat Parti iktidarda olacaktır. Ona rağmen, muhalif olduğu CHP döneminde 8-9 ay hapis yatan Necip Fazıl, kendini yakın hissettiği Demokrat Parti'nin iktidarında 22 ay hapis cezası alacaktı.

1950-1951 yıllarında Büyük Doğu dergisinde sadece İslami yazılar çıkıyor ve rejim sert bir dille eleştiriliyordu. Rejimin dışladığı ne kadar yazar varsa, hepsi artık Büyük Doğu'daydı. Bunlar apaçık şekilde, Cumhuriyet, Yahudi ve komünizm düşmanlığı yapıyordu. Hatta 1952 yılında Büyük Doğu tarafından bir nevi hedef gösterilen ve İslam düşmanı olarak tanıtılan gazeteci Ahmet Emin Yalman, Hüseyin Üzmez adındaki bir genç tarafından yaralanmıştı.⁴³ Bu yüzden Necip Fazıl da tutuklandı ve 1 yıl hapis yattı.⁴⁴

Ahmet Emin Yalman suikastı ve 6-7 Eylül olayları ile Adnan Menderes, Necip Fazıl ile arasına mesafe koysa da, 1956 yılından itibaren sıcak ilişkileri tekrar başlayacaktır.⁴⁵ Öyle ki Necip Fazıl, Büyük Doğu faaliyetleri için Adnan Menderes'ten yüklü miktarda para talep edecek ve Menderes de örtülü ödenek vasıtası ile kendisine bu parayı verecektir. Bu şekilde ilişkileri 1960 yılına kadar devam edecektir.⁴⁶ Keza "*Örtülü Ödenek*" davası nedeniyle Yassıada Mahkemesi Başkanı Salim Başol'a verdiği ifade, tutanaklara şöyle yansımış:

Salim Başol:

"- Örtülü ödenekten size muazzam yardım yapılmış, gerçi ceste ceste almışsınız. Hangi hizmete mukabil aldınız?"

---

⁴¹ **Milliyet Gazetesi**, 23 Mart 1951

⁴² Davaları hakkındaki gazete haberleri için bkz. **Gece Postası**, 15 Temmuz 1950 : **Ulus Gazetesi**, 24 Mart 1951: **Cumhuriyet Gazetesi**, 13 Aralık 1952 : **Dünya Gazetesi**, 24 Ocak 1953

⁴³Şevket Çizmeli, **Menderes Demokrasi Yıldızı**, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2010, s.205

⁴⁴Alaattin Karaca, **Necip Fazıl ve Adnan Menderes İlişkisi**, Ankara, 2009, s.35,85

⁴⁵ **A.g.e.**, s.86

⁴⁶ **A.g.e.**, s.105

Necip Fazıl:

"- *Evet, ben örtülü ödenekten para aldım. Ne aldığımdan ziyade, neden aldığıım mühimdir. 1954'ten 1960'a kadar taştan taşa vurulan, zindandan zindana süründürülen mukaddesatçı, milliyetçi, Anadoluçu, ahlakçı, bir idealin himayesi yolunda para aldım.*"⁴⁷

1960 yılından sonra kendini konferanslara ve eser vermeye adayan Necip Fazıl, 1970'li yılların başında Erbakan ile yakın ilişkilere girmiştir. Daha sonra ise aralarında problemler olmuş ve 1979'da Alparslan Türkeş'in MHP'sine katılmıştır.⁴⁸

70'li yılların sonundan itibaren sağda birlik için çok çalışmış ve bu konu hakkında gazetede birçok yazı yazmıştır.⁴⁹ 12 Eylül 1982 darbesiyle beraber köşesine çekilir. Turgut Özal, ANAP'ı kurmadan önce yanına gelir ve bazı tavsiyeler alır. Turgut Özal, Necip Fazıl'ın son siyasi ilişkisidir 25 Mayıs 1983 yılında Erenköy'deki evinde gözlerini yuman şairin cenazesi, vasiyeti üzerine Eyüp mezarlığına defnedilir.

---

⁴⁷ Erdal Şen, **Belgelerin Dilinden Yassıada'nın Karakteri**, Zaman Kitap, İstanbul, 2007, s.114-115

⁴⁸ Akbayır, **a.g.e.**, s.398

⁴⁹ Necip Fazıl şöyle seslenmektedir: "Ülkücüsü, Akıncısı, Mücadelecisi, Nurcusu, Süleymancısı, MTTB'lisi. Toptan anlaş, birleş, bütünleş. Necip Fazıl Kısakürek, "Ne Hazin", **Orta Doğu**, 4 Haziran 1979

2.BÖLÜM

TARİH KONULU TİYATRO ESERLERİ

2.1.Tohum

Necip Fazıl'ın ilk tiyatro eseridir.⁵⁰ İlk baskısı 1935 yılındadır. Bu eser aynı zamanda tarihle ilgili ilk eseridir ve kendi deyimiyile "*fildeşî kulesinden henüz çıkmamıştır*". Eserin telif edildiği yıl daha 1935'tir ve Necip Fazıl'ın tarih görüşleri henüz şekillenmemiştir. Bu yüzden eserde Cumhuriyet'in ideolojisinin ve Mustafa Kemal Atatürk'ün eleştirisi yoktur. Çünkü Necip Fazıl'ın kalemi 40'lı yıllarda evrim geçirecektir.

Bu eserde Necip Fazıl'ın tarih eserlerinde her zaman kullandığı "*Türk*" ve "*İslam*" kelimelerini göremeyiz. Ancak sonraki yıllarda da kullanacağı "*Anadoluluk*" kavramını ilk burada kullanmış olduğunu görürüz. Eserde Türk yerine Anadolu, Müslümanlık yerine İman kelimelerini görürüz.

Yazar, Tohum adlı eserde Milli Mücadele yıllarını işlemiştir. Fransızların Maraş'ı işgalini konu alan bu eser, imgeler üzerinden bir metafora dayanmaktadır. Fransızlar Avrupa'yı, Maraş ise Anadolu'yu temsil eder. Fransızlar çok gelişmiş silahlara sahiptir. Türklerin ise hiçbir şeyi yoktur. Son model bir arabayla, eski model bir arabanın yarışıdır. Adaletsiz bir mücadeledir. Fransızlar, makinede çok ileri gitmiştir lakin Anadolu'da da ruh vardır. Makineyle ruhun savaşında ruh kazanacaktır.

Maraş'ı işgal eden Fransızlar, Türklere işkenceler etmektedir. İçki ve eğlenceler geceleri düzenlemekte, Türk halkının değerlerini alaya almaktadırlar. Şehirde zor bir havada yaşamlarını sürdüren Türklerin hareketleri, Fransızlara hep bir "*karşı cevap*" niteliğindedir. Çünkü ilk hareketler ve tacizler, hep Fransızlardan gelmektedir. Fransızlar, şehirdeki yiyecek ambarlarına zehir karıştırır ve bir günde 120 cenaze kaldırılır. Bir doktorun, atılan bu zehri daha önce fark etmesi ölümleri azaltır. Türkler ise bu olayın intikamını alacaktır. Bu bir kilise yangını ile olur. Fransızların evlerinin kapılarına, kilisede toplanılması için kağıt bırakılır.

Şehir Fransızların elinde olduğu için Fransızlar şüphelenmez. Kilisede toplanırlar. Daha sonra kilisenin karşısına, elinde mitralyözleri olan iki Türk geçer. Kilisenin çatısına da iki Türk çıkar. Çatıdaki iki Türk, elindeki gazlı bezleri kilisenin içine atar. Kilise ateşe verilir.

⁵⁰Necip Fazıl Kısakürek, **Tohum**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014

Kilisenin kapısından kaçmaya çalışan Fransızlar da, kilisenin karşısındaki mitralyözle öldürülür. 10 dakika içinde orada bir tane bile yaşayan Fransız kalmaz. Ancak kilisenin çatısındaki ve karşısındaki 4 Türk fedai de ölür. Onlar bu uğurda bile bile can verir.

Fransızlar, Türkleri avlamak için onları tahrik ederler. "*Erkeksen gel*" gibi ifadelerle Maraş kahramanlarını avlamaya başlarlar. Bu sahnede bile ölüme bile bile gidiş vardır. Aslında burada olan, Fransızların acziyeti, Türklerin ise büyüklüğüdür.

En sonunda Anadolu ruhu şahlanır ve Fransızların teknolojisine üstün gelir. Fransızlar da şehir bırakmak zorunda kalır.

2.2.Künye

Künye adlı tarih içerikli tiyatro eseri, Necip Fazıl'ın alanında Tohum'dan sonra ikinci eseridir.⁵¹ İlk baskısı 1940 yılında çıkmıştır. Eseri incelediğimizde, hem içerik olarak hem de özellik olarak Tohum'dan farklı olduğunu görüyoruz.

Osmanlı'nın son dönemlerini ve Milli Mücadele yıllarını ele alan bu eserde, artık Necip Fazıl'ın tarih görüşleri şekillenmiştir. Hatta eserin baş kahramanı Gazanfer, Necip Fazıl'ın tarih görüşlerinin sözcüsü olmuş durumdadır. Eserde geçen tarihi olayların seçimi, yazarın ideolojik bakış açısının kodlarını ele vermektedir.

Necip Fazıl'ın İstiklal Marşı olarak kullanılacağını düşünerek yazdığı Büyük Doğu adlı bir şiiri vardır. Daha sonra bu, Büyük Doğu idealine adını vermiştir. Künye, Büyük Doğu idealinin anlatıldığı ilk eserlerden biridir.

Bu eserde Osmanlı tarihinin son 50 yılının özeti verilmiş gibidir. Anlatılanlar, Plevne Savunması'ndan başlar, Milli Mücadele'ye kadar sürer. Tarihi atmosfer iyi aktarılmıştır. Savaş sırasındaki unsurların ve tarihi mekanların sunumu başarılıdır.

Künye'de anlatılan Osmanlı tarihini şu şekilde özetleyebiliriz:

Osmanlı zor günler yaşıyordu. Osmanlı toprağı olan Yemen, karışıklık içindedir. İsyan vardır ve bu isyan bastırılmaz duruma gelmiştir. Yemen'de Osmanlı ordusu coğrafi konumdan ötürü işlevsiz kalmış ve de disiplin olarak bozulmuştur. Orduda rüşvet artmış ve bu bölge halkının da ayaklanmasında önemli bir neden olmuştur. İsyana kalkışan bölge halkı iklime alışık olduğu için avantajlıdır ancak Anadolu'dan vapur vapur getirilen Türk askeri

---

⁵¹Necip Fazıl Kısakürek, **Künye**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014

hastalıktan can vermiş, geri kalanları da isyancıların kurşunlarına yenik düşmüştür. Açlıktan kırılan Türk ordusu, kedi köpek bile yemeye başlamış, karga eti bile çok değerli bir hale gelmiştir.

Sultan İkinci Abdulhamid devrilir. İttihat ve Terakki yönetiminde daha umutsuz bir döneme girilir. Her tarafta mitingler yapılır ve bu mitinglerde sıklıkla Abdulhamid dönemi eleştirilir. Herkesin ağzında bir "*hürriyet*" kelimesi vardır. Osmanlı bütün gücüyle batılılaşmaya çalışır ancak bu tatsız bir hal alır. Çünkü böylelikle Türkler kendi cazibesini yitirmeye başlamıştır.

Balkan Savaşı patlak verir. Edirne düşmek üzeredir. Asker aç ve yorgundur. Açlıktan taşları yalamaktadır. Hükümet acizdir ve Türk askerine manevi telkinden başka yapacak bir şeyi kalmamıştır. Babıali basılır ve ardından Edirne geri alınır. Orduya siyaset karışmıştır ve Balkan Savaşı'nı kaybetmemizin ana nedenidir.

Birinci Dünya Savaşı çıkar. Osmanlı, Almanya tarafında savaşa girmiştir. İdarecilerin öngörülerini zayıftır ve Almanya savaşta yenilgiye uğrar. Osmanlı da onunla beraber aynı çukurda yer alır. Sarıkamış'tan Sina'ya kadar Osmanlı hezimete uğrar. On binlerce asker savaşmadan Sarıkamış'ta donar. Bir kısmı çıldırır. Geriye çok az asker kalır. Sina'da ise asker kum fırtınalarına yenik düşer. Orada da açlık ve susuzluk en büyük düşmandır. Bir damla su bulamayan asker umutsuzca savrulur. Asker bile bile ölüme gönderilir.

Osmanlı havlu atınca, artık İstanbul sokaklarında İngiliz askerler vardır. Daha önce hürriyet kelimesini ağzından düşürmeyenler, şimdi İstanbul'da esaret altındadır. İstanbul hükümeti çaresizdir. Anadolu'da direniş başlar. Bunun mimarı Kuvva-yı Milliye örgütleridir. Sonunda Milli Mücadele hareketi başarılı olur.

2.3.Kanlı Sarık

Necip Fazıl, bu eserde hem tarih görüşlerini hem de tarih anlayışını ortaya sermiştir.⁵² İlk basım tarihi 1970'tir. Kars üzerinden ele aldığı Türk tarihini, İslam ile birlikte değerlendirmiştir. Türklerin Müslümanlığı kabul etmesini, Türk tarihinin başlangıcı kabul etmiştir. Müslüman Türk tarihini de Türklerin Anadolu'ya girişi ile başlatmıştır.

---

⁵²Necip Fazıl Kısakürek, **Kanlı Sarık**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014

Bu eserde, İhtiyar Timsal karakteri ile Necip Fazıl'ın fikirlerini okumaktayız. Eserin en başında okuyucuyu ana hikayeye hazırlamak üzere bir tarih akışı verilmiştir. Bu sayede okuyucu gözünde tarih, tablolaştırılmıştır.

Kars merkezli Türk İslam Sentezi tarih eserde şu şekilde aktarılmıştır:

Alparslan'ın 1064'te Kars'ı fethiyle başlayan Müslüman Türk tarihi, 1207'de Ortodoks Türklerin Kars'ı almasıyla son bulur. Daha sonra 1218'de tekrar Müslüman Türkler Kars'ı geri alsın da Kars, sırasıyla Cengiz Han, Karakoyunlu ve Timur tarafından istila edilir.

Kars bu süre zarfında Türk-İslam şuuru ile hiç ilgisi olmayan Türkler elinden gerileme gösterir. Ne zaman ki Osmanlı Devleti Kars'ı alır, o zaman Kars, yükselme dönemine girer. Sırasıyla birçok Osmanlı padişahı Kars'a önem verir ve Kars en parlak zamanlarını yaşar. Ancak 1604 yılında Şah Abbas yönetimindeki İranlılar, Kars'a saldırır ve Osmanlı yapılarının çoğunu yerle bir eder. Osmanlı bu zamandan sonra gerileme dönemine girer ve Kars'ı iyiden iyiye unuttur ve onu kaderine terk eder. İranlılar Kars'ı büyük bir iştahla topraklarına katmak istemektedir ve bu yüzden devasa ordularla Kars'a yine yüklenir ancak alamaz. Nadir Şah komutasındaki İran ordusu, Kars'ı kuşatıp sularını kesmesine rağmen, yüklü miktarda yağın yağmurdan dolayı Kars'ı susuz bırakamaz ve Kars hayalinden vazgeçmek zorunda kalır.

1807 yılında Rusların Tiflis'i işgal etmesi ile Kars, Rus sınırına gelmiştir. 5 defa Rus saldırısına uğrayan Kars, ciddi hasarlar alır. Rus askerleri şehrin teslim olması için şehri yakmaya çalışırlar. Kars'ın birçok semtinde ciddi çarpışmalar yaşanır ve Nizam-ı Cedid askerleri bir sınav verir. Sabaha karşı semtin bazı yerlerindeki çarpışmalardan sonra Ruslar geri çekilirler. Ancak daha sonra yine geleceklerdir.

2.4.Abdulhamid Han

Necip Fazıl'ın 1969 yılında ilk baskısı yapılan bu tiyatro eseri, Ulu Hakan İkinci Abdulhamid Han adlı eserinin gölgesindedir.⁵³Çünkü Ulu Hakan İkinci Abdulhamid Han eseri tarihsel bir inceleme olup, Abdulhamid Han ise daha çok sanat boyutunda işlenmiştir.

Bu eserde, Abdulhamid Han'ın üzerinden Osmanlı tarihi ele alınmıştır. Necip Fazıl, Abdulhamid'in haklılığını ortaya koyma gayreti gütmüş ve onu tarihin önünde aklama mücadelesi vermiştir.

---

⁵³Necip Fazıl Kısakürek, **Abdulhamid Han**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014

Osmanlı Devleti'nin en zor zamanında padişah olan Abdulhamid Han, Meşrutiyeti ilan etmek zorunda kalır ancak bu durum tüm sıkıntıların başı olur. Çünkü Meşrutiyet döneminde hükümet bir takım işlerle uğraşırken, Bulgaristan bağımsızlığını ilan eder. Avusturya-Macaristan, Bosna-Hersek'i işgal eder. Bunu gören Abdulhamid Han, Meşrutiyet'e ara verir. Bu alandaki gelişmeleri durdurur. Bundan dolayı Sultan'a karşı muhalefet oluşmuştur.

Devletin borcu da bir hayli artar. Abdulhamid Han bunu kendi cebinden ödemeye çalışır. İsrافی engellemeye çalışır Kendisine muhalefet olan İttihat ve Terakki'yi izlemek için gizli bir haber alma teşkilatı kurar. Bu sayede devletin her kademesinde ve ülkede neler olduğunu açık bir şekilde izleme şansına sahip olur.

Yahudiler, Osmanlı Devleti içinde aktiftirler. Filistin'de devlet kurmak istemektedirler ve bunun için Abdulhamid Han'a çıkarlar. Devletin borçlarla kavrulduğunu bildiklerinden, Abdulhamid Han'a devletin borcunu fazlasıyla kapatacak şekilde altın teklif ederler. Sultan bunu sert bir dille reddeder. Artık Yahudilerin emellerine ulaşmak için Abdulhamid Han'ı devirmekten başka yolu kalmamıştır. Çalışmalarına hız verirler ancak Abdulhamid Han onlara karşı önlemler alır.

Ermeniler, Abdulhamid Han'a Cuma namazı çıkışı suikast hazırlarlar. Abdulhamid Han, çok ufak bir gecikmeyle patlayan bombadan kurtulur. Ancak bu olayda bile ziyarete gelen yabancı ülke temsilcileri bunu bahane ederek devletin iç işlerine karışmak ister.

Meclisi yeniden açan ve Kanun-i Esasi'yi ilan eden Abdulhamid Han'a karşı muhalefet artmıştır ve padişaha saygı kalmamıştır.

2.5.Mukaddes Emanet

Mukaddes Emanet, Necip Fazıl'ın 1976 yılında çıkarmış olduğu, 1839 Tanzimat Fermanı'ndan başlayıp, bu eseri yazdığı 1971 yılına kadarki süreci, eleştirilerinin seviyesini daha da artırmış bir şekilde ele aldığı eseridir.⁵⁴Necip Fazıl, yaşadığımız sıkıntıları Tanzimat döneminden itibaren başlayan sürece dayandırmıştır.

Eserde Baba karakteri Tanzimat Fermanı ile ilgili düşüncelerini şöyle dillendirmiştir:

---

⁵⁴Necip Fazıl Kısakürek, **Mukaddes Emanet**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015

"Şu, Gülhane Hattı denilen meşhur ferman var ya!... Şu, mürekkep yalamışların 'Tanzimat' dediği davranış...Gavura yakınlaşma, gavur taklidinden medet umma davranışı?..."⁵⁵

Necip Fazıl, eserde tarihi konulara değinirken müziği de kullanmıştır.Örneğin Kırım Savaşı'nı anlatırken Sivastopol Marşı'na, Arabistan'da şahit olan askerlerimizi anlatırken Yemen türküsüne yer vermiştir. Ancak Cumhuriyet eleştirisi yapılırken de Gençlik Marşı ve Onuncu Yıl Marşı kullanılmıştır. Tiyatro eserinde Onuncu Yıl Marşı'nın çalması ile beraber, Abdullah adlı karakter şu sözleri söyler:

"Siz eşek hürriyetinden başka hiçbir şey getiremezsiniz."⁵⁶

Cumhuriyet eleştirisine ağırlık verilen bu eserin özeti şu şekildedir:

Abdülmeceid Han, biraz da Rus tehdidi yüzünden Osmanlı'yı batıya yakınlaştıran ilk padişah'tır. Tanzimat Fermanı ilan edilir ama bu asıl felaketlerin başlangıcı olur. Ruslardan gelecek tehlikeyi savuşturmak için girilen bu yolda, ülke adeta batılı devletler tarafından işgal edilir. İstanbul artık gavur bayrakları ile doludur.

Ardından tahta Abdülaziz Han geçer. Devlet borca batmış olsa da saray refah içindedir. Batı özentili mimari yapılar yapılır. Devlet bir çöküş halindedir ve Rusya Osmanlı Devleti'ne "*Hasta Adam*" lakabını takmıştır.

Abdulhamid Han padişah olunca, duruma mani olmaya çalışır. Türk ve İslam düşmanlarıyla mücadele eder ancak devrilir. Osmanlı Devleti son şansını da kaybetmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti, devleti bataklığa sürükler.Birinci Dünya Savaşı kaybedilir ve ülke işgale uğrar. İstanbul hükümetinden ümidini yitiren halk organize olur ve milli mücadeleyi başlatır. Ankara hükümeti önderliğinde savaş kazanılır. Düşman ülkeden çıkarılır ama bir süre sonra inkılaplarla toplum özünden uzaklaşır. Başı bozuk ve inançsız bir nesil yetişmeye başlar.

İkinci Dünya Savaşı çıkar ancak Türkiye savaşa girmez. Türkiye savaşa girmemesine rağmen bu durumu lehine çeviremez ve öz gelişimini gerçekleştiremez. Gerçekleştiremediği gibi de halk sefalet çeker. Temel ihtiyaçlar bile artık karaborsadır. Devlet en sonunda durumu abartır ve varlık vergisi ile halkının parasını gasp eder. Halk da gecekondulaşma ile devleti

---

⁵⁵ A.g.e., s.16

⁵⁶ A.g.e., s.63

yağmalar. İkinci Dünya Savaşı bittiğinde ise köylü iflas etmiştir. Aynı zamanda ahlaksızlık onlara da bulaşmıştır. Köylü köyünü arkada bırakıp her şeyini satar ve şehre gelir.

Çok partili hayata geçilir ve iktidara gelen Demokrat Parti halkın umudu olur. Ancak beklentileri karşılayamaz. Nesiller daha da zehirlenir. Sağlam bir iktidar kuramayan Menderes devrilir ve idam edilir.

Ardından gelen yıllarda ekonomi daha da kötüye gider. Komünist oluşumlar yeşillenmeye başlar. Toplumsal ahlak çöker ve örf adet umursanmaz olur. Batıya özeni artar. Yıllar geçtikçe Komünist hareket daha da azgınlaşır. Davaları uğruna suç işlemekten ve insanlara zarar vermekten çekinmezler. Bu hareketin karşısında duracak bir güç yoktur.

En sonunda Komünizm ile savaşacak bir nesil yetişmeye başlar. Bunda etkili olan İslam Enstitüleri'dir. Ve tiyatro eserinin sonunda baş karakter Abdullah şöyle der:

*"Ben vazifemi tekmilledim. Artık beni kimse kurtaramaz, seni kurtarsınlar. Babamın vasiyetini yerine getirdim, bir moskof yerine, yüzbin moskofa bedel, soyumdan gelen hastalık kolunu, moskofların moskofunu yok ettim. Köhne tüfeğin dibciğine dokuzuncu çizgiyi sen kazıyacaksın. Soyunu son kurtaracaksın."*⁵⁷

---

⁵⁷ A.g.e., s.92

3.BÖLÜM

NECİP FAZIL'IN TARİH İLE İLGİLİ KONULARDAKİ GÖRÜŞLERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1.Necip Fazıl ve Yeniçeriler

Necip Fazıl Kısakürek, Osmanlı Devleti'nin en önemli askeri sınıfı olan Yeniçerileri anlatan bir eser kaleme almıştır.⁵⁸ İlk basım tarihi 1970'tir. Necip Fazıl'ın yazdığı eser okunduğunda yeniçerilerin Osmanlı Devleti için hiçbir iş yapmadığı, sadece isyan ettiği ve padişah devirmekten başka bir işi olmadığı algısı ortaya çıkar. Hâlbuki geleneksel yapıdan modern yapıya geçme sürecinde Osmanlı Devleti büyük sancılar çekmiştir ve bu sancılarda yeniçerilerin rolü vardır ancak diğer kurumların da unutulmaması gerekir. Makamlar, mevkiler hatta tahta oturmak için kullanılan yeniçeriler bu kadar basit bir şekilde değerlendirilemez. Fakat Necip Fazıl eserinde Yeniçeriler hakkında şunları yazar;

"Başlangıçta, Allaha erdirici hak yollardan biri olarak kurulup birkaç kuşak sonra bozulan, derken ruhları zehirleyici bir nefsanîyet ve dalâlet mihrakı haline gelen Bektaşilikle, Yeniçeriliğin gidişi, sağlı sollu iki araba tekerleği muvazisine eştir. Orhan Gazi zamanında, derin ve gerçek velî Hacı Bektaş tarafından azizleştirilen yeniçeri, ilk bozuluşu Fatih Sultan Mehmed çağında başladığı halde, Kanuni devri sonuna kadar, devletin iman ve ruh, yani dimağ emrinde sert yumruğu olmakta devam etmiş sonra bu sert yumruk iman ve ruh merkeziyle, yani dimağla alâkasını kesmiş ve bağlı olduğu vücudun kafatasım parçalayarak beynini ezmek rolüne geçmiştir. Devletin Tanzimata kadar beş asrı aşkın hayatında Yeniçeri, iki asırlık bir süre içinde ideal asker... Ondan sonraki üç asırda da devlet yıkıcısı. Bektaşilik de aynı muvaziler boyunca, evvela din aydınlatıcısı, peşinden Şeriat karartıcısıdır."⁵⁹

Necip Fazıl'ın bu ifadesinden sonra yeniçeri ocağının kuruluşunu ve Bektaşi ilişkisini anlatacak olursak;

Ocağın kesin kuruluş tarihi belli olmamakla beraber, Birinci Murat (1359-1389)'ın ilk hükümdarlık yıllarına dayandığı bilinmektedir.⁶⁰ Tarihçiler arasında 1363 yılı Ocağın kuruluş tarihi olarak kabul görmektedir. Başlangıçta savaş esiri gençleri doğrudan ocağa alınıp yeniçeri yapılıyordu. Daha sonra "*Acemi Ocağı*" teşkil edildi; devşirilen gençler, yeniçeri

⁵⁸ Kısakürek, *Yeniçeri*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2001

⁵⁹ A.g.e, s. 14.

⁶⁰ Orhan Sakin, *Yeniçeri Ocağı Tarihi ve Yasaları*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2011, s.s. 23-25.

yapılmadan önce buraya alınmaya başladılar. Ocağın ilk kuruluşunda nefer sayısı bin kadardır. Bunların her yüz kişisinin başına "yayabaşı" unvanıyla bir subay tayin edilmiş; bu yüz kişilik ortalara da "cemaat" adı verilmişti. Zamanla ortaların sayısı artırılarak 101'e kadar çıkmıştır.

Ocağın kutsalları sancak ve kazandır. Ocağın bayraklarının başında "İmam-ı Azam" bayrağı geliyordu.⁶¹ Daha sonra Ağa Sancağı, Kethüdabey Bayrağı, Başyayabaşı Bayrağı ve Çavuş bayrağı ile yayabaşılarla bölükbaşların orta ve bölük bayrakları ile saka bayrakları vardı. Yeniçerilerin yemek pişirdikleri orta kazanları kutsal sayılıyordu. Ayrıca kepçe, kevgir ve oklava vardı. Yeniçerilerin ve bütün ocağın ortak sembolü olan "Kazan-ı şerif" vardı. Hacı Bektaş-ı Veli'den yadigar olduğu kabul edilen bu kazanda bizzat onun yemek pişirdiğine inanılırdı. Yine inanışa göre; bu kazan bulunduğu mahalden kaldırılıp yerine bir koca su dökülürse dünya alt üst olurdu. Önemli işler bu kazanın çevresinde görüşülürdü. Buraya sığınanlar ocağın himayesini kazanırlardı.

Yeniçeriler, Bektaşî tarikatına bağlıydılar fakat mezhep olarak Hanefî idiler. Ocağın Hanefiliği, baş bayraktarın taşıdığı ve ocağın en büyük bayrağı olan İmam-ı Azam bayrağı ile sembolize edilmiştir. Ocağın Bektaşîliğe bağlılığı da kesindi; zira ocağın 94'üncü Cemaat Ortası'nda Bektaşî babalarından biri Hacı Bektaş vekili olarak otururdu. İlerleyen yıllarda ocağa "Bektaşî Ocağı", da deniliyordu. Unutmamak gerekir ki ocağın kuruluşunda bütün kadrolar, Hıristiyan devşirmeler veya savaş esirleri gençlerden oluşmaktaydı. Bu gençlerin, kendilerinden bir tarikat seçmeleri düşünülmemeyeceğine göre, onları bu yola yönlendirenler yine teşkilatın kurucuları ve devletin yöneticileriydi. Bektaşîliğin Osmanlı yönetimi nazarında, özellikle ilk dönemler ayrıcalıklı olduğu söylenebilir. Bunun sebebini, Orhan Bey'in anne tarafından atası olan Şeyh Eda Balı ile bağlantısında aramak gerekmektedir. Zira Eda Balı, Hacı Bektaş ile birlikte Baba İlyas'ın müridi idilerdi. Bektaşî Tarikatının etkisi büyüktür. Ocaktaki kabul ve terfi gibi temel tören ve ritüeller ahilik geleneğinden etkilenirken, mesleğin gerektirdiği bekar yaşayış tarzı, savaşçılık ruhu dayanışma ve büyük kardeşlik duygusu Bektaşîliğin manevi duygusundan gelir.⁶²

Necip Fazıl burada "Bektaşîliği" daha sonraları "şeriat karartıcı" olarak nitelendirmiştir. Osmanlı padişahlarının her biri bir tarikata bağlıdır. Kuruluştan anlatıldığı gibi "Bektaşî" bir yapıya sahipken, Yavuz Sultan Selim ve Şah İsmail'in mücadelelerinden sonra

---

⁶¹ A.g.e, s.s. 27-31.

⁶² A.g.e, s.s. 51-53.

Anadolu'da ve İstanbul'da, Bektaşilik yasaklanarak "Sünni" mezhebi yaygınlaşmıştır. Sultan Abdülmecid zamanında tekrar serbest bırakılmıştır. Bektaşilik, Necip Fazıl'ın söylediği gibi "şeriat karartıcı" bir yapıya asla sahip olmamıştır.

Necip Fazıl ilerleyen sayfalarda yeniçerilerin ilk bozulmaya başlayışını ve Yıldırım Beyazıt'ı şu şekilde eleştirir;

*"Hızını Sultan Osman, Orhan ve Murad'dan alan Türk devlet ve cemiyeti, ilk buhranını Yıldırım Beyazid devrinde kaydeder. Niğbolu kahramanı koca Yıldırım, ne hazindir ki, devlet reisliği planında ilk bozulma örneğidir. Babasının naaşı soğumadan öldürdüğü şehzadeyle, sarayda kardeş katilliğini yaygınlaştırırken, yabancı kadın alarak hanedan kanma ilk zehirleyici kanı aşıl原因, ilk defa içki içen ve kılığında edasına ve deli saçması fermanlarına kadar kör bir azamet tavrı takman, hep o...."*⁶³

Burada bir yanlış düzeltmek gerekir. Necip Fazıl ilk yabancı kadının Yıldırım Beyazıt'ın aldığı iddia etmiştir ancak Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında Bizans ile ciddi münasebetlerde bulunuyordu, kız alma olayı da bunların içindedir.

Orhan Gazi İmparator Kâhtakuzen'e ilk defa beş, altı bin kişi ile yardım etti ve Karadeniz kenarındaki Süzebol müstesna olarak o sahiller, Kantakuzen'in hasmı olan küçük imparatorun validesi Anna'nın elinden alındı; bundan başka Edirne'de ele geçirildi. 1346 Mayıs'ta Kantakuzen'in kızı olan Teodora'yı Orhan Gazi nikâhladı.⁶⁴ Dışarıdan ilk evlenen kişi Yıldırım Beyazıt değildir.

Necip Fazıl daha sonra Celali isyanların başlangıcını şu şekilde anlatmıştır;

*"Böylece, bir anda nehrin ters akıntıya geçmesi şeklinde bozgunun zafere dönen Haçova muharebesinden sonra sadrazamlığa getirdikleri Cağa-lazade asker sınıfları arasında bir yoklama yapınca 30 binden fazla kaçak tespit etti ve bunların tahsisatını kesip aramalarını ve boyunlarının vurulmasını emretti. Hatta kaçıp da cenk içinde dönenleri bile affetmedi ve öldürmekten çekinmedi. Müteferrika Yunus Ağa'nın bile kellesini uçurdu. Bu ani ve haddini aşkın şiddet, bir sürü aç, işsiz serseri çapulcu insanın Anadolu'ya akmasına sebep oldu ki, işte bir Yeniçeri ihtilâtden başka bir şey olmayan Celâli eşkıyası bu döküntülerden meydana gelmedir."*⁶⁵

⁶³ Kısakürek, a.g.e, s.s. 21-22.

⁶⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C: 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 126.

⁶⁵ Kısakürek, a.g.e, s. 53.

Halbuki Celali isyanların başlangıcına bakacak olursak eğer;

"*Celal'e mensup*" anlamına gelen Celali tabiri. XVI. yüzyıl başlarında isyan eden Bozoklu Şeyh Celal'le ilgilidir.⁶⁶ Celali isyanları başlangıçta Osmanlı idaresinden memnun olmayan zümrelerin ve Şii eğilimli Türkmen gruplarının Safevilerin de tahrikiyle devlete baş kaldırmaları şeklinde ortaya çıkmış. XVI. yüzyılın sonlarından itibaren büyük bir mesele halini alarak değişik bir mahiyet kazanmıştır. Osmanlı devlet anlayışı, bu isyanları "*hurüc ale's-sultan*" olarak değerlendirmiş ve kaynaklarda bu ifade sık sık kullanılmıştır. II. Bayezid zamanında Şah İsmail'in propagandası en çok Hamid ve Teke illerinde kendini gösterdi. Şahkulu, Baba Tekeli liderliğinde devlete baş kaldıranlar "*devlet ve saltanat bizimdir*" iddiasındaydılar. Yine I. Selim tahta çıktığı sıralarda Nur Ali adlı bir asi Tokat ve Amasya taraflarına hâkim olmuştu. Çaldıran Zaferi (1514) Şah İsmail'in tesirini azaltmakla birlikte tamamen ortadan kaldıramadı. 1519'da Bozoklu Şeyh Celal adında bir kişi mehdilik iddiasıyla Tokat civarında isyan edince bundan sonraki'-isyanlar. hangi gaye ile ve ne türden olursa olsun. halk arasında onun adına nisbetle Celali sıfatıyla anılmaya başlandı. Artık halk kendisine zarar veren her asiye Celali olarak görüyor, kaynaklarda da asi liderinin ismi Celali tabiriyle birlikte geçiyordu.

Böylece anlıyoruz ki Celali isyanlar Necip Fazıl'ın bahsettiği olaydan çok önceleri de vardır.

Necip Fazıl, Viyana kuşatmasının başarısız olmasını da Yeniçeri'ye yüklemiştir:

"Birinci şartım: Padişah'tan her ne isteyecek olursam teklifim kabul edilecek ve aksi yapılmayacak. İkinci şartım: Bütün devlet memuriyetlerinde, fikrime tesir edici hiçbir tazyik yapılmayacak ve kimseye iltimaz ve şefaahat edilmeyecek... Üçüncü şartım: Vezirlerden hiçbirine, benimle ortaklaşa iş görmek ve benim istiklâlimi sınırlamak selâhiyeti verilmeyecek... Dördüncü şartım: Hakkımda ileri geri gammazlık etmeye kalkışacaklara söz hakkı verilmeyecek ve bu münafikların lâfları dinlenmeyecek... Bu dört şartım kat'î olarak kabul edilecek olursa sadareti ondan beklenen her türlü vecibesıyla yüklenmeye hazırım! 246 Turhan Sultan, Köprülü'nün devlet yarlarını apaçık deşen bu ihlâs dolu sözlerinden o kadar memnun oldu ki, teahhüdüne yeminle girişti: Vallahi, bu şartların kabul olunur!.. Ve bu sözü üç kere tekrarladi. Ertesi günü Köprülü Padişah huzurunda... Aynı konuşma, aynı açıklık, aynı tesir, aynı kabul... Şartlarına riayet olunmak üzere seni müstakil vezir eyledim!.. Göreyim nice hizmet edersin?.. Ötesi malûm... Köprülü'nün demir pençesi altında sade

⁶⁶ Mücteba İlgürel, **Celali İsyancıları**, Türk Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, C: 7, s. 253.

Yeniçeri adam edilmekle kalmayacak, bellibaşlı bir devre içinde bütün bir vatan kurtarılacaktı. Sadaret devresi içinde 40 bine yakın kelle düşüren Köprülü Mehmed Paşa, oğlu Fâzıl Ahmed Paşa'yla birlikte Türk Devletini bataklıktan çıkarıp kıyıya çekici kısa bir hâkimiyet çıkırını temsil eder. Bu devrede, hattâ eski şecaat ve ahlâkına doğru itilen ve eski mayasından alâmetler gösteren Yeniçeri, tam nizam altındadır. Azmış bir yara haline gelen Girit seferi Köprülüzâ-de'nin tutumu sayesinde gözü kara hücumlarla nihayete erdirilir. Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa'nın arkasından Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Sadrâzam oldu. Köprülüzâde'nin eniştesi... Mağrur, müteazzım, her edasından ihtişam merakı akan, kartal burunlu ve elmas sorguçlu vezir... Tarihimizin yanlış «Mustafa»ları arasında «Deli Mustafa»dan sonra ikinci. Kara Mustafa, ruhundaki şan ve şeref fütihat ve ihtişam hevesine karşılık fikirde, yaya olduğu için, devleti, kaf dağının üstüne çıkarmak hayali peşinden kayalara çarptı ve bu arada, Köprülüler eliyle muvakkat bir şifaya kavuşturulan Yeniçeri hastalığını nüksettirdi. Kanuni'nin bile eremediği Viyana fethinin cazibesine tutkun Kara Mustafa, her aksiyon adamında bulunması lâzım bir müşahede ve tespit kafası ile kendisini ve düşmanını muhasebe edip, ileriye atılacağı yerde, sadece hayaline mağlûp, büyük hamlesine girişti ve galip gelmesine kıl payı kadar bir mesafe kalmışken Viyana önlerinde perişan oldu. Yeniçerinin bozuk mayasına dayandığı için üzerinde biraz durduğumuz bu hâdise, tarihimizde ve belki bütün insanlık tarihinde eşi olmayan bir fecaat çapında bir bozgun levhası çizer ve artık taarruz devrimizin sona erip müdafaa çıkırımızın açıldığını ihtar eder. O gün, bugün, bazı müdafaa zaferleri müstesna, devam eden, hep bu bozgun çıkırısı.⁶⁷

Fakat, Mustafa Turan ise, II. Viyana kuşatmasının başarısız olmasını şöyle sıralamıştır;

- 1- Budin Beğlerbeği Arnavut Koca İbrahim Paşa, Serdar Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya dış bilemediğinden düşmanın ilk hücumunda askerini alıp Yanikkale (Raab) tarafına doğru çekildiği için düşman ordusu Türk ordusunun merkezine doğru yol bulmuştur.
- 2- Kırım Hanı Murad, Giray'ın Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'yı sevmediğinden, düşmanın Tuna'dan geçmesine seyirci kaldığı gibi sol cenah askerlerinin harbine seyirci kalmıştır. Murad Giray'ın Osmanlı ordusu hakkında söylediği şu sözler ilginçtir: "Sen bu Osmanlının bize ettüğü cevri bilmezsin. Bu düşmanun defî yanumda

⁶⁷ Kısakürek, a.g.e, s. 213-216.

la-şey idi ve bilirüm ki dinimize de ihanettir! Lakin gayret beni komadı; Anlar da görsünler kendülerin kaç akçe adem imiş; Tatar kadrin bilmesünler!"

- 3- Ganimet mallarıyla esirleri hayvanlara yükleyip kaçan bazı kişiler, harbeden askerlerin de mal kaygusuyla kaçmalarına sebep olmuşlardır
- 4- Viyana'nın kenar mahallelerinde ele geçirilen şaraplarla akınlarda esir alınan kadınlar yüzünden orduda sarhoşluk ve safahat baş göstermiştir.
- 5- Osmanlı ordusunda bulunan, aslen Hıristiyan olan birçok süvari düşman tarafına geçmiştir.
- 6- Avrupa ülkelerinden Viyanalılara yardım gelebileceği ihtimali de göz önünde bulundurularak kuşatmanın bu kadar uzun süre tutulmaması gerekir ve şehri ele geçirmek mümkün iken, Serdar Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, şehirde bulunduğu sanılan çok miktarda paranın ve malın talan edilmemesi için kalenin kendiliğinden teslimini beklemiştir.
- 7- Ordu, Osmanlı ülkelerinden epey uzaklaşmış olduğundan, kuşatma bir ayı geçtikten sonra yiyecek ve içecek konusunda ciddi sıkıntılar baş göstermiştir.
- 8- Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, kuşatmayı kaldırmak istemediğinden küçük toplarla ve az bir kuvvetle savaşa tutuşulmuştur. Viyana muhasarasında yolların çamurlu olması sebebiyle getirilmeyen ağır topların başarısızlığın en esaslı faktörü olduğu bilinmesine rağmen, Viyana nasıl olsa düşer düşüncesiyle işin hafife alınarak ağır topların getirilmemesi, Osmanlı'ya çok ağıra mal olmuş ve tarihin akışını değiştirmiştir.⁶⁸

Bütün bunlara rağmen Viyana yenilgisinden doğrudan doğruya Serdar Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın sorumlu tutulduğu görülür. Merzifonlu'nun şahsiyeti ile ilgili olarak, *"Zeki, idaresi iyi, azim sahibi, işten anlar, değerli bir devlet adamı olmakla beraber paraya haris, asabi, kendini beğenmiş ve kinci olduğundan bu halleriyle epey düşman kazanmıştı."* ifadesi onun bu yenilgideki sorumluluğunu kısmen açıkladığı gibi yenilgi sonrasında

---

⁶⁸ Mustafa Turan, "II. Viyana Muhasarası: Osmanlı Devleti'nde Siyasi, İdari ve Askeri Çözüm", **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, S:9, s. 399-400.

aleyhinde oluşan düşüncelerin de kabul görmesini sağlamıştı. Yanında ancak 10.000 asker kalan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa akşama kadar büyük bir kahramanlıkla savaşmış, hatta şehit olmak için düşman içine atılmak istemişse de yanındakiler mani olmuşlardır. Viyana önlerinde yenilen Osmanlı ordusu, 24 Eylül'de Budin'e doğru çekilmesine rağmen Viyana önlerindeki hezimet Padişah'ın Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya itimadını sarsmamış, hatta ona kılıç ve kaftan göndererek iltifatta bulunmuştur.⁶⁹ Burada anlaşılması gereken sonuç, başarısızlığın sebebini tamamen yeniçerilere ait olmadığıdır.

Yeniçeriler, Osmanlı Devleti'nin en önemli askeri sınıfı olmuştur ve devletin bu kadar geniş sınırlara yayılmasında oldukça etkili olmuştur. İlerleyen zamanlar o kadar güçlü bir kurum haline gelmiştir ki devlet adamlarının siyasi hayatlarında rol oynamışlardır. Yeniçeri kurumu zamanla yozlaşmaya başlamış eski itibarını kaybetmiştir artık ancak gücünü her zaman korumuştur. Necip Fazıl bu eserinde Yeniçerileri oldukça sert bir dille eleştirerek hakarete varan sözler ile anlatmıştır. Her ne kadar yeniçerilerin isyanlarda rolleri varsa da dönemin siyasi ve sosyal hayatı göz önüne alınmadan sert bir şekilde eleştirmek yanlıştır. Eser ile ilgili olarak gelen eleştirilerden birisi çok şaşırtıcı olarak Kadir Mısıroğlu'ndan gelmiştir. Bozuk saat bile günde iki kere doğruyu gösterir lafından yola çıkarak, Mısıroğlu'nun eser hakkında yazdıklarına bakacak olursak;

*"Üstad'ın Yeniçerilik hakkındaki eserini okursanız Yeniçerilerden hatta belki de Osmanlılardan bile nefret edersiniz. Halbuki orada zikredilen vak'alardan bir kısmı, doğru olsa da tahliller ve asıl tez baştan başa yanlıştır. Okumayı sevmeye, esasen buna ihtiyaç da hissetmeyen Üstad, bu eseri yazarken kanaatimce İsmail Hami Danişment'in tesirinde kalmıştır. Zira İsmail Hami yıllarda Büyük Doğularda yazı yazmıştır. Bütün bu yazılar ırkçı nokta-i nazarla kaleme alınmıştır. Mesela İsmail Hami'nin en çok kalem oynattığı mevzu devşirmeciliktir. Ona göre hiçbir devşirme namuslu, dürüst ve değerli değildir."*⁷⁰

3.2.Necip Fazıl ve 31 Mart İsyanı

Rumi takvime göre 31 Mart 1325'te (M. 13 Nisan 1909) günü İstanbul'da yönetime karşı bir ayaklanma başlamıştır. Ayaklanma II.Meşrutiyet'in ilan edilmesinden hemen sonra başlamıştır. 31 Mart isyanının etkileri uzun süre sürmüş ve belirsizlikler içinde kalmıştır.

⁶⁹ A.g.m, s. 401.

⁷⁰ Kadir Mısıroğlu, *Üstad Necip Fazıl'a Dair*, Sebil Yayınevi, İstanbul, 2014, s. 83-85.

Konu ile ilgili olarak birçok eser kaleme alınmıştır. Yazılan eserlerde birçok soruya cevap bulunmuş olsa da bazı eserlerde akıllarda daha çok soru işareti bırakmıştır. Bu eserlerden birisi de Necip Fazıl Kısakürek'in kaleme almış olduğu "*Son Devrin Din Mazlumları*" adlı eserdir. Eserin içeriğine baktığımızda ise ele alınan ilk konu 31 Mart isyanıdır. Bu isyanın gerici bir isyan mı yoksa ordu içerisindeki bir çekişmemi ya da II.Abdülhamit'i tahtan indirmek için düzenlenen bir oyun mu olduğu tartışmaları çok fazladır.

Necip Fazıl isyanın başlamasını ve isyan sabahını şu şekilde anlatmıştır;

*"31 Mart Rumî 1325 - 13 Nisan Salı sabahı, İstanbul, uzak ve yakın bütün semtlerini dehşete boğan tüfek sesleriyle yatağından fırladı. Zaten tarihî şehir, tabîlik dışı bir hayat sürdürdüğünün, yaprak kıvılcımdam bir havada zelzele bekler gibi bir hâl içinde olduğunun farkındadır. Taksim'den Fındıklı ve Tünel istikametinde ikiye ayrılan, bir kısmı Beşiktaş'a sapan, sonra geriye dönen ve bu iki hat üzerinde sokak sokak yelpaze gibi bölünüp Ayasofya Meydanında toplanmaya doğru ilerleyen kollar, İstanbul'un mahmur semalarını kurşunlarıyla delik deşik etmektedir."*⁷¹

Arkasından ise İstanbul'da yaşanan bu durumun kimin öncülüğünde yapıldığını açıklamıştır.

*"Bunlar, bir gece baskını şeklinde sabaha karşı İstanbul üzerine çullanmış bir eşkiya sürüsü değil, hakikî asker... İttihadçıların «Meşrutiyet Muhafızları» ismiyle ve bir inzibat vesilesiyle Rumeli den getirip Taksimde Taş-kışlaya yerleştirdikleri avcı taburları... Zabitlerini iplerle bağlayıp kışlada hapsedmişler, silâh depolarını yağmalamışlar ve içlerindeki bütün tüfek ve mermileri ele geçirmişlerdir."*⁷²

Burada "*Avcı Taburları*" hakkında da bilgi vermek gerekir. Necip Fazıl vermiş olduğu bilgilerde sadece Avcı Taburları'nın Meşrutiyeti korumak için oluşturulan bir birlik olduğunu söylemiştir.

II.Meşrutiyet hareketi, Makedonya'da ve Rumeli Dağlarında başlayan bir isyan hareketiyle başarılmış olmasına rağmen, iktidarın merkezi hala İstanbul'dur. Ancak Necip Fazıl'ın ifadesinin aksine İttihat ve Terakki Cemiyeti, II.Abdülhamit'e ve onun temsil ettiği güçlere karşı iktidarlarını ve can güvenliklerini korumak için ve İstanbul'da bulunan askerlere

⁷¹ Necip Fazıl Kısakürek, **Son Devrin Din Mazlumları**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015, s. 11.

⁷² **A.g.e.**, s. 11.

güvenilmediğinden, Meşrutiyeti korumak amacıyla Eylül ayı sonlarında 3. Ordudan üç Avcı Taburu, Taksimdeki Taşkılla'ya yerleştirilmiştir.⁷³

Bu sırada 3. Ordu Komutanlığı görevini yapan Mahmut Şevket Paşa ise Avcı Taburlarına yaptığı konuşmada İstanbul'daki görevlerinin çok önemli olduğunu sadece asker olmadıklarını aynı zamanda hürriyetin koruyucusu olduklarını belirtmiştir.

İşte burada bahsedilen Avcı Taburları daha sonra esas görevlerinden sapmışlardır.

Avcı taburları subayları İstanbul'un zevk ve sefa âlemlerine o kadar dalmışlardı ki yüksek vazifelerini bile ihmal etmişlerdi. Zaman geçtikçe gericiler askerlerle istedikleri gibi temas ediyor, onlara istedikleri şekilde telkinatta bulunuyorlar. Hatta bu Avcı askerlerinin aracılığı ile İstanbul garnizonunda ve yakınlarında bulunan diğer kıtaları da zehirlemek ve irticai kolayca hazırlamak imkânı buluyorlar. Kıta subayları ise olup bitenlerden habersiz, erlerin her gün kalplerini yoklamak hususundaki mürebbilik vazifelerini yapmak şöyle dursun basiretleri bağlanacak kadar ihmal ve gaflette berdevam. Daha büyük komutanları ise cemiyet ve parti işlerine kapılmışlar, ordunun temeli olan eğitim ve disiplini altüst eden politika ile meşguller. Yoksa bir kıtanın isyan etmesine imkân tasavvur edilemez.⁷⁴

Avcı Taburları ile ilgili bir diğer bilgi ise; Avcı taburlarının Yıldız ve civarındaki Padişaha bağlı kuvvetlere karşı bir emniyet unsuru olarak İstanbul'da bulundurulduğunu, fakat bütün subayları İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne sadık olsalar bile bu taburlar askerlerinin, hürriyet ve meşrutiyet fikrinin Padişaha bağlılık fikrinden kuvvetli olduğuna inanılabilir miydi? sorusunu sorarsak, taburların İttihat ve Terakki'den çok daha fazla Padişaha bağlı olduğunu söyleyebiliriz.⁷⁵

Bu bilgilerden anlaşıldığı üzere Avcı Taburları'nın hepsi İttihat ve Terakki'ye bağlı askerler değildir. Bunun yanında bu askerler asıl görevleri olan Hürriyeti korumaktan vazgeçerek, gericiler ile münakaşalarda bulunmuşlardır ve görevlerini unutmüşlardır. Necip Fazıl ise burada Avcı Taburlarından yola çıkarak İttihat ve Terakki ile bağdaştırmak istemiştir ve bu vesile ile Hürriyet mücadelesini karalamaya çalışmıştır.

Necip Fazıl daha sonra ise eserinden şu bölüme yer vermiştir;

⁷³Teoman Alpaslan, **31 Mart Ayaklanması "Yüz Yılda Ne Değişti"**, Kamer Yayınları, İstanbul, 2015, s. 227.

⁷⁴Sadi Borak, "*31 Mart Vakasının Çıkış Nedenleri Üzerine Çeşitli Yorumlar ve Atatürk ve Harekât Ordusu üzerine Orgeneral İzzettin Çalışların Bir Makalesi*", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: VIII, Sayı: 23 (Mart 1992)'den ayrı basım, s. 358

⁷⁵Süleyman Kani İrtem, **31 Mart İsyanı ve Hareket Ordusu**, Temel Yayınları, İstanbul, 2003, s. 51.

"Yığın psikolojisine göre şahlanınca ateş ve çığdan daha lâf anlamaz hâle gelen bir güruh, bütün inzibat bağlarını kırmış, eline vatan müdafaası için verilen silâhı «Şeriat» gibi mukaddes bir kelimenin maskesi altında nefsanîyet âleti olarak kullanmaya kalkışmıştır. «Sultan Hamit» piyesinde gösterdiğim gibi onlara sorunuz ve her sualinize aynı klişe cevabı alacağınızdan emin olunuz:

— Ne istiyorsunuz?

— Şeriat istiyoruz!

— Şeriatten ne anlıyorsunuz?

— Şeriat istiyoruz!

— Şeriatı kimler ve nasıl bozdu ki, şeriat istiyorsunuz?

— Şeriat istiyoruz!

— Şeriatı tam yerine getirecek ve bütün dünyada örnekleştirecek insanlar olarak kimleri görüyorsunuz ki, şeriat istiyorsunuz?

— Şeriat istiyoruz!

— Şeriatı getirmenin ilmine, irfanına, zekâsına, siyasetine, iç murakabesine, dış muhasebesine malik misiniz ki, şeriat istiyorsunuz?

— Şeriat istiyoruz!

Heyhat! Bu türlü şeriat isteği, onun bütün kâinatı kuşatıcı ve ferdî - içtimaî sonsuz saadeti tekeffül edici hikmetlerine yabancı olmak bakımından hiç istememeye nispetle daha zararlıdır ve zaten yahudi, dönme, mason tahriklerinden ibaret olan bu hareket, o mukaddes nizâmı, gafil insanlar çerçevesinde karartmak içindir. Gizli niyet, gafil sürülerin şahsında evvelâ şeriatı tepelemek, sonra da o vesileyle, biricik şeriat bağılı ve koruyucusu Abdülhamîd'i devirmek...⁷⁶

Bu satırlardan Necip Fazıl'ın şeriat sevicisi birisi olduğunu anlıyoruz. Bahsedildiği gibi bu yolla İttihat ve Terakki'nin vermiş olduğu Hürriyet mücadelesi "Yahudi, dönme ve mason" iftiraları ile karalanmaya çalışılmıştır.

⁷⁶ Kısakürek, a.g.e, s. 12.

Necip Fazıl eserinin ilerleyen sayfalarında II.Abdülhamit'in seyrettiği manzarayı anlatarak iftira ve hakaretlere devam etmiştir.

"Meşrutiyeti ilân ettikten ve Mebusan Meclisini açtıktan sonra memleket meselelerini millî iradeye ve hakkını Allah'a havale etmiş bir halife ve padişah sıfatıyla, sessiz ve hareketsiz, sarayında oturan İkinci Abdülhamîd Han'ın seyrettiği manzara: Vatan bir anda Yahudi havrasına dönmüş ve «her kafadan bir ses» ifadesiyle (kakofoni) lerin en çıldirtıcısı hüküm sürmeye başlamıştır. Ortada hürriyet isimli, ne olduğu belirsiz, kiminin insan, kiminin hayvan, kiminin nebat, kiminin cemâd sandığı, putlaştırılmış bir lâftan başka hiçbir mevcut kalmamıştır. Mutlakiyet günlerinde sansüre tâbi tutulduğu, yani kuduz dişlerine ağızlıkları tasma geçirildiği için zulme uğramış farz edilen matbuat, şimdi başmuharrirlerinin köprü üstlerinde kurşunlanması suretiyle kuduz köpek muamelesi görmeye başlamıştır. Aynı matbuatın İttihat ve Terakki finoları, serseri koşuşlarında bile duyulmamış küfürlerle Padişaha ulumakta ve Ulu Hakan bu alçaklıkları, sessiz sessiz sarayında takip etmektedir. Siyaset orduyu kemirmekte, Balkan Yarımadasındaki Türk ülkesini kuşatan dünkü tebea devletçikler artık ev sahibini talan etme gününün geldiğini anlayıp hazırlanmakta, içerideki ekalliyetler de yüzüzlük ve azgınlığın her türlüüne baş vurmakta, koca Anavatan, masum ve mahzun Anadolu ise, başsız ve rehbersiz, bu hâle gafil bir hayret ve dehşetle bakmakta ve imparatorluk her tarafından çatırdamakta, kendi kendisine yarılmakta, kopmakta, dökülmektedir. Bu vaziyette Abdülhamîd'in, zaten başta yapması gerektiği gibi «Şeriat» bahsini etmeksizin, derhal ordularını harekete geçirip, hak adına, halk iradesi dolandırıcılığını ortadan kaldırma ve yine hak adına eski hâkimiyetini iade etmesi icap ederdi."⁷⁷

Bu satırlarda Necip Fazıl, verilen Hürriyet mücadelesini küçümsemeye çalışmıştır. Hürriyet kelimesini "*putlaştırılmış bir laf*" olarak tanımlamıştır. Osmanlı Devletinde anayasal gelişmelere baktığımızda ilk çalışmaların III.Selim'den itibaren başladığını görürüz. III.Selim devrinden itibaren verilen mücadelenin bu şekilde küçümsemesi oldukça yanlıştır.

Buradaki önemli bir noktada Necip Fazıl'ın "*şeriat*" şemsiyesi altında II.Abdülhamit'i destekler nitelikte yazılar yazmasıdır. Burada II.Abdülhamit'in nasıl tahta geçtiğine bakmak gerekir. Bir diğer aşama ise Abdülhamit'in tahta çıkarılmasıdır. Abdülaziz'in yerine getirilen V. Murat'ın ruhsal durumunun bozulması, meşrutiyet ilanını zorlaştırıyordu. Mithat Paşa ise bir anayasa taslağı hazırlama işine girişmişti bile. Bu durumda düğümü çözen unsur,

---

⁷⁷ A.g.e, s.s. 13-14.

"meşrutiyetçi" görünen bir veliahdın (Abdülhamit) varlığı oldu. Mithat Paşa ile Abdülhamit arasında yapılan ikili görüşmelerin sonuncusunda, her ikisi de şu esaslarda anlaştı: Kanun-ı Esasi'nin ilanı ve devlet işlerinde yalnız sorumlu danışmanların görüşlerine başvurulması. Abdülhamit Mithat Paşa'ya, "usul-i meşrutiyet ve meşverete dayalı olmayacak bir hükümeti kabul etmeyeceğini" bile söyledi. Bu gelişmelerden sonra V. Murat'ın tahtan inmesi zor olmadı.⁷⁸ Yani buradan anlayacağımız II. Abdülhamit tahta geçmek için Necip Fazıl'ın ifade ettiği şekli ile putlaştırılmış bir lafın teminatını kullanmıştır.

Necip Fazıl 31 Mart İsyanı'nın İttihat ve Terakki oyunu olduğunu söyleyerek şu maddeleri sıralamıştır;

"Hâdise, dokunduğumuz gibi, aslında senî bir istismara vesile edilmek üzere ve hakikati ters – yüz etme yolu ile, suçlu göstermek istedikleri din davasına vurulan ilk darbedir; ve her noktası ile sahtekârca tertiplenmiş bir İttihat ve Terakki oyunudur.

Söyle ki:

1 — Hâdiseyle, gerçek din temsilcilerinin hiçbir alâkası yoktur.

2 — «Şeriat isteriz!» diye güya ayaklanan yığınlar, şeriatın ruh ve gayesi üzerinde en küçük bir bilgi ve anlayış sahibi değildir.

3 — Gaye, Yahudiler, dönmeler ve masonlarca, din inceliklerine en uzak insanları kışkırtarak, taşıdıkları veya taşımak iddiasında buldukları mukaddes şeriat kaynağını toy ve mukallit komitecilere çiğnetmektir.

4 — Ve nihayet, tertibi Ulu Hakan İkinci Abdülhamî Han'a bağlayarak, tacında Tevhid Kelimesi pırıldayan büyük hükümdarı topyekûn tasfiye etmek...

5 — Abdülhamî, başlangıçta kendisini hayret ve dehşete boğacak kadar (sürpriz) tesiriyle karşıladığı ve teskini için elinden geleni yaptığı hâdiseyi tam gelişme anından istismar etmek ve başsız askerleri bir ânda teşkilâtlandırıp Hassa birlikleriyle desteklemek ve başlarınageçmek imkânı apaçık ortada dururken bunu yapmamış ve tevekküllerin en masumu içinde sonuna kadar hareketsiz kalmıştır. Hâdise onun eseri olsaydı «armut pis, ağzıma düş!» hâline gelen eser meyvesini vermez miydi?

6— Âlemde, 31 Mart Vak'ası kadar, (mizansen) lerin en budalası hâlinde tertip edilmişken, ithamların en gülüncü sekinde Abdülhamî'e mal edilmek istenmiş ve yeni nesillere yutturulmuş, abes şaheseri bir misal gösterilemez. Tarihçi İsmail Hami Danişmend, Sadrazam Tevfik Paşanın ilmi ve hususî vesikalarından meydana getirdiği «31 Mart Vak'ası»

⁷⁸ Bülent Tanör, **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2018, s. 125.

adlı eserinde Abdülhamî'te ait masumiyeti izah ve 9 madde içinde ispat ederken, bizim şahsen malik bulunduğumuz en büyük vesikadan mahrumdur. Bu vesika, (pozitif) hendese ispatlan gibi, 31 Mart komedyasının Abdülhamî tarafından yapılmadığını değil de, kimlerce ve ne türlü körüklendiğini, itirafa dayalı tam bir hüccet hâlinde gösterir. Yahudi, dönme ve mason telkinleriyle hâdiseyi tertipleyen İttihatçılar, bu mevzuda baslıca iki kişiyi kullanmışlardır: Malûm ve meşhur beden terbiyecisi Selim Sırrı ile filozof Rıza Tefvik...⁷⁹

Oysa Necip Fazıl Kısakürek'in iddialarına yönelik şu cevapları vermek gerekir:

1-) Hadisenin gerçek din temsilcilerinin hiçbir alakası olmadığı iddia edilmiştir. Bu iddia için isyanda başrol oynayan kişilere bakmak gerekir. İsyanda bulunan en önemli isim Derviş Vahdeti'dir.⁸⁰ Derviş Vahdeti'nin hayatından kısaca söz edecek olursak eğer 1869 yılında Kıbrıs'ta doğmuştur. Hafız Derviş diye tanınırken gazete çıkardıktan sonra Derviş Vahdeti ismini almıştır. 1902 yıllarında İstanbul'a gelerek belirli yerlerde imamlık yapmıştır bu yıllarda diğer yandan farklı lisanlar öğrenmiştir. Bir ara din ve vatan haini olarak tutuklanmış Diyarbakır'a sürülmüş daha sonra serbest bırakılmıştır. 1908'de kendi imkanları ile "Volkan" gazetesini çıkarmaya başladı. Gazete'nin muhtevası İslamcı, hürriyetçi ve insaniyetçi olarak benimsenmiştir. İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti kurarak bu cemiyetin yayın organlığını yapmıştır. 31 Mart olayından on gün önce ulemalardan tanınmış bazı kişilerin katılımıyla Ayasofya Camii'nde yapılan bir törenle cemiyet açılmıştır.

Volkan Gazetesi'nde yazı yazan diğer isimlere bakacak olursak; A.Şehabettin, Derviş Vahdeti, Bediüzzaman Said Kürdi, Ömer Faruk, Ömer Hatip, Şevket Daileri.⁸¹

7 Ekim 1908'de Fatih Camisi'nde Kör Ali ve İsmail Hakkı adlarında iki hocanın harekete geçerek, "Ey ümmet-i Muhammet, din elden gidiyor! Sokaklarda alenen oruç yiyorlar, kadınlar yüzleri açık geziyorlar" şeklinde açıklamalarıyla halkı kışkırttıkları görülmektedir.⁸² Bu iki yobaz hocanın arkasına takılan bilgisiz halkın Yıldız Sarayı'na kadar gidip Meşrutiyet hakkında gösteri yapmaları ile olayların daha da büyüdüğü görülecektir. Mabeyn Başkatibi Ali Cevat Bey, bu olaylar hakkındaki düşüncelerini şöyle açıklamaktadır: "Eylülün yirmi dördünde (Ekim 1908 çarşamba) ve Ramazan-ı Şerifin on birine müsâdif olan çarşamba günü saat on raddelerinde Efendimiz beni çağırarak 'Birçok Fatih hocaları Saray-ı

⁷⁹ Kısakürek, a.g.e, s. 14-15.

⁸⁰ Alpaslan, a.g.e, s. 174.

⁸¹ A.g.e, s. 178.

⁸² Necdet Aysal, "Örgütlenmeden Eyleme Geçiş: 31 Mart Olayı", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S:38, 2006, s. 19-20.

Hümayun pişgâhına gelmişler. Mutlak beni görmek istiyorlarmış. Baş-mabeyiuci Nuri Paşa geldi, söyledi, bir kere de sen gör' buyurdular. Sarayın kapısı önüne çıktım; arakiyyeniri üstüne bir sarık sarmış, göğsü bağı açık pejmürde kıyafetli, şaşı gözlü, meczub tavırlı bir adamın koltuğuna iki kişi girmiş ve etrafına da ellerinde bayraklar kırk elli kadar adam toplanmış, seyirci olarak birçok halkın da bunlara takılarak gelmiş olduğunu gördüm. Bertakrib bunların yanlarına sokuldum... Hoca Ali Efendi namında olan bu adam, meyhaneler kapanmalı, resim çıkarmak men' olunmalı, İslam kadınları sokaklara çıkamamalı, diyor idi... Zat-ı şahâneleri Mabeyn dairesine teşrif buyurdular. Pencereyi açtım. Ali Efendi pencerenin önüne gelerek yüksek sesle 'Padişahım çoban isteriz, çobansız sürü olmaz. Şeriat emrediyor, meyhaneler kapanmalı, İslam kadınları açık, saçık sokaklarda gezmemeli, resim çıkartılmamalı, tiyatrolar kapanmalı... Korkma, tecelliyat var. Evliya perde altında tecelli ediyor.'" Bütün bu olaylar üzerine II.Abdülhamit, "icap eden emir verilir. Muktezây-ı şeriat icra olunur. Müsterih olun hoca efendi" sözleriyle şeriatçılara pek yüz vermemekle birlikte onları ümitlendirecek sözler söylemiştir. Bu davranışı daha sonraki günlerde kendisi için hiç de iyi olmayacaktır Kör Ali Olayı çok güç bastırılmış ve elebaşı hocalar (Kör Ali ve İsmail Hakkı), bu şahlanış ve isyan denemesi sonunda asılarak cezalandırılmışlardır.

Verilen bu örneklerden, olayların arkasında gerçekten din temsilcilerinin olduğunu görüyoruz.

2-) İkinci ve üçüncü maddelerin açıklaması hemen hemen aynıdır. Ayaklanan isyancıların şeriatın ruh ve gayesi hakkında en ufak bir bilgiye sahip olmadıkları iddia edilmiştir. Oysa Volkan gazetesinde yer alan yazılara bakacak olursak böyle bir durumun olmadığı çok açıkça anlaşılır. Örneğin Derviş Vahdeti şunları demiştir:

"Bugün öyle Müslümanlar vardır ki, Avrupa dinsizlerine taş çıkartır. Biz de deriz ki, o adamların geçmişlerine bir bakın; ne zaman ki, Avrupa'ya sefer gönderdi o zaman başladı. Fransa'ya, İngiltere'ye gitmiş oradan evlenmiş çocuğu olmuş insanlar. Bu çocuklar dinini,ahlakını bilmez, Avrupa terbiyesini öğrenmiş oranın adetleri ile yetişmiştir. İşte dinsiz olanlar bunlar. Bu adamlardan terbiye görececek çocuklardan gel hayır bekle. Gerçek İslam'ı bilmeden her şeyde haşa İslam'a muhalif olanların pek çok olduğu bu dönemde böyle bir cemiyetin ilanı bir istibdat olmasın."⁸³

"Bu dünya sahipsiz değildir. Tabiatıta her şey değişebilir. Değişmeyen tek şey şeriatıtır. Mademki, kâinatın bir sahibe muhtaç olduğu gerçektir ve buda Tevrat, İncil ve Furkan'da

⁸³ Derviş Vahdeti, *Âlimlerin Dikkatine!*, **Volkan**, No:40, 27 Ocak 1324, Salı, s.2; Alpaslan, **a.g.e**, s. 177.

belirtilmiştir. Her inananın bir maksadı vardır. O halde din her insanı bir fikirde toplayarak kardeş yapıyor. Ancak bu insanlar arasında birçok milletler ve kavimler bulunur. İşte gerek dışarıda gerek içeride bulunan biz Müslümanlar hep bir maksat uğruna çalışmalıyız. Arap; Araplık; Türk, Türklük; Arnavut; Arnavutluk için çalışma fikri nerden geliyor. İslamiyet kelimesi sadece kitaplarda kalmıştır. Müminler kardeşler ayeti kalplerden silinmiştir. Anlamıyoruz sorun nedir? Kavimcilik yapanlar İslam mahvolursa olsun mu? diyorlar. Tedrici bir şekilde memleketimizi yıkmaya çalışıyorlar. Kavimcilik? İyi düşünelim, bu kabusu atalım. Muhammed sancağı altında birleşmeliyiz; hem dünya hem ahiren için".⁸⁴

Saidi Kürdi ise Derviş Vahdeti'den aşağı kalmamış ve şunları yazmıştır:

"Avrupa ahlakını dilencilikle, açıktan muhtaç olmak dine büyük bir cinayettir. Mecburiyette hakim, kanun olduğundan bu kanun İslam elbisesini giymeli, taki manevi gayet onun riyasetine karşı cevabı red vermesin meşrutiyetle şeriat üç şeyi yok edecektir. Bunlar dinsizlik, nifak ve kötülükler. Bunların yerine birlik, beraberlik ve ilerleme olacaktır. Hiçbir iyi işler yapan medeniyet yoktur ki ,açıktan yada gizliden İslamiyet'i iyice bilip öğrenmek, İslam'ı tatbik etmek ilerlemeye engel olduğu fikrini ortadan kaldırmak gerekir. Bizde fen ve sanayide ilerlemek için en büyük düşmanımız olan cahillikle mücadele edeceğiz. Zira üstün olmak ikna ilemdir. Zorla olmaz. Biz bunun için gönüllüyük; meşrutiyet, adalet, görüşme ve kanun gücünden ibarettir. 13 asırdan beri şeriat hakim olduktan sonra Avrupa'ya dilencilik etmek İslam'a büyük cinayettir ve güneşe dönerek namaz kılmaktır."⁸⁵

Görüldüğü gibi ne Said-i Kürdi ne de Derviş Vahdeti şeriatın ne olduğunu çok iyi bilmedikleri görülmektedir.

Volkan gazetesi isyanın başlamasında büyük rol oynayan bir basın organıdır. Volkan gazetesinde yer alan bu yazılarda İttihat ve Terakki fikirlerine ters düşüldüğü çok açıktır.

4- Bu maddede ise II.Abdülhamit'in olaylarla hiçbir alakası olmadığı, olayların bahane edilerek tahtan indirildiği iddia edilir. Sina Akşin, II.Abdülhamit ve Derviş Vahdeti ilişkisini şu şekilde anlatmıştır:

"Volkan gazetesinin masonluğa karşı İslamiyetçi yazılar yazmasına karşı saraya davet edilmiştir. Volkan gazetesinden Enderunlu Lütüfi "Vahdediyim" diyerek Abdülhamit'in

⁸⁴ Derviş Vahdeti, *Din ve Kavmiyet*, **Volkan**, No: 41, 28 Ocak 1324, Çarşamba, s. 1; Alpaslan, **a.g.e.**, s. 178.

⁸⁵ Bediüzzaman Saidi Kürdi, *Hakikat*, **Volkan**, No: 70, 26 Şubat 1324, Pazartesi, s. 3 ; Alpaslan, **a.g.e.**, s. 178-179.

huzuruna çıkmıştır ve Abdülhamit memnuniyetlerini bildirerek para yardımında bulunmuştur. Her ay yardım isteğinde bulunulmuştur. Bu olay iki defa tekrar etmiştir ve Vahdeti yargılandığında Abdülhamit'den yardım almadığını sadece Enderunludan borç istediğini söylemiştir."⁸⁶

Derviş Vahdeti'ye ödenen paraların üç amacı vardır; Padişaha sataşmamak, İslamiyetçilik, Masonluk karşıtı olması. Bu üç özelliği devam ettirdikçe, Vahdeti Yıldız'dan para almayı hak edecekti.⁸⁷ II.Abdülhamit'in Volkan gazetesini seçmesinin nedeni ise kendisine çatmamasıdır. Muhafif gazeteler oldukça çoktur bu yüzden yerini sağlamlaştıran ve "İslamcı" bir kimlik ile hareket eden Volkan gazetesini desteklemesi oldukça normaldir. Tüm bunlara baktığımızda II.Abdülhamit ve Derviş Vahdeti'nin bir ilişkisi olmadığını söylemek doğru olmaz.

5-) Tüm bu olaylar karşısında II.Abdülhamit'in sessiz kaldığı ancak istediği taktirde başsız askerler ile Hassa ordularını teşkilatlandırarak olaya müdahale edebileceği iddia edilmiştir. Cemal Kutay ise Sultan Hamit, yapabileceklerini neden yapmamıştır başlığı altında şu şekilde anlatır;

*"Aradan seneler geçtikten sonra Abdülhamit, bu hadiselere karşın ne yapması icap ettiğini çok düşündü. Eskiden yaptığı gibi büyük devletler arasındaki rekabeti körükleyerek onlardan birisini kendisini yardımda çağırabilirdi veya Asya yakasına geçerek İslam Halifesi sıfatı ile "Mukaddes Cihad" ilan edebilirdi. Eğer pısrıklık göstermeseydi, bütün bunları yapabilirdi."*⁸⁸ Cemal Kutay daha sonra ise Abdülhamit'in herkes tarafından terk edildiğini sarayında yalnız başına kaldığını aktarmıştır.

6-) Bu maddede ise iki isim önemlidir. Rıza Tevfik Bölükbaşı ve Selim Sırrı Tarcan. Necip Fazıl bu maddeden sonra Rıza Tevfik'in bir şiirine ve itiraflarına yer vermiştir bunlara bakacak olursak;

"Nerdesin şevketli Abdülhamid Hân?

Feryadım varır mı bâriğâhına?

Ölüm uykusundan bir lâhza uyan!

---

⁸⁶ Sina Akşin, **31 Mart Olayı**, İmge Kitabevi, Ankara, 2015, s.s. 40-42.

⁸⁷ Osman Selim Kocahanoğlu, **31 Mart Ayaklanması ve Sultan Abdülhamid**, Temel Yayınları, İstanbul, 2009, s. 480

⁸⁸ Cemal Kutay, **Laik Cumhuriyet Karşısında Derviş Vahdetiler Cephesi**, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, 1999, s.s. 152-155.

Su nankör milletin bak günahına!

Tarihler adını andığı zaman,

Sana hak verecek ey koca sultan!!

Bizdik utanmadan iftira atan

Asrın en siyasî Padişahına!

Divane sen değil, meğer bizmişiz,

Bir çürük ipliğe hülya dizmişiz.

Sade deli değil, edepsizmişiz,

Tükürdük atalar kiblegâhına!

Milliyet davası fışka büründü

Rida-yı diyanet yerde süründü,

Türkün ruhu zorla âsi göründü,

Hem Peygamberine, hem Allahına.

Sonra cinsi buruk, ahlâkı fena,

Bir sürü türedi, girdi meydana

Nerden çıktı bunca veled-i zina?

Yuh olsun onların ham ervahına!

İşte, ilk zamanlarda, İttihat ve Terakkinin dolaplarına kapılıp ona var gücüyle yardım eden, sonra her şeyi gören ve anlayan ve zıt istikamete dönen Rıza Tevfik, bu şiiriyle, ihtiyarlığında çektiği vicdan azabını dile getirmek ulviyetini göstermiş ve Abdülhamit'in büyüklüğü mevzuunda davamıza en büyük vesikayı hazırlamış bulunuyordu. «Ben bu şiiri, Türk milletine hakaret kasti ile değil, tamamı ile aksi olarak, Türk milletini ölüme götüren bir zümreyi teshir ve Abdülhamit Hân'a edilen iftiraları tespit gayesiyle yazdım. 31 Mart vak'asını tertiplelediği isnadı altında tahtından alaşağı edilen büyük Hükümdar, bu isnatla, sade iftiraların değil, tertiplerin de en hamine hedef tutulmuştur. 31 Martı tertipleyen ittihatçılar ve bu ise memur

edilenler arasında bizzat ben varım! 31 Martı kışkırtma ve körükleme isini Selim Sırrı (Tercan) ile Rıza Tevfik idare etti. Hasta yatağından söylediğim bu sözlere tarih kulağımı kabartsın!»⁸⁹

Öncelikle Rıza Tevfik'in hayatına kısaca bakacak olursak; Rıza Tevfik Bölükbaşı,' Cısr.i Mustafa Paşa'da 1868'de doğdu.⁹⁰ Babası kaymakamlık görevlerinde bulunmuş Hoca Mehmet Tevfik Efendidir. Rıza Tevfik, İstanbul'da Alyans Yahudi okulunda, İzmir'de Ermeni okulunda ve yine İstanbul'da Galatasaray Lisesi'nden okudu. Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra Mekteb-i Mülkiye'ye kaydoldu. Ancak öğrenci iken bir dergi çıkarmağa girişmesinden ötürü bu okuldan kovuldu. Daha sonra tıbbiye okuluna kaydoldu. İttihat ve Terakki Cemiyeti'yle ilişki içinde olduğundan okul yönetimi ile başı derde girdi. Bir süre okuldan uzaklaştırılmışsa da tahsiline devam etti. 1899'da diploma almağı başardı. Görevine gümrük idaresinde doktorluk yaparak başladı. 1907'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin etkin üyesi oldu. 1908 yılında İkinci Meşrutiyet'in ilanı sıralarında Selim Sırrı Tercan'la birlikte Hareket Ordusu'na yardım etti. Halkı coşturmağa çalıştı. Bir ara spor hocalığı yaptı. Edirne'den Milletvekili seçildi. Daha sonra İttihat ve Terakki Partisi'yle arası açıldığından muhalifler tarafına geçti. 1912'de Hürriyet ve İtilaf Partisi'ne girdi. Mütarekeden sonra Damat Ferit Paşa kabinesinde Milli Eğitim Bakanlığı ve Danıştay başkanlığı yaptı. 1920 yılında barış heyetine katılarak Sevr barışına imza attı. Onun bu tutumu hocası olduğu Darülfünun öğrencilerinin tepkisine yol açtı. Anadolu'daki kurtuluş savaşına karşı olduğu için gençlik ayaklanmış ve Rıza Tevfik, Üniversitedeki görevinden 1921'de çekilmek zorunda kalmıştır. Kurtuluş savaşını, Milli Kuvvetler kazanınca 1922'de yurt dışına kaçan Rıza Tevfik, 20 yıl kadar Ürdün ve Lübnan'da kalmıştır. 1938'de genel af çıkmış, Rıza Tevfik 1943 yılında yurda dönmüş ve 1949 yılında ölmüştür.

Kısaca bile olsa hayatını okuduğumuzda Rıza Tevfik'in hayatı tutarsızlıklar ile doludur. Tüm bunların dışında ayrıca ele alınabilecek konu ise Sevr Antlaşmasını imzalayan heyetin içinde yer almasıdır.⁹¹ Tamamen hainlik içeren bu antlaşmayı imzalaması ve Milli Mücadelenin kazanılmasından sonra ülkeden kaçması ne kadar güvenilir biri olduğu şüphelerini doğurur.

---

⁸⁹ Kısakürek, **a.g.e**, s. 16-17.

⁹⁰ İbrahim Agah Çubukçu, "Şair Rıza Tevfik Bölükbaşı ve Felsefi Düşüncesi", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C: 31, S: 1, 1990, s. 137.

⁹¹ İbnül Emin Mahmut Kemal İnal, **Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar**, Dergah Yayınları, İstanbul, 1953. s.2062

Bunun dışında Necip Fazıl her seferinde hakaret ettiği ‘‘Mason’’lara bu sefer sığınmıştır ve Mason⁹² olan Rıza Tevfik’in sözlerine yer vermiştir.

Meclisi Mebusan'a Edirne Mebusu olarak girer. Bu arada Türkiye'de ilk Yüksek Mason Şûrasının kurulmasını sağlamak amacıyla 03.03.1909'da 33. Dereceye yükseltilen 9 Türk masonu arasında yer almıştır. 01.08.1909'da 33. dereceye yükseltilen 9 Türk masonu arasında yer almıştır. 01.08.1909'da ilk Türk Büyük Maşrıkı üyeliğine Büyük Hatip olarak seçilmiştir.⁹³

Bir diğer isim olan Selim Sırrı Tarcan'ın ise konu ile ilgili olarak açıklaması olmamıştır.

Eserin ilerleyen sayfalarında ise Necip Fazıl bu isyanın İttihat ve Terakki tarafından tertiplendiği konusundaki iddialara devam etmiştir. İstanbul'da yaşanan kaos ortamından bahsetmiştir. Bu kısımları anlatırken hakaretlerine ara vermeden padişaha çekilen telgrafa yer vermiştir arkasından II.Abdülhamit'i tahtan indiren fetvaya yer vermiştir eserinde. 31 Mart isyanına ayırdığı son kısımlarda ise bu isyan sonucunda ölenleri ilk din zulmünü gören kişiler olarak tarif etmiştir.⁹⁴

Olay, İstanbul'dan Selanik'e, İttihat ve Terakki'nin Selanik kurucularından ve görevi Jandarma subaylığı olan, İstanbul'da Cemiyetin temsilcisi olarak bulunan İsmail Canbulat tarafından telgraf ile bildirildi.⁹⁵ Gericici bir ayaklanmanın tıpkı yüzyıl öncesinde olduğu gibi cahil asker ve softaların işbirliği ile aynı sloganla "Şeriat İsteriz" gelişmesi, kısa bir sürede başkentte Saray ve Hükümet dâhil herkesi teslim alması çok düşündürücü, elem verici bir olaydı. Askerler için, tahmin edilmeyecek kadar büyük bir önem taşıyordu. İsmet Paşa, bu olaydan bahsederken aynen şu ifadeleri kullanmıştır."*31 Mart'ı düşündüğüm zaman önümde, koca bir binanın yıkılışını görür gibi olurum. Bence bu isyan tarihimizdeki isyan hadiselerinin en mühimidir.*"

Bu gidişe dur diyebilecek ve İttihatçıları yeniden diriltebilecek tek güç askerlerdi. Ordu; ya ülkenin bütün diğer unsurları gibi sessiz kalacak, yapılan oldu bittiye rıza gösterecek ve yüz yıldır çağdaşlaşma yolunda atılan bütün adımların yok edilmesini seyredecek, ya da ülkeyi ileri götürmenin dinamosu olma görevini yeniden üstlenecekti. Bunun için de yeni ve

⁹² A. Can Tuncay, **Büyük Üstat Rıza Tevfik**, Mimar Sinan Dergisi, S: 83, 1992, s. 11

⁹³ **A.g.m.**, s. 12.

⁹⁴ Kısakürek, **a.g.e.**, s.s. 27-34.

⁹⁵ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1980, s. 57-58.

ölümcül bir mücadele gerekiyordu. Makedonya ve Trakya'daki subaylar, irticanın meydan okuyuşunu kabul ederek toparlanıp tereddüt göstermeden İstanbul'a doğru yola çıktılar. Hatta yanlarına sivilleri almamış "*Cemiyetin sivil mensupları ve mebusları Selanik'te kalsınlar, sonra gelsinler*" diye bir haber bırakarak harekete geçmişlerdir⁹⁶

Selanik ve Edirne'deki Ordular anlaşarak İstanbul'daki olaylara birlikte müdahale kararı aldılar. 14 Nisan'da Selanik Redif Tümeni seferber edilerek trenle İstanbul'a sevk edildi.⁹⁷ Bu kuvvetlere Edirne'den Şevket Turgut Paşa komutasındaki kuvvetler de katıldılar. Kolağası M. Kemal Selanik'ten yola çıkan Hüsnü Paşa kuvvetlerinin karargâhında Harekât Şubesi Müdürü idi ve bu Orduya "*Harekât Ordusu*" adını o koymuştu. Kolağası İsmet Bey de Edirne'den gelen Şevket Turgut Paşanın karargâh subaylarından biri olarak görevlendirilmişti.

Yeşilköy'de Harekât Ordu'sunun komutasını Selanik'ten gelen Mahmut Şevket Paşa aldı. Cemiyetin en genç subayları işbaşındaydılar.⁹⁸ Mustafa Kemal, Kazım Karabekir, Cemal Paşa ve diğerleri. O sırada Berlin'de ateşemiliter olan Enver Bey'le Paris'te ateşemiliter olan Fethi Bey de İstanbul'a Harekât Ordusunun saflarına koşmuşlardı.

İstanbul'da askerlerin isyan etmesi ve bunun hükümet değişikliğine yol açacak boyutlara ulaşması, Selanik'te İttihat ve Terakki mensuplarınca endişeyle karşılanmıştır.⁹⁹ İstanbul'da hadisenin patlak vermesinden sonra bazı İttihatçılar, kendilerini güvende bulmadıkları için Selanik'e gitmişlerdir. Selanik, İstanbul'daki isyandan Jandarma yüzbaşı İsmail Canbulat'ın İstanbul'dan "meşrutiyet mahvoldu" ibareli telgrafıyla haberdar olmuştur. Canbulat'ın bu haberi, Selanik'te ve diğer Rumeli şehirlerinde bomba etkisi meydana getirmiştir. Selanik'te isyana karşı büyük bir miting tertip edilmiştir. Mitingde Türkçe, Yahudice, Arnavutça, Bulgarca ve Sırpça konuşmalar yapılmıştır. Bu hareket bir irtica hareketi olarak nitelendirildiğinden, Meşrutiyetin ortadan kaldırılacağı şeklinde anlaşılmıştır. Bu yüzden bu isyanı durdurmakla hürriyetin muhafazasının temin ve tesis edileceği düşünülmekteydi. Selanik başta olmak üzere Rumeli şehirlerinde isyana öfkenin asıl sebebi, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Rumeli'ye gönderilen telgraflarda, isyanın bir irtica hareketi olarak izah edilmesiydi. İsyanın devam ettiği, Makedonya ve Selanik'te halkı teskin etmek ve olayların daha da büyümemesi için telgraflar gönderildiği sırada, isyanın

⁹⁶Cemal Kutay: Fethi Bey, **Üç Devirde Bir Adam**, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1978; M. Çulcu, Osmanlı'da Çağdaşlaşma-Taassup Çatışması. s. 154-164

⁹⁷Uluğ İğdemir, **Atatürk'ün Yaşamı-I**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, s. 15.

⁹⁸ Aydemir, **a.g.e.**, s. 57.

⁹⁹ Taner Aslan, "31 Mart Hadisesi Üzerine Vilayetlerde Çıkan Olaylar Karşısında Alınan Tedbirlere ve Askerî Faaliyetlere Dair Yazışmalar", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, S:28, 2010, s.s. 12-14.

bastırılması ve düzenin sağlanması için Selanik'te 3. Ordu Kumandanı ve Rumeli Umum Müfettişi Ferik Mahmut Şevket Paşa'nın harekete geçirilmesi düşünülmüştür. Şevket Paşa, İstanbul'a yürümeden önce isyana destek verdiğini düşündüğü askerlerin terhis ettirilmesine dair görüş ve düşüncesini içeren bir telgrafı Siroz'dan Harbiye Nezareti'ne çekmiştir. Paşa'nın bu talebi Harbiye Nazırı, Hassa Kumandanı ve Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisine değerlendirilmiş, İstanbul askerî kıtalarından ihtiyat efradının terhis ve sevkleri uygun görülmüş, ancak 1321 ve 1322 seneleri efradının tefrik edilerek ve silahları alınarak terhislerine gerek görülmemiştir. 15 Nisan'da Hareket Ordusu'nun Selanik'ten yola çıktığı gün İstanbul'da Asar-ı Tevfik süvarisi ve Bahriye Silahendaz Taburu Kumandanı Binbaşı Ali Kabuli Bey'in Yıldız'ı topa tutacağı şayiası meydana gelmiştir. Selanik'ten hareket eden ve gönüllülerle birlikte sayıları 70.000'e ulaşmış olan Hareket Ordusu, 16 Nisan'da Çatalca'ya varmıştır. Bu durumun feci neticeler doğuracağını düşünen Tophane-i Amire Nazırı Ferik Hurşid Paşa, Erkan-ı Harp Mirlivası Memduh Paşa, Halep Mebusu Nafi Paşa, Üsküp Mebusu Said Efendi, Rize Mebusu Ahmed Bey ve Dersim Vekili Halis Efendi'den oluşan bir heyet Çatalca'ya gelerek askerlere nasihat ve telkinlerde bulunmuşlarsa da bu işten vazgeçmeyeceklerini Meclis'te ifade etmişlerdir.

İstanbul dışında meydana gelen bu ayaklanmaların yanı sıra Bursa, Bergama, Karahisar, Diyarbakır, Yan, Medine ve Şam'da da ufak çaplarda gerici hareketlere rastlanılmıştır.¹⁰⁰ Bursa'nın İstanbul'a yakın olması ve dinci örgütlerin çokluğu nedeniyle, İttihâd-ı Muhammedi Cemiyeti burada şubeler açmak ve çalışmalarını geliştirmek amacıyla elverişli bir ortam bulmuştu. İstanbul'daki ayaklanmanın duyulması üzerine, Bursa İttihâd-ı Muhammedi Cemiyeti mensuplarının 14 Nisan 1909'da büyük bir gerici gösteriyle bu ayaklanmayı destekledikleri görülmektedir. Binlerce insan ellerinde yeşil bayraklarla şehir içindeki telgrafhanenin önünde toplanarak, İstanbul'daki İttihâd-ı Muhammedi Cemiyeti Merkezi'ne, Kıbrıslı Derviş Vahdeti'ye ve Millet Meclisi'ne telgraf çekerek isyancılarla birlikte olduklarını açıklamışlardır. Öte yandan hocaların ve şeyhlerin katıldığı bir topluluğun, Tophane Meydanı'nda tekbirler getirip dua ettikleri de görülmüştür. Bursa olayları uzun tartışmalardan sonra hükümet yetkililerin almış oldukları tedbirlerle kan akıtılmadan bastırılabilmiştir. Bunun yanı sıra 15 Nisan'da İstanbul'dan gelen silahlı bir isyancı grubunun da olay çıkarmasına meydan verilmemiştir. Mahmut Şevket Paşa, 21 Nisan 1909'da İstanbul önlerine gelmiş olan Hareket Ordusu'nun komutanlığını almak üzere Selanik'ten ayrılacağı sırada, Saray'da toplanmış olan Vükelâ Meclisi üyelerinden Şurâ-yı Devlet Reisi Raif Paşa ve

---

¹⁰⁰ Aysal, **a.g.m.**, s. 37-40.

Maarif Nazırı Abdurrahman Şeref Bey ile telgraf vasıtasıyla bir görüşme gerçekleştirmişti. Yapılan bu görüşmede Mahmut Şevket Paşa, *"Meşrutiyet severlerin genel isteği üzerine Hareket Ordusu İstanbul dolaylarını ele geçirdi, amaç ayaklanmış olan askeri yeniden disiplin altına almak, irtica olayına sebep olanları yargılatıp gerekirse cezalandırmak ve Kanun-u Esasîye sadık kaldıkça makam-ı saltanata ilişilmemek"* sözlerini vermiştir. Hareket Ordusu Komutanı Mahmut Şevket Paşa, 22 Nisan'da Yeşilköy'e gelmiş ve ilk işi 1. Ordu Komutanı Nazım Paşa ile görüşmek olmuştur. Aynı gün Ayan ve Mebusan Meclisi üyelerinin bir kısmının Yeşilköy'e gelerek tek Meclis halinde Âyan Reisi Sait Paşa'nın Başkanlığında toplandığı ve İstanbul Hükümeti ile temasa geçtiği de görülmektedir. Yeşilköy'de toplanan ve Ahmet Rıza Bey'in yerine Sait Paşa'yı Başkanlığa getiren Millet Meclisi, ilk iş olarak Abdülhamit'in hal'i (tahttan uzaklaştırılması) meselesini ele almıştır. Milletvekilleri 31 Mart İsyanı'nın kızgınlığı ve yurdun her tarafından gelen bağlılık telgraflarının heyecanıyla padişahı tahttan indirmek istiyorlardı. Fakat Mahmut Şevket Paşa, böyle bir harekete sıcak bakmıyor ve bu davranışı zamansız ve gereksiz buluyordu. Çünkü Hareket Ordusu Rumeli'den Meşrutiyetle beraber, Padişahı ortadan kaldırmak isteyen asileri cezalandırmak için yola çıkmıştı. Tersine bir davranış, Hareket Ordusu'nun bir kısmını veya tamamını isyancılar tarafına geçirebilir ve Osmanlı İmparatorluğu sonsuza dek karanlığa gömülebilirdi. Zaten isyancıların önemli bir bölümü Yeşilköy ve çevresinde dolaşarak Rumeli'den gelen askerleri kışkırtmaya çalışıyorlardı. Mahmut Şevket Paşa'nın bu görüşlerini dikkate alarak kararlarını yeniden gözden geçiren Millet Meclisi'nin, 22 Nisan'da İstanbul Hükümeti'ne göndermiş olduğu tezkerede, "padişahın Anayasaya sadık kaldığı müddetçe hayatının ve haklarının korunacağı" bildiriliyordu. Ayrıca Mahmut Şevket Paşa'nın, 23 Nisan 1909'da padişaha çekmiş olduğu telgrafta, *"İkinci Ordunun gelişi dolayısıyla bir takım kötü niyetlilerin kendisinin hal' edileceği haberlerini çıkarttıklarını, ancak bunların aslı olmadığını"* bildirmesi de son derece önemlidir. Görüleceği üzere bütün bu çalışmalar ve verilen teminatların amacı Padişah ve hükümete gözdağı vererek korkutmak, her türlü karşı koymayı engellemek, daha fazla kardeşkanının dökülmesine mani olmak ve kışlalardaki askerleri yola getirerek yapılacak müdahaleyi hukuk kuralları içerisine oturtmaktı.

31 Mart Hadisesinden sonra İstanbul'da sıkıyönetim ilan edilerek Divan-ı Harb-i Örfi kurulmuştur. Hareket Ordusu'nu sevk ve idare eden Mahmut Şevket Paşa, bu ordunun daha İstanbul'a tam anlamıyla hâkim olmadan önce 7 Nisan 1325 (20 Nisan 1909) tarihinde hükümete Hareket Ordusu'nun isteklerinin belirtildiği bir kesin uyarı vermiştir. Başta sıkıyönetim ilan edileceğinin yer aldığı bu uyarıda, basın, serseriler, cemiyetler, toplantı ve

gösteri yürüyüşleri kanunları ile anayasa değişikliği gibi hususlar yer almaktaydı. Bunlarla demokratik hakların askıya alınacağı sonucu çıkarılabilir. 31 Mart Olayının bastırılmasından sonra düzen tekrar sağlanınca Hüseyin Hilmi Paşa ikinci hükümeti kurdu¹⁰³. Hükümet, isyanın bastırılmasında görev alan zabıtana birer madalya, efrada ise gümüş madalya takmıştır¹⁰⁴. İstanbul'un asayişinin temininden sonra ilan edilen Divan-ı Harb-i Örfi kurularak olaylarda dahli bulunanlar yargılanmaya başlanmıştır. Yıldız Sarayı'nın basılmasından sonra Saray'da bulunan dokümanlara el konulmuş, yapılan incelemeler sonucu 330 sandık dolusu jurnal Mahmut Şevket Paşa'nın emriyle Harbiye Nezareti avlusunda yakılmıştır. Abdülhamit, mallarına el konularak sürgüne yollanmıştır. Olaylar kontrol altına alındıktan sonra, Avcı Taburları ile Hassa Ordusu mensupları suçlu görülmüş ve angarya olarak yol inşaatında çalıştırılmak üzere Rumeli'ye sevk edilmişlerdir. İsyancıları yargılamak için kurulan mahkemelerde 70 kişi idama, 420 kişi müebbet ve 6 aydan başlayan çeşitli hapis, yüzlerce kişi de süresiz sürgün cezalarına çarptırılmışlardır. İdama mahkum olanların cezaları Beyazıt ve Ayasofya meydanlarında, Köprübaşı'nda, Kasımpaşa'da darağaçları kurularak infaz edilmiştir¹⁰¹

Eğer bir sonuç yazmak gerekirse 31 Mart isyanı gericiliğin harekete geçtiği tarihtir. II.Meşrutiyet'in getirdiği özgürlükleri dahi tahammül edemeyecek kişiler bu isyan neticesinde kendileri göstermiş ve cezalarını almışlardır.

3.3.Necip Fazıl ve Vahdettin

Necip Fazıl Kısakürek, Vahdettin'in Atatürk'ü teşkilat kurup vatani kurtarması için Anadolu'ya gönderdiğini iddia eder.¹⁰²Bu kitapta '*Vahdettin bir hain değildir*' tezinden bir adım ileri giderek Vahdettin'i '*Büyük vatan dostu*' ilan eder.¹⁰³ Söz konusu kitapta bilgi ve belgelere dayanmadan, bütün Kurtuluş Savaşı'nı Vahdettin'in eseri olarak göstermiştir. Mustafa Kemal Atatürk ise Vahdettin'in bir hain olduğunu söylemektedir.¹⁰⁴ Nutuk'ta Vahdettin için çok ağır ifadeler kullanmıştır:

*"Saltanat-hilafet makamında oturan Vahdettin soysuzlaşmış, şahsını ve bir de tahtını koruyabileceğini hayal ettiği, alçakça tedbirler araştırmakta."*¹⁰⁵

Vahdettin'e karşı Atatürk, bu ifadelerle de yetinmemiş ve şöyle demiştir:

¹⁰¹ Aslan, **a.g.m**, s. 19.

¹⁰² Necip Fazıl Kısakürek, **Vahidüddin**, Toker Y., İstanbul, 1968, s.s.161-162

¹⁰³ Sinan Meydan, **Cumhuriyet Tarihi Yalanları-1**, İnkılap Yayınevi, 2010, s.105

¹⁰⁴ **A.g.e.**, s.260

¹⁰⁵ Atatürk, **Nutuk**, C.15, Ankara, 1989, s.1

" O zaman egemenliği atadan oğula geçirmek gibi yanlış bir yöntem sonucu olarak büyük bir kat, gösterişli bir san kazanabilmiş bir alağın, onuru çok yüksek olan soylu bir ulusu nasıl utanacak bir duruma düşürebileceği kendiliğinden anlaşılır. Gerçekten neden ve nasıl olursa olsun Vahdettin gibi özgürlüğünü ve canını kendi ulusu içinde tehlikede görebilecek derecede aşağılık bir yaratığın, bir dakika bile olsa bir ulusun başında bulunduğunu düşünmek ne acıklıdır! Kıvancımız şudur ki, bu alçak alçaklığını, atalarından kalma padişahlık katından Türk ulusunca atıldıktan sonra tamamlamış bulunuyor. Türk ulusunun bu öncelikli davranışı elbette övülmeye değer. Beceriksiz, aşağılık, duygu ve anlayıştan yoksun bir yaratık, kendisini kabul eden herhangi bir yabancıнын kanadı altına sığınabilir; ama böyle bir yaratığın bütün Müslümanların halifesi kimliğini taşıdığını söylemek kuşkusuz uygun düşmez."¹⁰⁶

Atatürk'ün bu ifadelerin rağmen Vahdettin'in Atatürk'ü Anadolu'ya teşkilatlanması için gönderdiğini söyleyen Necip Fazıl, padişahın vatanperver bir insan olduğunu şöyle söyler:

"Vahidüddin olmasaydı Türk İstiklal Savaşı olmayacak ve kurtuluş sağlanamayacaktı."¹⁰⁷

Hatta bunu anlatmak için, Vahdettin üzerine yazdığı eserin isminin önüne "Vatan Dostu" ifadesini eklemiştir. Bu ifade, Vahdettin'in hain olmadığını iddia eden Kadir Mısıroğlu tarafından bile eleştirilmiştir.¹⁰⁸ Kadir Mısıroğlu, 'Vatan dostu' ifadesini, "Bu ne menem sözdür! Padişah'tan 'Vatan dostu' diye bahsedilir mi?! Belki 'Vatan hamisi, Vatan kurtarıcısı' denebilir. Ama 'Vatan dostu' asla! Zira dost hariçten olur. Padişah vatanın sahibidir." diyerek eleştirmiştir.

Necip Fazıl, Vahdettin'in Atatürk'ü Anadolu'ya gönderip Milli Mücadele'yi başlatmak için ikna ettiğini yazmıştır. Ancak eserin bütününde olduğu gibi burada da belge veya kanıt yoktur. Necip Fazıl'ın anlattığına göre, bu sahnenin ilk aşamasında Vahdettin, Atatürk'ü çağırır ve ona pencereden düşman donanmasını göstererek şöyle der:

"Paşa, namlularını saraya çevirmiş olan düşman toplarını görüyor musun? Bu vaziyet karşısında, saray ve devlet olanca emniyetini kaybetmiş bulunuyor."¹⁰⁹

¹⁰⁶ A.g.e.,s.546

¹⁰⁷ Kısakürek, a.g.e., s.203

¹⁰⁸ Kadir Mısıroğlu, Üstad Necip Fazıl'a Dair, Sebil Yayınları, İstanbul, 2014, s.88

¹⁰⁹ Necip Fazıl Kısakürek, a.g.e., s.160

Ancak Mustafa Kemal Atatürk'ün anılarında böyle bir ifade yoktur.¹¹⁰ Ve Necip Fazıl konuşmanın devamında da, Mustafa Kemal'in ağzından rivayet edilen şu kısma kitabında yer verir:

Vahdettin şöyle devam eder:

"— Paşa, Paşa, sen şimdiye kadar devletimize çok hizmet ettin. Bunların hepsi artık bu kitaba gitti!

Bu bir tarih kitabıydı.

— Bunları unutunuz! Bundan sonra yapacağınız hizmet, şimdiye kadar yaptığınızdan çok mühim olacaktır. Dikkat ve sadakatle çalışırsanız, devleti, düştüğü bu felâketten kurtarabilirsiniz. Birçok kumandanları Anadolu'nun kolordularına dağıttım. Sizin vazifeniz, bunları teftiş etmek olacaktır.

— Bu hususta elimden geleni yapacağım, bana emniyet buyurunuz efendim.

Padişahın en büyük endişesi: Kuvvetlerimiz dağılmıştır. Umumî Harpten yorgun çıkararak takatimiz kalmamıştır. Bütün ümit; galip devletlerin arzuları hilâfına bir harekette bulunmamaktadır. Onların şikâyet ettiği hâdiseleri de önlemek lâzımdır.

Vahidüddin ayağa kalktı, elimi sıkı sıkı sıktı:

— Muvaffak olunuz!

Sarayı terk ettim. O zaman bir kadife kutu içinde bir takım da hediyeler verdi. Yaverim Cevat Abbas'la gecenin karanlığında derin düşünceler içinde Yıldız tepelerini asarak Şişliye geldik."¹¹¹

Necip Fazıl Kısakürek bu sahneyle, Vahdettin'in Milli Mücadele'yi desteklediğini kanıtlamak istemiştir. Bu sahnede iki doğru ayrıntı vardır: Vahdettin'in "muvaffak ol" dediği ve bir saat armağan etmesi.¹¹²

Yine Necip Fazıl, bu anın gerçekliğini kanıtlamak için Falih Rıfki Atay'ı tanık olarak ileri sürüyor ve şöyle diyor:

¹¹⁰ Turgut Özakman, **Vahdettin, Mustafa Kemal ve Milli Mücadele**, Bilgi Yayınevi, 2012, s.258

¹¹¹ Kısakürek, **a.g.e.**, s.165

¹¹² **Atatürk'ün Hatıraları**, s.s.123,124

"Postacı geldi ve bir gazete getirdi. Bir okuyucunun gönderdiği 19 Mayıs 1957 tarihli Dünya gazetesi... Bu gazetenin altıncı sayfasında Falih Rıfkı imzasıyla çıkmış "Atatürk Samsun'a gidiyor!" başlıklı bir hâtıra yazısının ikinci başlığı, Vahidüddin'in ağzıyla Mustafa Kemal Paşaya söylenmiş ve tarafımızdan daha evvel kaydedilmiş su sözlerden ibaretti:

— Paşa, paşa! Şimdiye kadar devlete çok hizmet ettin! Bunların hepsi tarihi geçmiştir! Simdi yapacağın hizmet hepsinden de mühim olacaktır! Paşa, sen devleti kurtarabilirsin!"¹¹³

Ancak Falih Rıfkı Atay'ın o yazısındaki cümlelerin aslı şöyle:"Paşa, paşa, şimdiye kadar devlete çok hizmet ettin, bunların hepsi artık bu kitaba girmiştir, tarihe geçmiştir. Bunları unutun! dedi, "Asıl şimdi yapacağın hizmet, hepsinden mühim olabilir. Paşa, devleti kurtarabilirsin!"¹¹⁴

Necip Fazıl, şöyle devam ediyor: "Devleti kurtarmak, Samsun'da asayiş tesis etmekte olmayacağına göre, Mustafa Kemal Paşanın Anadolu'ya niçin gönderildiği Falih Rıfkı gibi bir kalemle de teyit ediliyor demektir."¹¹⁵

Ancak yazıda Vahdettin'in bu sözlerini Mustafa Kemal'in yorumu izliyor. Fakat Necip Fazıl bunu atlıyor ve sadece Vahdettin'in sözlerine yer vererek sansürlü bir yöntemle konuyu bu şekilde aktarıyor. Halbuki Mustafa Kemal'in devamındaki yorumu ise şöyle:

"Bu son sözlerden hayrete düştüm. Acaba Vahdettin benimle samimi mi konuşuyor? O Vahdettin ki ecnebi hükümetlerin yüzüncü derecedeki aletleri ile temas arayarak, devletini ve saltanatını kurtarmaya çalışıyordu. Bütün yaptıklarından pişman mıydı? Aldatıldığını mı anlamıştı?... Veliahtlığında, padişahlığında, bütün his ve fikirlerini, temayülleri, sahtekârlıklarını tanıdığım adamdan, nasıl yüksek ve asil bir hareket bekleyebilirdim? Memleketi kurtarmak lazımdır, istersem bunu yapabilirdim. Nasıl? Hemen hüküm verdim: Vahdettin demek istiyor ki hiçbir kuvvetimiz yoktur. Tek mesnedimiz (dayanağımız) İstanbul'a hakim olanların siyasetine uymaktır. Benim memuriyetim, onların (işgalcilerin) şikâyet ettikleri meseleleri halletmektir. Eğer onları memnun edebilirsem, memleketi ve halkı bu siyasetin doğru olduğuna inandırabilirsem ve bu siyasete karşı gelen Türkleri tedip edersem (hizaya sokarsam), Vahdettin'in arzularını yerine getirmiş olacaktım."¹¹⁶

¹¹³Kısakürek, a.g.e., s.226

¹¹⁴Dünya Gazetesi, 19 Mayıs 1957

¹¹⁵Necip Fazıl Kısakürek, a.g.e., s.226

¹¹⁶Atatürk'ün Hatıraları, s.122-123'ten aktararak, Dünya Gazetesi, a.g.y., 5.sütun

Keza Mustafa Atatürk'ün ölümünden sonra ortaya çıkan İngiliz gizli belgeleri de Mustafa Kemal'i haklı çıkarmıştır.¹¹⁷ Bu belgede, Vahdettin'in Osmanlı'yı bir İngiliz sömürgesi yapma projesinin hükümleri özetle şöyledir:

1. Ermenistan, (Doğu Anadolu'dan verilecek topraklarla)¹¹⁸ bağımsız veya özerk bir Ermeni Cumhuriyeti haline getirilecektir.
2. İngiltere, Türkiye'nin dışa karşı bağımsızlığını korumak ve iç asayişini sağlamak için gerekli gördüğü yerleri 15 yıl süreyle işgal edecektir.
3. İngiltere, Osmanlı Nezaretlerinde (bakanlıklarında) gerekli görülen yerlere İngiliz Müsteşarlar tayin edilmesini kabul edecektir.
4. İngiltere, her ile bir Başkonsolos tayin edecek ve bunlar, 15 yıl müddetle Valinin Müşaviri olarak görev göreceklerdir.
5. Belediye ve parlamento seçimleri, İngiliz konsoloslarının kontrolleri altında yapılacaktır.
6. İngiltere, devlet merkezinde ve illerde, maliyeyi sıkı bir kontrole tabi tutmak hakkına sahip olacaktır.

Necip Fazıl, Vahdettin'in Milli Mücadele planı içinde olduğunu ama bunu herkesten sakladığını, bu planı sadece Mustafa Kemal ile paylaştığını şöyle açıklamaktadır:

*"...açıkça anlaşılıyor ki , Mustafa Kemal Paşayı yeni vazifesine tayin ettiren , ne Harbiye Nazırı, ne de Sadrazamdır. Sadece ve sadece, gagesini hükümetinden bile saklamış olan Padişah'tır..."*¹¹⁹Ancak Mustafa Kemal böyle bir plandan bahsetmemektedir.

Grammont-Mammeri, Necip Fazıl Kısakürek'in Vahidüddin kitabı için şöyle diyor:

*"Bu kitap kaynak göstermeyen, sağlıklı bir kronolojiden hemen hemen yoksun bulunan, taraf tutan, savunduğu teze aykırı her şeyi bile bile kenara iten bir eserdir."*¹²⁰

---

¹¹⁷Amiral de Robeck'in 3 Nisan günlü raporuna dayanarak, Jeschke, **ing.Belgeleri**,s.5 ve 38 ve S.Akşin, **İstanbul Hükümetleri**, s.233; H.Bayur, **Hayatı ve Eseri**, s.270 vd.; S.R.Sonyel, **Dış Politika**, 1.C., s.50; ilgili belge: FO 371/4156, Br.IV, s.754; D.Ferit bu konuyu, 8 Eylül 1919'da Amiral Webb'e bir daha açacaktır: Jeschke, **İng.Belgeleri**, s.5, dipnot 13

¹¹⁸Sina Akşin, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, Cem Yayınları, İstanbul, 1983, s.537

¹¹⁹Kısakürek, **a.g.e.**, s.175

¹²⁰Grammont-Mammeri, "Altıncı Mehmet'in Sürgündeki Hac Yolculuğu ve Birkaç Bildirisi", **Tarih ve Toplum Dergisi**, sayı 16,1985,s.59, 1 No.lu dipnot

Necip Fazıl, eserinde kendi de kitabında açıkladığı üzere bir kurgu hazırlar ve Vahdettin konusuna kendi kurguladığı sahnelerle göre cevap verir. Bu kurgulamalar neticesinde Vahdettin Mustafa Kemal'i Milli Mücadele için Anadolu'ya şöyle gönderir:

*"Sizi Anadolu'ya, işte bu milli kıyam zeminini açmamız için gönderiyorum! Düşman kuvvetlerine, hususiyle İngilizlere ve hükümete karşı gidiş sebebiniz ayrıdır. İşgal kuvvetleri, sizi Samsun'da asayiş iade edeceğiniz ve Şarktaki ordu mukavemetini kaldıracağınız kanaatini besleyeceklerdir. Gerçek sebebi ise yalnız siz ve ben bileceğiz. Milli mukavemet ruhu Anadolu'nun her yerinde, hissedilir şekilde parça parça kendisini göstermeye başlamıştır. Size düşen iş, bu ruhu büsbütün alevlendirerek orduyu da içine alan bir merkezinde bütünleştirmek ve teşkilatlandırmaktır."*¹²¹

Neden Vahdettin'in kendisi Milli Mücadele'nin başına geçmedi sorusuna da Vahdettin'in ağzından şu şekilde bir açıklama getirmiştir:

*"Eğer ben gizlice hazırlanıp Anadolu'ya ve milli mukavemetin başına geçecek olursam, bu teşebbüs milli kıyama en üst derecesine çıkarır amma milletimiz için bir felaket, intihar gibi bir şey olur. O zaman İtilaf devletleri şu anki tereddütlü vaziyetlerini bir anda değiştirirler, toparlanırlar, işin aldığı önem karşısında, topyekun üzerimize saldırırlar ve topyekun tasfiyemize giderler."*¹²²

Ancak zaten Sevr Anlaşması da topyekun bir tasfiye olduğu için Necip Fazıl'ın bu kurgusunda başarısız olduğu kabul edilebilir.

Necip Fazıl, *"Padişah, topyekün Milli Kurtuluş Hareketine temel teşkil eden, fakat tarihi, ıstırapından çatlatacak şekilde toprağa gömülen, gözlere gösterilmeyen ve ancak birkaç faninin ruh mahzeninde gizli kalan bu telkinlerden sonra..."*¹²³ diyerek hazırladığı diyalogların kurgu olduğunu açıklamıştır

Vahdettin'in Atatürk'ün idamı için Şeyhülislam'ın çıkardığı fetvayı imzalamasını da Necip Fazıl şöyle açıklamıştır:

---

¹²¹Kısakürek, a.g.e., s.179

¹²²Necip Fazıl Kısakürek, a.g.e., s.161

¹²³A.g.e., s.180

"Fetvayı veren, Damat Ferit'in Şeyhülislamı Dürrizade olduğu gibi, verdiren de Ferit Paşadır ve kenardan hadiseleri dikkatle takip edici düşman kuvvetlerine karşı Padişahın, "Hayır, bu fetvayı verdirmeyiniz ve Anadolu hareketinin yasallığına dil uzatmayınız!" diyebilmesi imkansızdır. Bu takdirde bizzat kendisinin yükte hafif pahada ağır nesi varsa omuzlayıp Anadolu'ya geçmesi gerekir ki bu da, Milli Hareketi Müttefik kuvvetlerine boğdurmaya yol açar. Vahdettin aksine, İstanbul'da kalıp düşmanlara ümit vermek, böylece Milli Hareketin gelişmesini sağlamak ve bu başarıyı, icabında vatan haini görünmeye kadar gidecek bir fedakarlıkla yerine getirmek makamındadır."¹²⁴

Dürrizade, Kısakürek'in yazdığı gibi, Damat Ferit'in Şeyhülislamı değildir; çünkü Osmanlı anayasasının 7. maddesi gereğince, Şeyhülislamı doğrudan Padişah seçer ve atar.¹²⁵ Fetvanın İngiliz baskısı ile olduğu iddialarına da, İstanbul hükümetinde bakan olan Reşit Rey, anılarında "Fetvanın ecnebi ısrarı değil, garaz ve ahmaklı eseri olduğu malum" diyerek açıklık getirmiştir.¹²⁶

Hem padişah hem de halife olan Vahdettin'in, toplumu bölecek olan bu fetvaya imza atmış olması her ne sebep olursa olsun kabul edilemezdir. Necip Fazıl, Milli Mücadele'ye karşı kurulan Kuvay-i İnzibatiye adlı orduya da şu açıklamayı getirmiştir:

"Kuvay-i İnzibatiye ve sair namlar altındaki kuruluşların da, sadece göz boyamaya mahsus kandırmacalardan olduğu ve hiçbir harekete girişemeksizin eridiği ve hatta milli cepheye katıldığı, bütün bunların da, belki Vahdettin'in gizli talimatıyla meydana geldiği, olayların üslubundan belli"¹²⁷

Necip Fazıl'ın dediğinin aksine isyancı kuvvetlerden Kuvay-ı İnzibatiye'ye dalga dalga katılmalar olduğu halde, Halife'nin askerinden bir tek adam da milli kuvvetlere katılmamıştı.¹²⁸ Sevr anlaşmasının Osmanlı'ya tebliğinden üç, Mustafa Kemal'in idama mahkum edilmesinden iki gün sonra, 13 Mayıs günü, Vahdettin, 16 Kuva-yı İnzibatiye gaxisini 5. dereceden Mecidiye nişanı ile ödüllendirir.¹²⁹ Tüm bu veriler, Necip Fazıl'ın Vahdettin konusundaki açıklamalarını gayriciddi kılmaktadır.

¹²⁴ A.g.e., s.191

¹²⁵ Suna Kili-Ş.Gözübüyük, **Türk Anayasa Metinleri**, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1985, s.75

¹²⁶ A.g.e.,s.75

¹²⁷ M.K.Inal, **Son Sadrazamlar**, s.2056

¹²⁸ Feridun.Kandemir, **İstiklal Savaşı'nda Bozguncular ve Casuslar**, Yakın Tarihimiz Yayınları, İstanbul, 1964, s.17

¹²⁹ Gottard Jeschke, **Türk Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri**,Çev.C.Köprülü,TTK, Ankara, 1971, s.154

Ve en nihayetinde Vahdettin, Milli Mücadele'nin ardından ülkeden ayrıldıktan sonra Kahire'de yayınlanan El Ahram adlı gazetede 23 Nisan 1923 tarihinde bir beyanname yayınlamıştır.¹³⁰ Kadir Mısıroğlu'na göre de bu beyanname Mekke'de, Türkçe ve Arapça olarak, ikisi bir arada basılıp yayınlanmıştır.¹³¹

Bu beyannamede Vahdettin, Kuvay-i Milliyecileri şöyle tanımlamıştır:

*"...Dini, milleti, vatani şüpheli ve karışık askerlerle öteki sınıflardan oluşmuş küçük bir azınlık."*¹³²

Necip Fazıl'ın yazdığının aksine Vahdettin, bu beyannamede Mustafa Kemal'i Milli Mücadele için gönderdiğinden bahsetmemiş ve Mustafa Kemal için şu ifadeleri kullanmıştır:

*"...Mustafa Kemal, bağlı olduğu devlete itaat etmekten çıkmış ve Anadolu'da birçok ak sakallı müftülere varıncaya kadar asıp kesmek gibi kıyımları ile milli görevler sınırını aşarak, milletin başına bela kesilmiş idi..."*¹³³

Mustafa Kemal'i bela olarak nitelendiren Vahdettin, Mustafa Kemal'in Anadolu'daki faaliyetlerinden rahatsız olduğunu böylelikle itiraf etmiş bulunuyordu.

3.4.Necip Fazıl ve 150'likler

Lozan Barış Antlaşması, Af Kanunu ve Protokollerini içeren bir antlaşmaydı. Ancak Ama istisnai bir hüküm ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Kurtuluş Savaşı esnasında İtilaf Kuvvetleri ve İstanbul Hükümetiyle işbirliği yapmış 150 kişiyi af kanunu kapsamı dışında tutma, bunların Türkiye'de bulunmasını, Türkiye'ye girmesini yasaklama hakkı tanıyordu.¹³⁴

20 Kasım 1920 tarihinde, Lozan barış görüşmeleri başlayınca genel af konusu da İtalyan temsilci Montagna başkanlığında azınlıklar komisyonunda ele alınmıştır.¹³⁵

Affa çekince olarak, Türk tarafı, Türkiye'ye ihanet etmiş Müslüman-Türk vatandaşlarını kapsamamasını ileri sürmüştür.¹³⁶ Alt komisyonun 11 Ocak 1923 tarihli

¹³⁰ Refik Halit Karay, "Bir Ömür Boyunca", **Tarih ve Toplum**, Sayı 16, 1985, s.55

¹³¹ Kadir Mısıroğlu, **Hilafet**, Sebil Yayınları, İstanbul, 1993, s.185

¹³² **A.g.e.**, s.198

¹³³ **A.g.e.**, s.198

¹³⁴ Kamil Erdeha, **Yüzellilikler yahut Milli Mücadelenin Muhasebesi**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1998, s.61

¹³⁵ **A.g.e.**, s.60

¹³⁶ **A.g.e.**, s.59

toplantısında Türk Delegasyonu'ndan Dr. Rıza Nur hükümetinin genel affi kabul ettiğini bildirdi ancak bunun yanında 150 müslümanı bu genel affin dışında tutmak istediğini İngiliz temsilci kuruluna şu şekilde bildirdi:

*"Türk Hükümeti bunlara karşı öç alma duygusuyla davranmakta değildir. Böyle olmakla birlikte genel çıkarlar yararına olarak bu müslümanlardan Türkiye'yi bırakıp gitmiş olanların Türkiye'ye dönmelerine izin verilmemesi uygun düşmektedir. Bunlardan halen Türkiye'de bulunanlara gelince Türk Hükümeti bunların yurt dışına gitmelerine izin vermekte hiçbir güçlük çıkarmayacaktır. Türk Hükümeti onları hiçbir bakımdan incitmemeyi yükümlenir."*¹³⁷

Müttefik devletler, Türkiye'nin bu şartı karşısında; *"... Türk Hükümeti'nin bir yada çok sayıda kimsenin Türkiye'ye dönüşünü yasaklarken öte yandan gerçek bir af çıkartmış olduğunu savunamayacağını öne sürmüşlerdi."*¹³⁸ Ancak bu durum karşısında, İsmet İnönü, ağırlığını ortaya koyarak; *"...Türkiye'nin kendi uyruğu olan bazı kimseleri vatandaşlık hakkından yoksun bırakmasının tamamıyla bir iç sorun olup, savaş suçlularının affıyla ilişkisi bulunamayacağı..."* belirtmiştir.¹³⁹

Necip Fazıl ise Vahdettin adlı eserinde 150'liklere şöyle değinmektedir: *"Bu listeyi tertipleyen veya tertipten, Ankara değil, Londra ve Lord Curzon'dur. Londra'da İsmet Paşa'ya "Bütün muhaliflerinizi temizlemelisiniz!" emrini veriyor ve sayılarını soruyor... İsmet Paşa bu suale, "Muhaliflerimiz 150 kişidir" cevabını veriyor. Halbuki o güne kadar tespit edilenler 70 kişidir. Lord bir hafta zarfında bunların isimlerini istiyor. İsmet Paşa da Ankara'ya bir şifre teli çekip kara listedekilerin 150'ye çıkarılmasını istiyor... Bu yüz elli kişi rastgele devşiriliyor ve İsmet Paşanın efendisi Lord Curzon'a teslim ediliyor"*¹⁴⁰

Halbuki Necip Fazıl'ın söylediğinin aksine İsmet Paşa Londra'ya gitmemiştir.¹⁴¹ Her barış anlaşmasında genel af ilanı, usuldendir. Türk kurulu, 150 kişiyi genel affin dışında bırakmak hakkını Konferansa zorlukla kabul ettirmiştir. Genel Af Bildirisi, Lord Curzon'un katıldığı birinci dönemde değil, katılmadığı ikinci dönemde defalarca görüşülerek kesin

¹³⁷ A.g.e., s.60

¹³⁸ Seha Meray, **Lozan Barış Konferansı Tutanakları**, 1.Cilt, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1972, s.158

¹³⁹ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi**, 3. Cilt, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1995, s.88

¹⁴⁰ Kısakürek, **Vahidüddin**, s.221

¹⁴¹ Turgut Özakman, **a.g.e.**, s.589

şeklini alacaktır. Peki bu yüzellilikler kimlerdir ve nasıl seçilmiştir? Soysal, konuyu şu şekilde açıklar;

"Bütün çabalara karşın, genel af dışında bırakılacak bir listenin hazırlanması meşakkatli olur. Bakanlar Kurulu'nda tartışmalar çıkar. Başbakan Rauf Bey, böyle bir listenin hazırlanmasına yandaş olmaz. Kaç kişinin saf dışı bırakılacağı kararlaştırılmamıştır. Meclis'te tartışmalar olur. Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun değiştirilmesi istenir. Yusuf Kemal Bey Meclis'te açıklamalar yapar, barış antlaşmasında bir genel affın yer almasının olağan bulunduğunu (ayrıcalıklar) listesinin bulunmasının doğal olduğunu söyler. Bakanlar Kurulu'nda Rıza Nur ayrı bir görüş savunur. Lozan Barış Konferansı'nın 21 Kasım 1922'den 4 Şubat 1923'e kadar süren birinci döneminde, Türkiye'nin Baş delegesi İsmet Paşa, «Bir kısım tebaanın aftan istisna edileceğini» belirtir ama, bunlar kimlerdir, suçları nedir, kesin olarak kaç kişilerdir, suçlarının başlangıç tarihi nedir? Belirli bir ideolojinin yandaşları oldukları için mi suçlu sayılmaktadırlar, bunu kendisi bile bilmez. Aftan kaç kişi yararlanmayacaktır, sorusunun yanıtı İsmet Paşa'nın Lozan'dan dönmesinden sonra 21 Şubat 1923'te yapılan Bakanlar Kurulu toplantısında karara bağlanamaz. Aradan bir buçuk iki ay geçer, delegasyon yeniden Lozan'a gittiğinde, delegasyonun elinde kesin bir liste yoktur. Bakanlar Kurulu'nda Başbakan Rauf Bey'le Dışişleri Bakanı İsmet Paşa arasında, derin görüş ayrılıkları çıkmıştır."¹⁴²

Suçun maddi olguları "iç ayaklanmalar çıkartılması, Kuvay-ı İnzibatiyenin kurulması, Sevr Antlaşmasının kabul ve imzalanması, Çerkez Ethem ayaklanması, İzmir'de Çerkez Kongresi'nin toplanması" şeklinde belirilmiş ve suça dair söz konusu maddi olguların ortak paydasını "Büyük Millet Meclisi'nin otoritesini tanımamak, bu otoriteye karşı gelmek" oluşturmuştur.¹⁴³ Sonuçta Milli Mücadele dönemini müteakiben Hicrî 16.4.1340 (1924) tarihinde yapılan gizli Meclis oturumlarında ele alınan konu çerçevesinde yüzelli kişilik sürgün listesine karar verilmiştir. Sürgün kararından üç yıl sonra 1927 yılında yapılan kanun düzenlemesiyle esas olarak "yurttaşlık" hakkından mahrumiyetin muğlaklığına dayalı hak taleplerinin ve tartışmaların önüne geçilmesi gerekçesiyle yüzelli kişilik listede yer alanlar vatandaşlıktan çıkarılmışlardır. Binlerce vatan haini arasında en çok zararlı olanları ayıklamak

¹⁴²İlhami Soysal, **150'likler**, Gür Yayınları, İstanbul, 1988, s. 6.

¹⁴³Murat Yümlü, "Yüzellilikler Meselesi, Mesud Fani ve Risalesi Üzerine Bir İnceleme", **History Studies**, C: 2, S:3, 2010, s. 334.

kolay değildir. Konu 16.4.1924 tarihli oturumda ele alınmış ve göz önünde tutulacak prensipler belirlenmiştir. Bunlar;

- a-) Vahdettin'in icraatına yön verip katılanlar,
- b-) Kabine üyeleri, özellikle Sevr'i imzalayan ve Kuvayı İnzibâtiye'yi oluşturan kabineler,
- c-) Sevr Antlaşmasını Paris'te imzalayan heyet,
- d-) Kuvayı İnzibâtiye fetvasını veren müftüler,
- e-) Kuvayı İbzibâtiye komutanları,
- f-) Çerkes Ethem ve arkadaşları,
- g-) İzmir'deki Çerkes Kongresi'ni düzenleyenler ve katılanlar,
- h-) Düşmanla işbirliği içinde olan çete reisleri,
- ı) İçte ve dışta etkinlik gösteren hilafet komitelerini yöneten kişiler,
- j-) Hıyanet-i Vataniye'de bulunan mülki ve askeri memurlar,
- k-) Memleketin bunalımlı günlerinde düşmanla işbirliği yapan basın mensupları'dır.

Toplamı bine varan bu kişilerin arasından 150 kişiyi ayırmak kolay değildir, kolay olmayacaktır. Önce 600 kişilik bir defter, bunu yarıya düşüren 300 kişilik başka bir liste oluşturulmuş ve nihayet 150 kişinin belirlenmesi işine gidilmiştir.¹⁴⁴

150 kişilik liste;

Vahideddin'in Maiyeti

1. Yaveri Has Kiraz Hamdi
2. Hademe-i Hassa Kumandanı Zeki
3. Hazine-i Hassa müfettişlerinden Kayserili Şaban Ağa
4. Tütüncübaşı Şükrü
5. Serkarin Yaver
6. Yaverandan Erkân-ı Harp Miralay Tahir
7. Seryaver Avni

---

¹⁴⁴Şaduman Halıcı, **Yüzellilikler**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1998, s. 21.

8. Esbak Hazine-i Hassa Müdürü ve Defter-i Hakani Emini Refik Kuvve-i İnzibatiye'ye Dahil Kabine Azaları

9. Esbak Şeyhülislâm Mustafa Sabri

10. Adliye Nazırı esbakı Ali Rüşdî

11. Ziraat ve Ticaret Nazırı esbakı Cemal (Artin)

12. Bahriye Nazırı esbakı Cakacı Hamdi (Paşa)

13. Maarif Nazırı esbakı Rumbeyoğlu Fahreddin

14. Esbak Ziraat ve Ticaret Nazırı Kızılhançerli Remzi

Sevr Muahedesini İmzalayan Heyet-i Murahhasa

15. Maarif Nazırı esbakı Hadi (Paşa)

16. Ayandan Şûrayı Devlet Reisi esbakı Rıza Tevfik (Bölükbaşı)

17. Bern Sefiri esbakı Reşat Halis

Kuvve-i İnzibatiye'ye Dahil Olanlar

18. Kuvve-i İnzibatiye Başkumandanı Süleyman Şefik (Paşa)

19. Yaveri süvari Yüzbaşısı Bulgar namıyla maruf Tahsin

20. Kuvve-i İnzibatiye Erkân-ı Harbiye Reisi Miralay Ahmet Refik

21. Kuvve-i İnzibatiye Mitralyöz Kumandanı ve Damat Ferit'in yaveri Tarık Mümtaz

22. Kuvve-i İnzibatiye Kumandanlarından İzmir Kolordusu Kumandanı Ali Nadir (Paşa)

23. Kuvve-i İnzibatiye mensubininden ve Nemrut Mustafa Divanı Harbinden Kaymakam Fettah

24. Kuvve-i İnzibatiye mensubininden Çopur Hakkı

Mülkiye ve Askeriyeden

25. Esbak Bursa Valisi Gümülcineli İsmail

26. Ayândan Konyalı Zeynelabidin
27. Cebelibereket Mutasarrıfı esbakı Fanizade Mes'ut
28. Malatya Mutasarrıfı esbakı Bedirhani Halil Rahmi
29. Esbak Manisa Mutasarrıfı Giritli Hüsnü
30. Esbak Divan-ı Harp Reisi Nemrud Mustafa (Paşa)
31. Uşak Belediye Reisi Hulusi
32. Adapazarı Kaymakamı esbakı Hain Mustafa
33. Tekirdağ Müfti-i esbakı Hafız Ahmet
34. Afyonkarahisar Mutasarrıfı esbakı Sabit
35. Gaziantep Mutasarrıflığında bulunmuş Celal Kadri
36. Hürriyet ve İtilaf Kâtibiumumisi Adanalı Zeynelabidin
37. Mülga Ayandan Evkaf Nazırı esbakı Vasfi Hoca
38. Harput Vali Vekili esbakı Ali Galip
39. Sabık Bursa Müftüsü Ömer Fevzi
40. İzmir Kadı müşaviri sabıkı Ahmet Asım
41. Esbak İstanbul Muhafızı Natık
42. Dahiliye Nazırı esbakı Ayandan Adil
43. Dahiliye Nazırı esbakı Ayandan Mehmet Ali
44. Esbak Edirne Valisi ve Şehremini vekili Salim (mirimiran)
45. Kütahya'da Yunanlılara Mutasarrıflık eden Hoca Rasihzade İbrahim
46. Adana'da Vekillik eden Abdurrahman
47. Karahisarışarki Mebusu esbakı Ömer Fevzi
48. İşkenceci Namıyla maruf Mülazım Adil

49. İşkenceci Namıyla maruf Mülazım Refik
50. Esbak Kırkağaç Kaymakamı Şerif
51. Esbak Çanakkale Mutasarrıfı Mahmut Mahir
52. İstanbul Merkez Kumandanı esbakı Emin
53. Kilis'te 'kaymakamlık eden Sadullah Sami
54. Esbak Dahiliye Nezareti Davavekili ve Bolu Mutasarrıfı Osman Nuri

Ethem ve Avanesi

57. Çerkez Ethem
58. Ethem'in biraderi Reşit
59. Ethem'in biraderi Tevfik
60. Kuşçubaşı Eşref
61. Kuşçubaşı Eşrefin biraderi Hacı Sami
62. İzmirli sabık Akhisar Kumandanı Yzb. Küçük Ethem
63. Düzceli Mehmet oğlu Sami
64. Burhaniyeli Halil İbrahim
65. Susurluk'tan Demirkapılı Hacı Ahmet

Çerkez Kongresine Murahhas Olarak İştirak Edenler

66. Hendek (kazasının Sümbüllü karyesinden Bağ Osman
67. İzmir Mutasarrıfı esbakı, İbrahim Hakkı
68. Beraev Sait
69. Berzek Tahir
70. Adapazarı'nın Harmantepe karyesinden Maan Şirin
71. Söke Ereğlisi'nin Teke karyesinden Koca Ömer oğlu Hüseyin

72. Adapazarı'nın Talustanbey köyünden Bağ Kamil
  73. Hamte Ahmet
  74. Maan Ali
  75. Kirmastinin Karaosman karyesinden Harunreşit
  76. Eskişehirli Hızır Hoca
  77. Bigalı Nuri Bey oğlu İsa
  78. Adapazarı'nın Şahinbey karyesinden Kâzım
  79. Gönen'in tuzakçı karyesinden Lampat Yakup
  80. Gönen'in Bayramiç karyesinden Kumpat Hafız Sait
  81. İzmir'de davavekili Sait
  82. Şamlı Ahmet Nuri
- Polisler
84. Esbak İstanbul Polis Müdürü Tahsin
  85. Esbak İstanbul Polis Müdür Muavini Kemal
  86. Emniyetiumumiye Müdür Muavini Ispartalı Kemal
  87. Esbak İstanbul Polis Müdüriyeti Birinci Kısım Başmemuru Hafız Sait
  88. Esbak İstanbul Polis Müdüriyeti Birinci Şube Müdürü Şeref
  89. Sabık Arnavutköy Merkez Memuru Hacı Kemal
  90. Sabık Polis Başmemurlanndan Namık
  91. Şişli Komiseri Nedim
  92. İzmir Merkez memuru, Edirne Polis Müdürü ve Yalova Kaymakamı Fuat
  93. Adana'da Polis Müdürlüğü eden Yolgeçenli Yusuf
  94. Unkapanı Merkez Memuru sabıkı Sakallı Cemil

95. Büyükdere Merkez Memuru sabıkı Mazlum

96. Sabık Beyoğlu İkinci Komiseri Fuat

Gazeteciler

97. Serbesti Gazetesi sahibi Hürriyet ve İtilaf azasından Mevlânzade Rıfat

98. Türkçe İstanbul gazetesi sahibi Sait Molla

99. İzmir’de Müsavat gazetesi sahibi ve eski muharriri, Darülhikmet azası İzmirli Hafız İsmail

100. Aydede gazetesi sahibi ve Posta Telgraf Müdür-i Umumî esbakı Refik Halit

101. Bandırma Adalet gazetesi sahibi Bahriyeli Ali Kemal

102. Edirne’de Teemin ve Elyevm, Selânik’te Hakikat gazeteleri sahibi Neyir Mustafa

103. Eski Köylü gazetesi muharriri Ferit

104. Alemdar gazetesi sahibi Refi Cevat

105. Alemdar gazetesi sahibi Pehlivan Kadri

106. Adana’da Ferda gazetesi sahibi Fanizade Ali İlmi

107. Balıkesir’de İrşad gazetesi sahiplerinden Trabzonlu Ömer Fevzi

108. Halep’te Doğru Yol gazetesi sahibi Hasan Sadık

109. Köylü gazetesi sahip ve müdürü İzmirli Refet

Diğer Eşhas

110. Tarsuslu Kamil Paşazade Selami

111. Tarsuslu Kamil Paşazade Kemal

112. Süleymaniyeli Kürt Hakkı

113. Mustafa Sabri Hoca’nın oğlu İbrahim Sabri

114. Fabrikatör Bursalı Cemil

115. İngiliz casusu meşhur Çerkez Ragıp
116. Fransız zabıtlığı yapan Haçınlı Kazak Hasan
117. Eşkıya Reisi Süngülü Davut
118. Binbaşı Çerkez Bekir
119. Bursalı Fabrikatör Cemil'in kayınbiraderi Necip
120. İzmir sabık Umur-u Islâmiye Müfettişi Ahmet Hulusi
121. Uşak'ta Madanoğlu Mustafa
122. Gönen'in Tuzakçı karyesinden Yusuf oğlu Remzi
123. Gönen Bayramiç karyesinden Hacı Kasım oğlu Zühtü
124. Gönen Balcı karyesinden Kocagözün Osman oğlu Şafcir
125. Gönen Muratlar karyesinden Koç Mehmetoğlu Koç Ali
126. Gönen'in Ayvacık karyesinden Mehmet oğlu Aziz
127. Gönen Keçeler karyesinden Bağcılı Ahmet oğlu Osman
128. Susurluk Yıldız karyesinden Molla Süleymanoğlu İzzet
129. Gönen'in Muratlar karyesinden Hüseyin oğlu Kâzım
130. Gönen'in Balcı karyesinden Bekir oğlu Arap Mahmut
131. Gönen'in Rüstem karyesinden Gardiyan Yusuf
132. Gönen'in Balcı karyesinden Ömer oğlu Eyüp
133. Gönen'in Keçeler karyesinden Talustan oğlu İbrahim Çavuş
134. Gönen'in Balcı karyesinden Topallı Şerif oğlu İbrahim
135. Gönen'in Keçeler karyesinden Topal Ömer oğlu İdris
136. Manyas'ın Bolcaağaç karyesinden Kurhoğlu İsmail
137. Gönen'in Keçeler karyesinden Muhtar Hacı oğlu İshak

138. Marmara'nın Kayapınar karyesinden Yusuf oğlu İshak
139. Manyas'ın Kızlık karyesinden Ali Bey oğlu Sabit
140. Gönen'in Balcı karyesinden Veli oğlu Selim
141. Gönen'in Çerkez Mahallesi'nden makineci Mehmet oğlu Osman
142. Manyas Değirmenboğazı karyesinden Kadir oğlu Kamil
143. Gönen'in Keçidere karyesinden Hüseyin oğlu Galip
144. Manyas Hacıyakup karyesinden Çerkez Sait oğlu Salih
145. Manyas'ın Hacıyakup karyesinden maktul Şevket'in biraderi İsmail
146. Gönen Keçeler karyesinden Abdullah oğlu Deli Kasım
147. Gönen'in Çerkez Mahallesi'nden Hasan Onbaşı oğlu Kemal
148. Manyas'ın Değirmenboğazı karyesinden Kadir oğlu Kamil'in biraderi Kâzım Efe
149. Gönen'in Kızlık karyesinden Pallaç oğlu Kemal
150. Gönen'in Keçeler karyesinden Tuğ oğlu Mehmet¹⁴⁵

Listenin hazırlanması ile birlikte ülkeden kaçışlar başlamıştır ki Milli Mücadele'nin kazanılması ile birlikte kaçışlar olmuştur. Listede ismi olan kişilerin bir kısmı kaçmayı başarmış bir kısmı yakalanmıştır ve devlet dairelerinde görev alanlar mesleklerinden uzaklaştırılmıştır, yakalanan isimler de yurtdışına gönderilmiştir.

150'likler dışında kalan muhaliflerden bir kısmına karşı, ortaya çıkan ve uygulanan yöntem, yurtdışına kaçanlardan yabancı memleketlerde hizmet almışların vatandaşlıktan çıkarılmalarıdır. Nitekim 16 Nisan 1924'de 150'likler Meselesi mecliste müzakere edildiği gün, Heyet-i Vekile'nin imzaladığı bir kararname ile bu durumda olan bazıları vatandaşlıktan çıkarılmıştır. Bilindiği üzere yüzellilik listeye dâhil olup memleket içinde bulunanları, 1 Haziran 1924 tarihinden itibaren yılın son aylarına kadar, peyderpey çeşitli araçlarla yurtdışına gönderilmişlerdi.¹⁴⁶

---

¹⁴⁵ Soysal, **a.g.e.**, s.s. 23-26.

¹⁴⁶ Sedat Bingöl, **Yüzellilikler Meselesi**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 1994, s.s. 121-123

3.5.Necip Fazıl ve Şeyh Said İsyanı

Cumhuriyetin ilanı olan 29 Ekim 1923'ten itibaren Türkiye, birçok iç ve dış kaynaklı sorunla mücadele eder durumdadır. Sancılı ve çetin bir kurtuluş mücadelesinden sonra kurulan cumhuriyetin karşılaştığı ilk büyük sorun Şeyh Said isyanıdır. İngiltere ile Musul sorununun tırmadığı bir dönemde çıkan bu isyan, Şeyh Said adında bir Kürt liderinin önderliğinde Bingöl çevresinde başlamış ve kısa sürede yayılmıştır. Cumhuriyetin getirdiği ilkelere yönelen, ülke bütünlüğünü ve birliğini parçalamayı amaçlayan bu isyan devlet kuvvetlerini 2.5 ay boyunca uğraştırmıştır.¹⁴⁷

İsyanın kısa sürede büyümesi ve yayılması haklı olarak önceden hazırlandığı, destek aldığı ve birden ortaya çıkmadığı düşüncelerini kuvvetlendirmiştir. Sadece bir sene önce Hakkâri'de cereyan etmiş Nasturi ayaklanmasında İngilizlerin açık desteği olduğunu¹⁴⁸ göz önüne alırsak, bu isyanı Bingöl'de bir anda ortaya çıkmış masum bir hareket olarak değerlendirmek mantıklı bir yaklaşım olmaz.

Belgeler ve araştırmalar doğrultusunda hazırlanan pek çok eserde bu isyandan; İngiliz destekli, Cumhuriyet rejimine karşı yapılmış bir Kürtçü isyan olarak bahsedilse de, bu görüşte olmayanlar da mevcuttur. Bunların en tanınmışı Necip Fazıl Kısakürek'tir. Kısakürek, "*Son Devrin Din Mazlumları*" adlı eserinde Şeyh Said'i mümkün olduğunca suçsuz ya da iyi niyetli, isyanı da haklı göstermiştir. Misal Şeyh Said'i meselenin başında tanımlarken şöyle tanımlamıştır:

*"... ve en büyük meziyeti olarak bu adam şariat bağlılığında müstesna bir şiddet ve hiddet sahibidir...İşte bu adam, Allah ve resulüne bağlı her ferdin hak vermesini gerektirici bir ruh haleti içinde, sonrasını görmeksizin, daha 1925'in ilk basamaklarında olup bitenlerden üzgün ve rejime o zamandan küskündür."*¹⁴⁹

Kısakürek, kitabının 37-69. Sayfalarını ayırdığı isyana aynen şöyle başlıyor: "*Hareketine, devlete karşı bir isyan süsü verilen...*"¹⁵⁰ Bunun bir isyan olduğunu tüm belgeler

¹⁴⁷ Nurer Uğurlu, **Kürt Milliyetçiliği, Kürtler ve Şeyh Said İsyanı**, Örgün Yayınevi, İstanbul 2006, s.95.

¹⁴⁸ Abdurrahman Çaycı, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk: Millî Bağımsızlık ve Çağdaşlaşma Önderi (Hayatı ve Eseri)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002, s.343.

¹⁴⁹ Kısakürek, **Son Devrin Din Mazlumları**, s.44

¹⁵⁰ **A.g.e.**, s.37

bir yana Şeyh Said kendisi itiraf etmiştir.¹⁵¹ İlerleyen sayfalarda ise Şeyh Said'in meşhur vaazına verilmiştir. Şeyh Said, bu vaazda;

*"Medreseler kapatıldı. Din ve Vakıflar Nazırlığı kaldırıldı. Din tedrisatı Maarife bağlandı. Gazetelerde birtakım dinsiz muharrirler, Peygamber efendimize dil uzatmaya cüret ediyorlar. Ben bugün, elimden gelse, bizzat dövüşmeye başlar ve dinin yükseltilmesine gayret ederim"*¹⁵² demiştir.

Kısakürek ise; bunun sadece rejime karşı bir küskünlük olduğunu ve isyana çağırın bir vaaz olmadığını şöyle savunmuştur:

*"Herhalde planlı bir ayaklanma hareketine karar vermiş ve onu hazırlamaya çıkmış bir adam, elden bir şey gelmeyeceğini söylemekle işe başlamaz."*¹⁵³

Fakat Şeyh Said, sorgusunda bu vaazdan sonra isyana başladığını "Zaten Piran'da verdiğim bu vaazdan sonra fikir ve düşüncelerimi icra etmeye başladım."¹⁵⁴ diyerek itiraf etmiştir. Yani bu vaaz, masum bir fikir değil, açıkça isyana çağrıdır.

Ayaklanmanın ilk silahının patladığı olay Piran¹⁵⁵ olayıdır. Şeyh Said, Piran'da kardeşi Abdürrahim'in evinde konuk bulunduğu 13 Şubat 1925 günü, yanındaki adamlardan ikisinin firarî mahkûm olduğu ve hükümet tarafından takip edilmekte olduğunun anlaşılmasıdır.¹⁵⁶ Bunun üzerine Jandarma bu mahkûmları tutuklamak istemiş, fakat Şeyh Said bunu reddetmiştir. Suçluları teslim etmek yerine hükümetin emrine karşı mukavemet ve silahlı mukabelede bulunmuş ve çatışma çıkmıştır. Bu çatışmada iki jandarma yaralanmış, diğer erler ve subaylar esir alınmıştır.

Necip Fazıl, eserinde isyanın bu olay sonrası başladığını ve herhangi bir hazırlık safhasının olmadığını şöyle anlatır:

"Şeyh Said vaka üzerine Vilayet merkezine bizzat gidip durumu izah edeceği ve hadisede hiçbir dürtüklemesi olmadığını göstereceği yerde artık işi bir olup bitti kabul ediyor, yüksek bir dağ tepesindeki köyüne çekiliyor ve üzerine hükümet kuvvetleri yüklenince, birden,

¹⁵¹ Şenol Yücedağ, **Şeyh Said isyanı ve Ezeli Düşman İngiltere**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2010, s.110.

¹⁵² Kısakürek, **A.g.e.**, s.40

¹⁵³ **A.g.e.**, s. 40.

¹⁵⁴ Şenol Yücedağ, **a.g.e.** s.31.

¹⁵⁵ Günümüzde Diyarbakır'a bağlı olan Dicle ilçesidir. O dönemde köydür.

¹⁵⁶ Mehmet Aydoğan, **İç İsyancılar ve Şeyh Said İsyanı**, Nokta Kitap, İstanbul 2012, s.371.

*beslediği ruh haleti yüzünden, kendisini karşı koyma ve isyana geçme hareketine mecbur sayıyor ve gümbürtü kopuyor."*¹⁵⁷

Ayrıca Şeyh Said'in Kürtlük davası gütmeyeceğini ve İngilizlerin isyanla alakası olmadığını *"Onun İngilizlerin adamı ve müstakil Kürtlük ideali peşinde olduğu şeni bir yalandır"*¹⁵⁸ diyerek savunmuştur. Fakat bu isyan Kürtçü bir isyandır ve hazırlık safhası vardır. Şeyh Said, isyandan önce adamlarıyla birlikte Genç ilinde dolaşmış, uğradığı her yerde hükümete muhalif olanlarla görüşmüştür.¹⁵⁹ Ayrıca 1924 yılında *"Kürt Azadî (bağımsızlık) Cemiyeti"* tarafından Erzurum'da düzenlenen kongreye katılmıştır. Bu kongrede alınan iki karar aynen şöyledir;

"1.En geç Mayıs 1925'e kadar Güneydoğu Anadolu'da bir Kürt ayaklanması başlatılacaktır.

*2.Bu ayaklanma için gereken dış destek İngiliz, Fransız ve Ruslardan sağlanacaktır."*¹⁶⁰

Yine Şeyh Said tarafından hazırlandığı sabit olan Ocak 1925 tarihli bir bildiriye;

*"Kurulduğu günden beri İslam dininin temellerini yıkmaya çalışan Türkiye Cumhuriyeti Reisi Mustafa Kemal ve arkadaşlarının, Kur'an ahkâmına aykırı hareket ederek Allah ve Peygamberi inkâr ettikleri ve İslam halifesini sürdükleri için gayrimeşru olan bu idarenin bütün İslamların üzerine farz olduğu..."*¹⁶¹ gibi ifadeler geçmektedir.

Ayrıca Şeyh Said'in Kürt Azadî Cemiyeti'nin başkanlığına seçilmesi ve Kürt aşiretleri ile yaz boyunca irtibatla olması¹⁶² isyanın Kürtçü ve planlı olduğunu net bir şekilde göstermiştir. Ek olarak isyandan 1 yıl kadar evvel Palu'ya gelmiş ve Palu müftüsünün evinde *"Eğer Cumhuriyet Hükümeti şeriata dokunursa kıyam edeceğim"*¹⁶³ demiştir.

İngiliz desteği ise Nasturi ayaklanmasındaki gibi açıktan değil daha kontrollü ve dolaylı şekilde olmuştur. İngiliz desteği ile alakalı bir Fransız raporu mühimdir. Bağdat'taki Fransız

---

¹⁵⁷ Kısakürek, **a.g.e.**, s.46

¹⁵⁸ **A.g.e.**, s.53

¹⁵⁹ Dursun Ali Akbulut, "Çok Partili Döneme Geçiş Denemeleri ve İnkılâba Karşı Tepkiler", **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-2**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2014, s.53.

¹⁶⁰ Uğur Mumcu, **Kürt İslam Ayaklanması**, İstanbul 1994, s.56; Sinan Meydan, **Cumhuriyet Tarihi Yalanları-2**, İnkılâp, İstanbul, 2014, s.336.

¹⁶¹ Yücedağ, **a.g.e.** s. 151.

¹⁶² Meydan, **a.g.e.**, s. 337

¹⁶³ Metin Toker, **Şeyh Said ve İsyanı**, Ka Kitap, İstanbul, 2015, s.42.

Yüksek Komiserliğinin Fransa Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği bu raporda; isyanın İngilizlerin Mustafa Kemal'e karşı yürüttükleri siyasetin bir parçası olduğu belirtilmiş;

*"Kürt isyanı birdenbire ortaya çıkmadı. Kürdistan dağları, yabancıların kışkırtması ve desteğiyle ayaklandı. İsyân işareti İstanbul'daki Kürt çevrelerinden geldi. Bölgede ortaya çıkan olaylar, İngilizlerin uğradıkları yenilgiden sonra hiç bağışlamadıkları Mustafa Kemal'e ve Ankara'daki meclise karşı yürüttükleri siyasetin bir parçasıdır. Kürt isyanı bundan daha iyi koşullarda çıkamazdı. İsyân, Türklerin Musul üzerindeki iddialarını araştıran komisyonda, Türklerin kendi topraklarındaki Kürtler arasında bile sağlamayacağını gösterecekti."*¹⁶⁴

Bu rapor haricinde 9 Mart 1925'te Diyarbakır Postanesine gönderilen ve üzerlerinde "Kürdistan Krallığı Harbiye Nazırlığı" yazılı zarfların içinden İngiliz silah fabrikalarının katalogları çıkmıştır.¹⁶⁵

İsyanın başladığı 13 Şubat 1925'in hemen ertesi günü Diyarbakır Hükümet konağı civarında asılan el yazılı iki ilanda da başta Gazi Mustafa Kemal olmak üzere orduya, askerlere ve devlete karşı ağır hakaretler edilmiştir.¹⁶⁶

13 Şubat 1925'te Piran'da başlayan bu isyan; Genç, Elazığ, Hani yörelerinde yaygınlaşmıştır. Asiler buraları ele geçirdikten sonra 7 Mart 1925'te Diyarbakır önlerine gelmişlerdir. Şeyh Said ve adamları Diyarbakır'a saldırmışlar fakat Kolordu Kumandan Vekili Mürsel Paşa tarafından düzenlenen askerî harekât sonucunda aynı gece buradan atılmışlardır.

Asiler daha sonra Silvan'ı işgal etmişler, 26 Martta harekete geçen 3.Ordu birlikleri; Varto-Elazığ-Diyarbakır yönünde bir harekâta başlamış ve bunun sonucundan Hani, Lice, Silvan ve Genç asilerden temizlenmiştir. 15 Nisan 1925'te Şeyh ve adamları ele geçirilmiş ve isyan bastırılmıştır.¹⁶⁷

İsyanın bastırılması sürecinde Başbakan Fethi Okyar'ın yerine İsmet İnönü'nün getirilmesini de Necip Fazıl şöyle eleştirmiştir:

¹⁶⁴ Robert Olson, **Kürt Milliyetçiliğinin Kaynakları ve Şeyh Sait İsyanı (1880-1925)**, Özge Yayınları, Ankara 1992; Nurer Uğurlu, **a.g.e.** , s.100.

¹⁶⁵ Nurer Uğurlu, **a.g.e.** s. 102.

¹⁶⁶ **TBMM Zabıt Ceridesi**, II Devre, c.14, Ankara 1976, s.306-307, Dursun Ali Akbulut, **a.g.e.**, s.53.

¹⁶⁷ Akbulut, **a.g.e.**, s.54.

*"Mecliste 'ben müslümanı müslümana kırdırmam!' diyen Ali Fethi Beyi düşürdüler, ismetsiz İsmet Paşayı hükümetin başına geçirdiler."*¹⁶⁸

Oysa, Fethi Okyar bölgedeki ayaklanmanın; sıkıyönetim ilan etmek, yöresel askerî önlemler almak suretiyle halledilebileceği ve olağanüstü tedbirlere gerek olmadığı düşüncesindedir.¹⁶⁹ Fakat olaylar Okyar'ın tahmin ettiği şekilde gelişmemiş ve isyan kısa sürede büyümüştür. Bunun üzerine İsmet Paşa, hükümeti kurmuş ve hızla icraata koyulmuştur.

İsmet Paşa; 35 binden fazla tam teçhizatlı Türk askerini isyanı bastırmak için göndermiş¹⁷⁰, Takrir-i Sükûn yasasını mecliste kabul ettirmiş, İstiklal Mahkemeleri kurulmuş ve sıkıyönetim aynen devam ettirilmiştir.¹⁷¹

Necip Fazıl'ın eleştirdiği bir nokta da gazetelere sansür getirilmesidir. Çünkü Necip Fazıl'a göre gazeteler aracılığıyla *"Şeyh Said ayaklanması bütün vatana şamil gösterilecek."*¹⁷²

Halbuki Şeyh Said, sorguda ayaklanmanın sebeplerinden biri olarak bazı gazetelerin kışkırtıcı yazılarından etkilendiğini belirtmiştir.¹⁷³ Anlaşıldığı üzere İsmet Paşa'nın bu sert ve haklı önlemleri sayesinde isyan bastırılabilmiştir.

Seyit Abdülkadir, Osmanlı'nın son döneminden itibaren Kürtçülük faaliyeti güden ve bağımsız ya da özerk bir Kürt devleti kurmaya çalışan biridir. 1919 Mayıs'ında merkezi İstanbul'da olan Kürt Teali Cemiyeti'ni kurmuştur.¹⁷⁴ Bu cemiyet, Şeyh Said isyanından önce dağılmış ve yerine Kürt Bağımsızlık Komitesi kurulmuştur. Bu komitede Seyit Abdülkadir başta olmak üzere, isyandan suçlu bulunup asılan birçok isim vardır.

İşte bu noktada tarihi bir olay yaşanmıştır. İstanbul'daki Seyit Abdülkadir'in yardımcısı Kör Sadi adında biri, İngiliz elçisi ile görüşüyor zannederek bir Türk Polisi ile defalarca görüşmüştür.¹⁷⁵ Bu görüşmelerde Türk Polisi Nizamettin kendisini İngiltere Hariciye Nezareti Umur-u Şarkiye Müdürü Mr. Templen olarak tanıtmıştır. Bu görüşmelerde Seyit Abdülkadir tarafı; Dersim ve Palu bölgesinde geniş bir Kürt isyanı yaratmak, Kürdistan Emirliği kurmak ve Gazi Mustafa Kemal'e suikast tertip etmek gibi planları için İngilizlerden

¹⁶⁸ Kısakürek, **a.g.e.**, s.51

¹⁶⁹ Çaycı, **a.g.e.**, s.325.

¹⁷⁰ Meydan, **a.g.e.** s.342.

¹⁷¹ Akbulut, **a.g.e.**, s.54.

¹⁷² Kısakürek, **A.g.e.**, s.51

¹⁷³ Çaycı, **a.g.e.**, s.329.

¹⁷⁴ Uğurlu, **a.g.e.**, s.51.

¹⁷⁵ **A.g.e.** s.76-90.

yardımlar talep etmişlerdir. Her ne kadar İngiliz zannederek bir Türk polisinden destek isteseler de, bu görüşmeler, geniş çaplı bir Kürt isyanının planlandığını kanıtlar niteliktedir.

Şeyh Said'in oğlu Ali Rıza ve Seyit Abdülkadir'in defalarca görüştüğü ve isyanın son bir görüşmeden sonra patlak verdiği bilinmektedir.¹⁷⁶ Seyit Abdülkadir ve maiyeti, Şeyh Said isyanı henüz bastırılmamışken tutuklanmış ve yargılandıktan sonra 23 Mayıs 1925'te idam edilmişlerdir.¹⁷⁷

Necip Fazıl'ın iddia ettiğinin aksine, görüldüğü üzere Şeyh Said'in Kürdistan kurma hayali güttüğü açıktır.

Şeyh Said İsyanı yargılamaları, Diyarbakır Sinema Salonunda halka açık olarak yapılmıştır. Şeyh Said ve Seyit Abdülkadir dâhil isyancıların çoğunluğu suçlamaları reddetmişlerdir. Fakat mahkeme başkanının gösterdiği belgeler, Şeyh Said'in isyanı planladığını, isyan çıkarmak için propaganda ve bağımsız Kürdistan kurmak için İngilizlerle birlikte hareket eden Seyit Abdülkadir gibi Kürtçülerle temas kurduğunu, işbirliği içine girdiğini göstermiştir.¹⁷⁸

Şeyh Said, sorgusunun sonunda "*Din elden gitti*" sloganının içinin ne kadar boş olduğunu yine bizzat kendisi itiraf etmiştir.

Mahkeme Başkanı'nın "*Din kalktı diyorsun! Namazını kılmıyor muydun? Camilerde ezan okunmuyor muydu?*" sorusuna "*Evet, ibadetime kimse karışmıyor, her isteyen namazını kılabilir ve camilerde ezan okunuyor*"¹⁷⁹ şeklinde cevap vermiştir.

Mahkeme, Şeyh Said dâhil olmak üzere 80 kişiden 49'unu idam cezasına çarptırılmış ve isyancılar 28/29 Haziran 1925 gecesi idam edilmişlerdir.¹⁸⁰

Bu isyan, Türkiye'de yeni kurulan Cumhuriyet idaresinin, Türk milletinin her ferdi tarafından anlaşılamadığı ve kabul edilemediğini göstermiştir. Asırlardır alışık oldukları şeriat düzeni ve ağalık sisteminin değiştiğini gören bir grup, Mustafa Kemal'i ve Cumhuriyet düzenini yıkmak neticede de bir Kürt devleti kurmak için ayaklanmışlardır. Bu ayaklanma; yıllarca süren bir savaşlar silsilesinden yeni bir Türkiye çıkararak kurucu kadro tarafından sert bir şekilde bastırılmıştır. Çünkü genç Türkiye'nin ne kaybedecek toprağı ne de iç isyanlarla

---

¹⁷⁶ Toker, a.g.e. s. 122.

¹⁷⁷ Çaycı, a.g.e. s.328.

¹⁷⁸ Meydan, a.g.e., s.352.

¹⁷⁹ A.g.e., s.354.

¹⁸⁰ Akbulut, a.g.e., s.55.

harcayacak vakti yoktur. Bu isyan ve sonuçları değerlendirilirken, Necip Fazıl gibi duygusal yorumlardan ziyade isyanın Türkiye'ye kazandırdıklarına ve kaybettirdiklerine bakmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

3.6.Necip Fazıl ve İskilipli Atıf

Milli Mücadele'nin kazanılması ile birlikte Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyeti ilan etmiş ve artık yeni bir Türk devleti kurmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından ülkede kalkınma yaratmak için inkılaplar yapılmaya başlanmıştır. İnkılaplar neticesinde ülkede büyük bir kalkınma gerçekleşmiştir. Sosyal hayatı düzenlemek içinde belli inkılaplar yapılmıştır. Bu inkılaplardan birisi de şapka inkılabıdır. 25 Kasım 1925'te kabul edilen kanun ile yürürlüğe girmiştir. Kanun'un kabul edilmesinin arkasından ülkenin birçok yerinde isyanlar çıkmıştır, isyanların bastırılmasından sonra isyanların arkasında kimler olduğu bulunmuş ve cezalandırılmıştır. Necip Fazıl Kısakürek ise "*Son Devrin Din Mazlumları*" adlı eserinin 85 ile 115 sayfaları arasındaki kısmı "İskilipli Atıf" a ayırmıştır ve "Şapka'ya karşı olduğu ve dindar olduğu" için idam edildiğini şöyle ifade etmiştir:

*"Bu muazzam şehit, hiçbir alakası bulunmayan şapka tepkisinin ruhu farz edilmek veya bu mevzuda şeriat ölçüsünü temsil edici şahsiyet kabul edilmek bir anlayışa kurban gitmiştir. Zira Şey Said isyanından sonra yüz bulan rejim, artık kavun koklarcasına din kokusunu aldığı şahsiyetli insanları yaşatmamak niyetindedir."*¹⁸¹

Necip Fazıl eserinde İskilipli Atıf'ın Teali-i İslam Cemiyetini kurduğunu ve İzmir'in Yunanlılarca işgaline ilk protesto sesinin bu dernekten yükseldiğini ifade etmiştir. "*Atıf Hoca, bu derneğin kurucusu ve reisi sıfatı ile yanına o devrin din âlimlerinden bir heyet alarak, işgal altındaki İstanbul'da bulunan İtilâf kuvvetleri mümessillerine gidiyor. Yunanlıların İzmir'i işgal etmelerini şiddetle protesto ediyor ve istilâcıların çehrelerini hayret ve dehşet çizgileriyle dolduran şu sözleri söylüyor: Kötü politika yüzünden zebun düşmüş bir milletin zaafını bu dereceye kadar istismar etmek, hiçbir din ve insaf ölçüsüne sığdırılmaz! Gayeniz, Türk milletinin şahsında İslam'a darbe vurmaksa bunu açıkça bildirin ki, biz de ona göre başımızın çaresine bakalım!*"¹⁸²

Tarık Zafer Tunaya ise bu cemiyet ile ilgili olarak şunları aktarmıştır;

¹⁸¹Kısakürek, *Son Devrin Din Mazlumları*, s.85

¹⁸² *A.g.e.*, s. 88.

"Kuruluş tarihi 19 Şubat 1919'dur yeri ise İstanbul- Süleymaniye. Kurucuları arasında İskilipli Atıf Efendi, Konyalı Hoca Atıf Efendi, Bergamalı Hoca Mehmet Zeki Efendi, Şerafettin Efendi, Manisalı Hayrettin Efendi gibi isimler bulunur. Bu cemiyetin ilk baştaki ismi "Cemiyet-i Müderrisin" adını taşıyordu. Teali-i İslam cemiyeti, kesin olarak hilafetçidir. Bu amacını ve çalışma yöntemini Nizamnamesinde göstermiştir. Cemiyet'in İslamcı özelliği, onu milli olmaktan öteye ümmetçilik anlayışına yöneltmiştir. Cemiyet, İstanbul dışında özellikle Anadolu'da azımsanmayacak sayıda şube açmıştır ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın paralelinde, ona bağlı bir yan kuruluş gibi çalışmıştır. İlmiye sınıfının ünlü isimlerini toplamış olan Cemiyet, siyasi bir nitelik taşımıştır ve siyasi hayat içinde, Vahdettin ve Hürriyet ve İtilaf çizgisinde, dinsel bir baskı grubu niteliğinde harekete geçmiştir. Siyasal hayattaki yerinin doğal sonucu olarak, Teali İslamcılar, İttihatçı ve Müdafaa-i Hukukçuların düşmanları olmuşlardır. Bu cepheleşme iki "Beyanname" yayınlayarak belirtmişlerdir. Teali-i İslamcılara göre, İttihat ve Terakki, "oniki yıl önce ortaya çıkmış bir "bid'at"tir (dinsel sapmadır). Bu fırka Selanik dönmeleri ile "aslı, nesli, mezhebi" belirsiz türedilerden oluşmuştur. İttihatçılar, 31 Mart Olayını çıkartarak, Sultan Abdülhamid'i ve milleti aldatmışlardı. İttihatçıları bu biçimde kamoyuna tanıttıktan sonra, Teali-i İslam Cemiyeti, "Mustafa Kemal ve Kuva-yı Milliye maskaraları"nı, onların devamı saymışlardır. Bu "eşkiya"ların, Yunanlılar önünde kaçarken, kendilerine ne hakla "Kuva-yı Milliye" adını verdikleri sorulmalıdır. Cemiyetin ikinci bildirisi halkın ve köylülerin anlamakta çok zorluk çekeceği ağdalı bir üslup ile yazılmıştır. Bu bildiri ile Cemiyetin daha çok aydınlara ve bürokratlara yöneldiği görülmektedir. Bildiri, Meşrutiyet'in İslamcılık akımına, bazı özellikler getirmektedir. Önce, İslam'ın ııııııııııktan yana olduğu, tüm fikir akımlarının ortasında olduğu belirtilmektedir. Teali-i İslamcılar, Yunanlılar dâhil olmak üzere, İngilizleri ön planda tuttuğu için, İslamcı görüşü Batı ile senteze bağlamışlardır. Galip silahların arkasında cahilce bir cesaret değil, uygarlık dehası vardır. İslamiyet ile o dehayı birleştirmek, bugünün en önemli ödevidir. Bu bakımdan hükümete itaat büyük bir görevdir."¹⁸³

Cemiyetin kuruluşundan itibaren nasıl bir tavır takındığı ortadadır. Necip Fazıl'ın anlattığı gibi İzmir'in işgaline karşı ilk tepkiyi vermeleri gibi bir şey söz konusu değildir. Hatta, işgalciler ile mücadele eden Kuva-i Milliye askerlerine, İttihat ve Terakki'ye edildiği gibi hakaretler edilmektedir.

¹⁸³ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler II**, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1984, s.s. 382-385

Frenk Mukallitliği ve Őapka¹⁸⁴ İskilipli Atıf'ın Şapka İnkılabından önce kaleme aldığı bir eserdir. Necip Fazıl'ın eserinde ise bu eser yüzünden İskilipli Atıf'ın asıldığını iddia etmiştir.

"Atıf Hoca, din yolundaki gayretlerinin fikir zemini olarak Atıf Efendi Kütüphanesi ismiyle bir yayın çerçevesi kurmuş ve Şu eserleri kaleme alıp neŐretmiŐti: Mir'at-ül-İslâm (İslamın Aynası) İslâm Yolu, İslâm Çığırı, Din-i İslâmda Müskirat, Nazar-ı Őeriatte Kuvay-ı Berrüye ve Bahriye, Tesettür-ü Nisvan, Muayyene-tüt-Talebe (Öğrenci Ölçüleri), Medeniyet-i Şer'ıye (Şeriat Terakkileri). Ve bu 9 eserden sonra, kendisini darağacına göndermekte âmil olan veya kendisi gibi bir adamın yaŐatılmaması fikrini ilham eden meşhur eseri:FRENK MUKALLİTLİĞİ"¹⁸⁵

Necip Fazıl'ın ifadelerinin aksine İskilipli Atıf'ın yazmış olduğu eserin içeriği ile ilgili olarak Selami Kılıç Şöyle yazmıştır:

"Fatih Camii hocalarından İskilipli Atıf Hoca, 12 Temmuz 1340 (1924) tarihinde yazmış olduğu "Frenk Mukallitliği ve Şapka" adlı risâlesinde; Şapka, gayyar, zünnar, küstiç, gasli ve salibi küfür alâmeti ve gayr-ı müslim milletlerin en meşhur işaretleri olarak gösterip, Şapkayı; örfe küfür alâmeti, yani gayr-ı müslimlerin müslümanlardan ayrılmalarına alâmet olan baş kisvesi olarak tarif ettikten sonra, Şapka, zünnar, gıyyar, salib gibi ehl-i küfürün Őiâr ve alâmeti olan Őeyler giyinmek, kuŐanmak, takınmak hususlarının Şer'an yasak ve haram olduğunu belirtmektedir. Atıf Hoca devamla; büyük fıkıh âlimlerinin çoğunun, "kâfirlere mahsus ve onların kıyafet alâmeti olan Şapkayı bir zaruret olmadan ve kendi arzusu ile giyinmek küfürdür" düşüncesinde olduklarını, fakat bazı fıkıh- çıların da; "kâfir milletlere ait olan Şapkayı kendi arzusu ile giyen bir Müslüman onlara benzemiş ve onları taklit etmiş olduğu için günahkâr olursa da kâfir olmaz" fikrini savunduklarını söylemektedir. İskilipli Atıf Hoca bu risâlesinde Şapkanın küfür alâmeti olduğunu ve giyilmesinin İslâmiyet açısından sakıncası bulunduğunu açıkça belirtmektedir. Tabiki bu düşünce Atıf Hoca'ya aittir. Diğer bazı Osmanlı aydınları hiç de Atıf Hoca gibi düşünmüyorlardı. Nitekim daha öncede belirtildiği gibi, Kılıçzâde Hakkı Bey; "Müslümanlığın hususi bir kıyafeti olmadığına göre, Şapka giyilmesinde hiç bir zarar yoktur" derken, Abdullah Cevdet'te: Fesin ne ecdâdımızın ne

¹⁸⁴ İskilipli Mehmed Atıf, Frenk Mukallitliği ve Şapka, Zafer Matbaası, İstanbul, 1993

¹⁸⁵ Kısakürek, a.g.e, s. 89.

de Müslümanlık itibarı ile Peygamberimizin serpuşu olmadığı belirterek, şapkayı Panama vadilerinde yetişen nâzik ve hafif bir nebattan yapılmış başlık olarak tanımlamaktadır.¹⁸⁶

Buradan anlaşılıyor ki İskilipli Atıf, Şapka inkılabından da önce bu tarz yeniliklere karşıdır ve bu karşıtlığı da yazıya dökerek bir eser ortaya çıkarmıştır ve bu eseri dağıtmıştır. Sinan Meydan'da yine aynı şekilde İskilipli Atıf'ın eseri yazmaktan dolayı idam edilmediğini şöyle anlatır;

"İskilipli Atıf yazdığı 'Frenk Mukallitliği ve Şapka' risalesi dolayısı ile Giresun İstiklal Mahkemesi'nde yargılanıp beraat etmiştir. Bu arada söz konusu kitabın dinsel duyguları istismar ederek halkı yeni rejime karşıkin ve düşmanlığa sevk ettiği gerekçesi ile dağıtımını yasaklamış ve toplatılmıştır. Ancak İskilipli Atıf, daha sonra Ankara İstiklal Mahkemesi'nin belgeleyeceği gibi bu yasak kararına rağmen kitabını el altından Anadolu'nun değişik illerine dağıtmaya devam etmiştir. Bunun üzerine bu sefer Ankara İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmıştır. 25 Şubat 1925'te Meclis tarafından onaylanan 'Dini ve Dinin Kutsal Kavramlarını Siyasete Alet Edenler Hakkındaki Kanun'a göre Dini veya dinin kutsal kavramlarını siyasi amaçlara esas ya da alet ederek devletin şeklini değiştirmek ve başkalaştırmak yada devletin güvenini bozmak veya dini yada dinin kutsal kavramlarını alet ederek her ne suretle olursa olsun halk arasında bozgunculuk ve ayrımcılık sokmak için gerek tek başına gerek toplu olarak sözle ya da yazı ile ya da fiilen yada nutuk söyleyerek yada yayın yaparak harekette bulunanlar da vatan haini sayılır. İskilipli, Ankara İstiklal Mahkemesi'nde; 1. Yayın yaparak dini ve dinin kutsal kavramlarını siyasete alet edenler hakkındaki kanun'a muhalefet nedeni ile, 2. Kurtuluş Savaşı yıllarında Teali İslam Cemiyeti Başkanlığı döneminde bu cemiyetin hazırladığı Yunan uçaklarından attırdığı Kurtuluş Savaşı karşıtı beyannameler nedeni ile 'Vatan hainliği'nden idama mahkum edilmiştir.¹⁸⁷

İsmet Paşa'ya göre, aynı tarihlerde meydana gelen ve hepsinde yöreden olmayan kişiler tarafından yönlendirilen gösterilerin, heyeti umumiyesi bir merkezden idare edilmekte oldukları kanaatini mahkemelere telkin etmiştir.¹⁸⁸ İşte bu merkez, İstanbul'da yerleşik din adamlarından oluşmaktadır. 3 Şubat 1926'da yapılan duruşmada İstiklal Mahkemesi Savcısı, "olayı hazırlayanların başında 7 Aralık 1925'te tutuklanmış olan İskilipli Âtıf Hoca, Ali Rıza ve Süleyman"ın geldiğini belirtmiştir. Söz konusu isimler, 1925 yılının son günlerinde İstiklal

¹⁸⁶ Selami Kılıç, "Şapka Meselesi ve Kılık Kıyafet Kanunu", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S: 16, 1995, s. 533-534.

¹⁸⁷ Sinan Meydan, **Panzehir**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2015, s. 129-130.

¹⁸⁸ Aslı Yılmaz, **1925 Karşı Devrimciliğin Tasfiyesi ve Cumhuriyetin Yönetmel Kuruluşu**, Açıklamalı Yönetim Zaman Dizimi 1919- 1928, C: 2, Ankara, 2012, s. 1747-1748.

Mahkemesi'nce şapka davasına dâhil edilerek tutuklanmıştır. İsyanı tetikleyen merkezin üyesi olmakla suçlanan ve tutuklanan İskipli Atıf Hoca, öncelikle Teali İslam Cemiyeti'ndeki konumu ve şapka isyanına katılanların birçoğunda ele geçirilen, 1924 yılında yazdığı "*Frenk Mutallitliği ve Şapka*" adlı kitabından dolayı yargılanmaktadır. "*Frenk Mukallitliği ve Şapka*" başlıklı Broşür'de; Batı'dan alınma kanunların ve özellikle giyim-kuşamın İslamiyet'e aykırı olduğu savunulmaktadır. Âtîf Hoca, Ceza Kanunu'nun Türkiye Cumhuriyeti'nin Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu tamamen veya "*kısmen tağyir*" suçunu düzenleyen 55. maddesine göre idamına karar verilerek, 4 Şubat 1926'da idam edilmiştir. Bu nedenle, Âtîf Hoca, asıl olarak kitap yazdığı için değil, isyanların yönlendiricisi ve destekçisi olduğu gerekçesiyle idam edilmiştir. Bu nedenle, F. Rıfıkı Atay'ın deyimiyle, "*asıl meselenin, kafanın içindeki batıl inanışları söküp atmak*" olan Şapka devrimi bir "*başlık değil, baş dâvası*"dır." Baş davası halini almıştır, çünkü Hükümete göre, isyanlar Hükümet ve devrimler aleyhine din maskesi altında ulusal boyutta tehlike yaratacak bir hal alarak, karşı-devrimci karaktere bürünmüştür.

Ayrıca Necip Fazıl da rivayet olduğunu söylese de eserinde "*Atıf Hoca'nın ölü başına şapka geçirmişlerdir*"¹⁸⁹ diyerek iftiralara zemin hazırlamıştır. Her ne kadar rivayet olduğunu söylese de bu iddia günümüze kadar gelmiştir ve Cumhuriyet rejimini kötülecek isteyenlerin ağızlarından düşmemiştir.

3.7.Necip Fazıl ve Şapka Devrimi

Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye'nin yeniden yapılanması adına devrimler süreci başlamıştır. İnkılâpların gerçekleşmeye başladığı süreçte birçok gerici ayaklanma ve halkı galeyana getirmeye çalışarak insanları devrim karşıtı bir pozisyon kazandırmaya çalışan kişiler birer birer ortaya çıkmaya başlamıştır. Şapka devrimi Türkiye'nin çağdaş medeniyet yolunda atmış en önemli adım olmuştur.

Savaştan yeni çıkmış olan Türk milletinin yaraları sarılmaya başlanırken atılan adımlar sürekli olarak engellerle karşılaşmıştır. Şapka devrimi konusunda atılan adımlar sırasında devletin ve devrimlerin hassasiyetini sarsmaya yönelik ayaklanmalar devlet kontrolünde bastırılmıştır. Ancak alınan önlemler ve bastırılan ayaklanmalar sırasında İstiklal Mahkemelerine sevk edilen kişilerin şapka devrimine muhalefetten dolayı idam edildikleri ve şapka takmak istemedikleri için idam edilen binlerce insan olduğu iddiası ortaya atılmıştır. Bu

---

¹⁸⁹ Kısakürek, a.g.e, s. 121.

iddianın en büyük savunucularından Necip Fazıl Kısakürek “*Son Devrin Din Mazlumları*” kitabının 73-81 sayfa aralığında bu iddialarına yer vermiştir.

Necip Fazıl şapka devrimi konusunu ele alırken şu ifadeleri kullanmıştır. “*Örf ve adet dururken kılığı kanunla biçilmiş bir kıyafet kabul edilemez. Mecburi kılık kıyafet sadece belli başlı meslek gruplarında görülebilir. Şeyh Said hadisesinin hemen arkasından başlayan ve laiklik teranesiyle devam eden İslamı kazıma hiçbir fikri, ilmi ve hukuki tepkiye çarpmadı... Birkaç mankene giydirdikleri şapkayı milletçe ve kendi kendisine giydirilmiş olarak gösteriyorlar ve devleti aynı zamanda halkı takip etmeye zorluyorlardı. Sözde aydınlar dünyasının sembolü şapkayı aydın olmayan halk benimsiyor ve bunun topluma faydası nedir.*”¹⁹⁰

Necip Fazıl şapkanın daha önce kullanılmayıp halka rol model olunmadan sadece birkaç manken üzerinde tanıtıldığını söylemiş ve şöyle yazmıştır:

*"Tasarruf edebileceğimiz, tasarruf selahiyetine malik bulunduğumuz kişiler olarak önce mebuslar ve memurlar giysin de halka örnek olsun, halk da onları takip etsin! denileceği yerde, birkaç mankene giydirdikleri şapkayı milletçe ve kendi kendisine giyilmiş gösteriyorlar da Meclisi ve devleti halkı takip etmeye zorluyorlar."*¹⁹¹

Ancak Mustafa Kemal Atatürk’ün gerçekleştirmiş olduğu her devrim hareketinde olduğu gibi şapka devrimi de bir anda ortaya çıkmamıştır. Toplum bu duruma hazırlamak adına ve aynı zamanda devrimi kabul sürecini hızlandırmak adına şapka halka çok önceden tanıtılmıştır.

1923 yılı Nisan ayında Çankaya Köşkü’nde, Atatürk’ün yanında bulunan yedi sekiz kişiden birinin “*Bir gün basımıza şapka giyebilecek miyiz?*” sorusuna Atatürk şöyle cevap vermişti: “*Şapkayı önce Bahriyelilere giydiririz, onlar halka seyrek göründüklerinden göze batmazlar; sonra ordu giyer, bu askerlik isi olduğu için kimse karışamaz. Onları göre göre münevverler de alışmaya baslar.*”¹⁹²

İlk olarak gözleri şapkaya alıştırmak adına, Muhafız Alay Komutan İsmail Hakkı Tekçe önderliğinde askere şapkaya benzer kenarları olan bir başlık giydirilmiştir. Bu

---

¹⁹⁰ A.g.e., s.73-74

¹⁹¹ A.g.e., s.76

¹⁹² Nezahat Özcan, "Atatürk'ün Kastamonu Ziyareti ve Bu Ziyaretin Önemi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XIX, Sayı:57, Kasım 2003, s.1279

başlıkların önce askeri talim sırasında giydirilmeleri, daha sonra da evlerine o şekilde gitmeleri talimatı verilmiştir.¹⁹³

1925 yılı ilkbaharında önce Ankara'daki Cumhuriyet Kuvvetleri güneşlikli başlıklar giydiler. Kısa bir süre sonra jandarma ve Deniz Birlikleri de aynı başlığı kullanmaya başladılar. Böylece şapka - tıpkı II. Mahmut'un fesi ilk kez yeni ordusuna giydirmesi gibi- önce ordunun tamamına giydirilmiş oldu. Ekim 1924'de İstanbul'da Belediye Meclisi üyesi Dr. Refik Bey, oturum esnasında sağlık nedeni ile fes ve kalpağın çıkarılması için izin istemiş, Belediye Başkanı da sağlık mazereti olanların bası açık oturabileceğini söylemişti.¹⁹⁴

1925 yılı yazında Adana'da bir doktor gazetelere, halka güneş çarpmalarından korunmak için şapka giymelerini öğütleyen demeçler verdi. 1 Temmuz 1925'de Diyanet isleri Reisi Rıfat Efendi gazetelere verdiği beyanatta İslamiyetin özel bir kılığı olmadığını ve her ferdin istediği elbise ve başlığı giyebileceğini ifade ediyordu.¹⁹⁵

Böylece 1925 yılı ortalarına doğru tek tük de olsa gençler arasında şapka giyenler görülmeye başlanmıştı. Örneğin yine Temmuz ayı içinde bazı öğrenciler Darülfünun'da Rumen Darülfünunlularının başlıklarına benzer şapkalar giyilmesi için müracaatta bulunmuş, Darülfünun Emni Nurettin Bey, konuyu ciddiyetle takip ettiğini, Avrupa'dan birçok şapka modeli getirttiğini ve öğrenci şapkalarının "*şems siperi*" olduğu takdirde daha sağlıklı olacağını ifade etmişti.¹⁹⁶

Bütün bunlardan anlaşılabilir ki Necip Fazıl'ın ifade etmiş olduğu gibi şapka sadece mankenlere giydirilmemiştir. Daha sonra yavaş yavaş toplum içerisinde gençlerin giymeye başlaması şapka konusunun basında da ele alınmasını sağlamıştır.

Necip Fazıl Kısakürek eserinde şapka devrimi ile ilgili muhalif tutumlara da yer vermiştir. Bu olayları kısa cümleler ile ancak var olmayan tutumları yaşanmışlık hissi vererek kaynaksız ve belgesiz olarak ifade etmiştir. Eserde hiçbir İstiklal Mahkemesi zabtı ve tutanağı olmadan, mahkemelerde idama mahkum kişileri rakam vererek şapka takmak istemeyen kişilerin idam cezalarını sayısal olarak ifade edebilmiştir. Ancak eserin şapka kanunun anlatıldığı bölüm ve diğer Cumhuriyet tarihi gelişmelerinin ifade edildiği kısımlar eksik ve çarpıtma bilgiler ile doldurulmuştur.

¹⁹³ Mustafa Baydar, *Atatürk ve Devrimlerimiz*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1973, s.216

¹⁹⁴ Paul Gentizon, *Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1983, s.95

¹⁹⁵ *Cumhuriyet*, 1 Temmuz 1925

¹⁹⁶ *A.g.g.*, 13 Temmuz 1925

Necip Fazıl, Giresun, Maraş, Kayseri, Konya gibi bazı merkezlerde şapka inkılâbıyla alakalı yaşanıldığına inandığı kimi olayları kaynaksız ve tanıksız bir şekilde birkaç satır ile vermiştir. Ancak Erzurum ve Rize'yi diğerlerinden farklı olarak daha geniş ele almış ve okuyucuya aktarmıştır.

Erzurum kısmı şu şekildedir:

"Çarşıda kapatılan dükkânların kepenk sesleri... Heyecanlı bir kalabalık Vilayet binasının önünde..."

Sesler:

-Şapkayı istemiyoruz! Gavur kılığına giremeyiz!

Kalabalık süngülü jandarma zoruyla dağıtılıyor. Erzurum'da Sıkı Yönetim... İstiklal Mahkemesi...Başta Gavur İmam Lakaplı bir hoca Osman isimli bir din adamı, aralarında da bir kadın, sehpada 33 ceset..."¹⁹⁷

Necip Fazıl'ın ifade etmiş olduğu idam edilen din adamlarının hiç şekilde kaydı verilmemiştir. Verilmeyen kayıtlar üzerinden 33 rakamının verilmesi ve verilen bu rakamda kişi isimlerine ve hangi muhitten idama götürüldüklerine dair bilgilerin verilmemiş olması Necip Fazıl'ın tarihi bilgiler ile değil, olması gerektiğini düşündüğü varsayımlar üzerinden hareket edip, belgesiz tarihçilik yaparak roman yazdığı görülmektedir.

Erzurum olaylarını ifade ederken kullanmış olduğu "*aralarında da bir kadın, sehpada 33 ceset...*" cümlesinde bir ayrıntı göze çarpmaktadır. İdam edilen kişilerin arasında bir de kadın olduğu vurgusunu yapmaktadır. İfade edilen kadın son yıllarda popüler tarihçilik adına kullanılan Şalcı Bacı ismi ile ortaya çıkan yapay tarihi karakterdir.

Şalcı Bacı ile konusu, Cihan Aktaş'ın Tanzimat'tan 12 Mart'a Kılık Kıyafet ve İktidar adlı eseri ile ilk olarak gündeme taşınmıştır.¹⁹⁸ Belgeli, kaynaklı ve bilimsel olmayan bu eserde, Şapka Kanunu'na muhalefet ettiği gerekçesiyle idama mahkum olanlar arasında bir kadından söz edilir. Bu, bohçacılık yaparak hayatını kazanan ve "*Şalcı Bacı*" diye tanınan bir kadındır. İşte Cihan Aktaş'ın belgesiz ve kaynaksız olarak anlattığı bu Şalcı Bacı hikayesinin kaynağı da yine Necip Fazıl'ın 1969 yılında belge ve kaynak gözetilmeden yazdığı eserdir.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Kısakürek, a.g.e, s.78

¹⁹⁸ Cihan Aktaş, **Tanzimat'tan 12 Mart'a Kılık Kıyafet ve İktidar**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2009, s.110-112

¹⁹⁹ Sinan Meydan, **Panzehir**, s.144

1969 yılında yazılan bir eser ile ortaya atılan iddia tarihimizi en çok yıpratmaya çalışan konu olarak sunulmaktadır. Bu mesele ile ilgili olarak Şapka Kanunu'nun birinci maddesi:

"(Resmî Ceride ile neşir ve ilâm : 22/XII/1341 - Sayı : 230)

No. 871

BİRİNCİ MADDE — Türkiye Büyük Millet Meclisi azaları ile idarei umumiye ve hususiye ve mahalliye ve bilûmum müessesata mensub memurin ve müstahdemin Türk milletinin iktisa etmiş olduğu şapkayı giymek mecburiyetindedir. Türkiye halkının da umumî serpuşu şapka olup buna münafi bir itiyadın devamını Hükümet meneder.

25 teşrinisani 1341 ve 8 cemaziyelevvel 1344"²⁰⁰

676 sayılı kanunla ceza mevzuatında yapılan bir değişiklikle bu Şapka Kanunu'na aykırı davrananların 3 aydan 1 yıla kadar hapsedilmeleri kararlaştırılmıştır.²⁰¹ Daha sonra da Türk Ceza Kanunu'nun 526. Maddesine göre Şapka Kanunu'na aykırı davrananların 2 aydan 6 aya kadar hapis veya 100 liradan 5000 liraya kadar para cezası ile cezalandırılmaları hükmü kanun maddesi ile belirlenmiştir.

Turgut Özakman da bu konuda: *"Hiç kimse şapka giymedi diye idam edilmemiştir. Zaten 671 sayılı Şapka Kanunu'nda da, başka kanunlarda da böyle bir müeyyide bulunmuyordu. Şapka giymek memurlar için zorunlu tutulmuş, halk şapka giymeye zorlanmamıştır. Şapka davası diye adlandırılan davaların şapka giyip giymemekle hiçbir alakası yoktur. O davalarla ilgili suçun vasfı şapka olayını vesile ve istismar ederek halkı isyana kıskırtmak ve isyana katılmaktır."*²⁰² şeklinde yazmıştır.

Ergün Aybars da İstiklal Mahkemesi kitabında Erzurum'daki olayları; *"24 Kasım'da bir grup Erzurum halkı çarşığı kapatıp valinin evinin önünde , "Biz gavur memur istemeyiz" diye bağırışlar ve polis uyarılarına aldırmayanlara müdahale edilerek 27 kişi tutuklanmıştır. Olayı daha önce casusluk yapmış, genel aften yararlanarak serbest kalmış ve içlerinde bazı şeyhlerin de bulunduğu bazı kimseler çıkarmıştır. Hükümet Erzurum'da bir ay süreyle sıkıyönetim ilan ederek 24 Kasım 1925 tarihinde bu durumu mecliste kabul etmiştir.*

²⁰⁰ https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc004/kanuntbmmc004/kanuntbmmc00400671.pdf (Erişim: 04.03.2018)

²⁰¹ Sinan Meydan, **a.g.e.**, s.149

²⁰² Turgut Özakman, **a.g.e.**, s.650

Ayaklanma ile ilgili ilk dava, İstiklal Mahkemesi Erzurum'da bulunmadığı için Sıkıyönetim Mahkemesi'ne sevk edilmişlerdir. Bu durumdan suçlu bulunanlar idam edilerek asıldı."²⁰³ diyerek anlatmıştır.

Yine başka bir kaynaktan aktarmak gerekirse;

*"Şapka Kanunu'nun Meclis'ten çıktığı gün, Erzurum'da, Gâvur İmam ve Hoca Osman Efendi isimli iki kişi tarafından çıkarılan olaylarda 3.000 kişilik grup, Valinin evi önünde "Biz gâvur memur istemeyiz" diyerek ayaklanmışlardır. Bu olay, 26 Kasım tarihli gazetelerde "Erzurum'da bazı mutaassıpların mürteciyâne bir nümayiş teşebbüsünde buldukları" şeklinde manşet olmuştur. Olaya zamanında müdahale eden güvenlik güçleri, kışkırtıcılardan 27 kişiyi tutuklamış ve bu arada meydana gelen çatışmalarda ise bir jandarma subayı ağır yaralanmış ve halktan da üç kişi ölmüştür. Olay üzerine hükümet Erzurum'da bir ay süreyle sıkıyönetim ilan etmiş ve yakalananların kurulan sıkıyönetim mahkemesinde yargılanmasına başlanmıştır. Erzurum'da meydana gelen bu olaylar, basında da büyük yankı yaratmış özellikle dönemin Cumhuriyet gazetesi olaylara geniş yer vermiştir: Nitekim 26 Kasım 1925 tarihli gazete olay hakkında şu ifadeleri kullanmaktadır: "Kara kuvvetin uyumadığını gösteren bu hareket derhal bastırılmış ve mütecâsirlere yakalanmıştır. Erzurum'da dünden itibaren bir ay müddetle idare-i örfiye ilan edilmiştir..." Olayın üçüncü günü yine aynı gazete, Sıkıyönetim Mahkemesi'nin ilk hükmünü verdiğini şöyle duyurmaktadır: ...114 mevküftan 3 kişi idama, iki kişi onar seneye mahkûm edilmiştir."*²⁰⁴

Halkın da yaşanan olaylara tepkisi olmuştur. İsyanının sebebi şapka takmak istememek değil toplumda gerici ve ayrılıkçı görüşleri yaymak planıdır. Bu olaylara Erzurum halkı destek vermemiştir.²⁰⁵ Ayrıca bu olaylardan ötürü Erzurumlular, Atatürk'e bağlılıklarını bildirmiş, Atatürk de şapka olaylarının münferit olaylar olduğunu ve Erzurum halkını olaylardan sorumlu tutmadığını ifade etmiştir.²⁰⁶

Erzurum Belediye başkanı Nafiz, Müftü Sadık, Ticaret Odası Başkan Vekili Salim, Hak Partisi Başkanı Ahmet Rıza ve birçok Erzurumlunun imzaladığı bir telgraf metnini Ankara'ya ulaştırmışlardır. Telgraf metninin içeriğinde: *"Ayaklanmayı kışkırtmaya, gericiliğe karşı nasıl bir nefret olduğunu ve tez elden yok edilmesini bir borç bildiği, önceki olaylarda*

²⁰³ Ergün Aybars, **İstiklal Mahkemeleri**, Ankara, 2009, s.320

²⁰⁴ Necdet Aysal, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Giyim ve Kuşamda Çağdaşlaşma Hareketleri", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırma Dergisi**, C: X, S: 22, İzmir, 2012, s. 18-19.

²⁰⁵ **Cumhuriyet**, 26 Kasım 1925

²⁰⁶ **Hakimiyet-i Milliye**, 22 Şubat 1925

canına minnet bildiği hizmeti ile ispatlamış olan Erzurum'un temiz halkı bu üzücü olaydan ve kendisine yapılan kendisine yapılan bir iftiradan ötürü üzüntü bildirir ve sebep olanların çok ağır bir şekilde ve asıl tertipçiler kışkırtıcıların adalet sehvasında çırpınmaları sureti ile yürekten istekleri arz ederiz."²⁰⁷

Görülen odur ki Necip Fazıl'ın eserinde ifade ettiği gibi olaylar şapka yüzünden değildir. Dönemin Erzurum yetkililerinin telgrafta ifade ettiği durumda da bu olaylar çetecilik faaliyetlerinin bir neticesidir.

Anadolu'nun birçok noktasında isyan faaliyetlerinin görülmesi sebebi ile İstiklal Mahkemeleri Erzurum'a 6 Aralık'ta ulaşabilmişlerdir. Olayların gerekçelerini araştıran mahkeme komisyonu Büyük Millet Meclisi'ne bir rapor sunmuştur. Raporda:

*"Erzurum'da çıkan ayaklanma Şeyh Hacı Osman Hoca'nın çevresinde 20,30 kişi ile sabah namazından sonra, din namına şapka meselesini alet ederek bir kısmı ayaklanmaya kışkırtmasıyla başlamıştır. Valinin ciddi tutumu Mühtakem Mevki Kumandanı Hasan Paşa'nın fiilen askeri müdahalede bulunması üzerine ayaklanma bir iki saat içerisinde bastırılmıştır. Bundan sonra sıkı yönetim ilan edilmesi ile birlikte kurulan sıkıyönetim mahkemesi olaya resen tertipçi ve kışkırtıcı olarak tutuklananları cürm-ü meşdud noktasından yakalayıp mahkum etmiştir. Suçları dördüncü ve beşinci derecede olanların yargılanması sürerken ise İstiklal Mahkemesi Erzurum'a gelerek olaya el koymuştur. Şapka ve hükümetin her yenileşme hareketine karşı çıktıkları için sıkıyönetim mahkemesinde yargılanmakta olan 10 kişinin davaları İstiklal Mahkemelerine aktarılmıştır."*²⁰⁸

Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere olayların şapka giymeme meselesi ile hiçbir ilgisinin olmadığı tespit edildiği gibi idam edilen kişi sayısı da Necip Fazıl'ın ifade ettiği gibi 33 olmadığı anlaşılmaktadır. İsyana katılan kişi sayısı 30 dan fazla olmadığı gibi berat edenler ile birlikte idam sayısının 33'ü bulması mümkün değildir. İdam edilenler içerisinde herhangi bir kadın kaydına rastlanılmamaktadır.

Erzurum dışında Rize'de de olaylar meydana gelmiştir. Necip Fazıl bu gelişmeleri de Şapka Kanunu'na bağlamıştır. Kitabında olaylardan şöyle söz etmiştir:

²⁰⁷ Mahmut Goloğlu, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1(1924-1930) "Devrimler ve Tepkileri"**, İstanbul, 2007, s.175

²⁰⁸ Aybars, **a.g.e.**, s.322

“Rize;Güneysu nahiyesi... Sabit Tarakçıoğlu adında gayet itibarlı, kafası ilim ve kalbi vecd dolu bir vaiz halka hitap ve şapkanın din gözünde mahiyetini izah etmekte...Heyecan... Camiden çıkan yığın soluğu karakolda alıyor:

Karakoldaki onbaşı halka “Ben de sizdenim” diyor ve başındaki şapkayı yere çalıyor. Ne hazindir ki, İstiklal Mahkemesi gelince direnicileri tek tek haber veren ve kimi gösterdiyse asılmasına sebep olan ve Mahkemece lütuflandırılan bu alçaktır.

Güneysu ahalisi Rize istikametinde yürümeye koyuluyor. Yolda bazı nasihatçilerin tesiriyle kalabalık zayıflasa da civar köylerden bazı katılmalarla yine dolgunca çapta il merkezine varıyor.

Vali Hurşit telgraf başında:

-Rize ayaklanmıştır! Süratle tedbir!

Halbuki bütün suçu şapka giymeyiz demekten ibaret olan ve her türlü fiili isyan davranışından çekingen kalabalık, çoğu seyirci ve körü körüne katılmış 80-100 kişi...

Ankara telaşta... Bir zamanların kahramanı Hamidiye’si şimdi Rize önünde ve kahramanlık toplarını havaya ateş etmekte göstermekte... İstiklal mahkemesi de tezgahını kurmuş, dirhem kafesi yere mihli adalet terzisini dengelemekle meşgul...

8 idam kararı...Vaiz Sabit Tarakçıoğlu, Mehmet Peçe, Arslan Peçe, köy muhtarı Yakup Peçe, köy bekçisi Kadir Koliva, Hasan Külünkoğlu, Mahmut Kamburoğlu...²⁰⁹

Sabit Hoca o gece mahkumları uyandırmış:

-Kalkınız, abdest alını, namaza duralım! Birkaç saat sonra rabbimize kavuşacağız!

Diye haykırmıştır. Birkaç saat sonra Allah’a kavuşacaklarını bilenler bir müjde saadeti içinde kıldıkları namaz...

Asılanları deniz kenarında, rastgele atıldıkları çukurlar içinde kumluğa gömüyorlar...Yakınları tarafından cesetleri çalınmasından diye de başlarında süngülü nöbetçi bekletiliyor. 3-4 ay sonra gece çıkartılmak şartıyla, ailelerine, cesetleri, almak müsaadesi çıkıyor.

---

²⁰⁹ Necip Fazıl Kısakürek’in anlattığı ve yaşandığını iddia ettiği bu olay Soyadı Kanunu henüz yasalaşmadan önce geçmiştir. Ancak bu kişiler soyadları ile birlikte zikredilmiştir.

Çukurlar açılınca meydana çıkan müthiş manzara:

Hiçbir ceset çürümemiş ve hepsinin gözü Kibleye doğru...

Cesetleri kilimlere sarıyor, sırtlara takıyor ve köyelerine götürüp gömüyorlar...

Arka arkaya, kilimlere sarılı ve sarıklara takılı 8 cesedi, gece karanlığında, destanlık hayaletler gibi öz toprakların taşıyan köylüler... hakikati bilselerdi, nur mayasından yuğrulu bu cesetleri kilimlere sarıp taşıyacıkları yerde, o kilimlerin içinde olmayı tercih ederlerdi.”²¹⁰

Necip Fazıl'ın ifadesi ile halk şapka giymek istememiş ve bunun karşılığı olarak hiç düşünülmeden Hamidiye Zırhlısı ile bombalanmıştır. Milli Mücadele'den henüz çıkan Türk halkını atası, başkomutanı Atatürk, hiç düşünmeden zırhlı ile bombalamıştır fikri Necip Fazıl'a oldukça akla yatkın gelmiştir. Ayrıca kaynaksız ve belgesiz yazdığı sahnelerde, idam edilen insanların kendi aralarındaki konuşmaları bilmesi düşündürücüdür. Keza hiçbir cesedin çürümemesi ve aldıkları hal, akla ve bilime aykırıdır.

İstiklal Mahkemesi Erzurum olaylarını soruşturduktan sonra 3 Aralık 1925'te “*Rize Müretecî Ayaklanmasını*” soruşturmak üzere Trabzon'a hareket etmiştir. Mahkeme ertesi gün Akdeniz Vapuru ile Rize'ye geçmiştir.²¹¹ İstiklal Mahkemesi Rize'de 11 Aralık'ta çalışmaya başlamış ve 11, 12, 13 Aralık'ta Rize'de 143 sanık yargılanmıştır.

Rize'de baş gösteren olayları dönemin basını şöyle görmüştür: “*Rize'nin Potemya mıntıkasında İmam Şaban ile Muhtar Yakup Ağa ve rüfekası civar köyler halkını Ulu Cami nam mevkiinde içtimaa davet ve öteden beri şekavetle me'luf birçok eşkıyayı silahlarıyla birlikte celp eylemişlerdir.*”²¹²

Rize'de halkı kışkırtıp isyan çıkmasına sebep olan Şaban ve Yakup isminde iki kişi silahlı eşkıya grubu ile birlikte Botaniye Karakolunu basmış ve 6 jandarmaya esir almıştır. İsyanın elebaşlarından İmam Şaban şeriat için Rize'nin basılması ve hapishanelerin boşatılması gerektiğini söylemiştir.²¹³

Daha sonra dönemin muhtarlığını yapan Muhtar Yakup'un akrabası Peçeli Mehmet, “*Ey ahali Ankara ihtilal içindedir. Mustafa Kemal Paşa üç yerinden yaralı olarak doktorlar*

²¹⁰ Kısakürek, a.g.e, s.78-79

²¹¹ Aybars, a.g.e, s.322

²¹² **Cumhuriyet**, 16 Aralık 1925

²¹³ Mete Tunçay, **Türkiye Cumhuriyet'inde Tek Parti Yönetiminin Kurulması**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1992, s.154

elindedir. İsmet Paşa ortadan kaldırılmıştır. Dindar paşalarımız hükümeti ellerine aldılar, şeriatı kurtarıyorlar. Korkacak bir şey kalmamıştır. Erzurum yapacağını yaptı bizde iştirak edelim."²¹⁴sözleri ile halkı ayaklandırmışlardır.

Silahlı 150 kişi Rize'yi yağmalamak için hareket etmiştir. Bu sırada başta İslahiye köylüleri olmak üzere isyana katılan bazı köylüler, jandarmaların silahlarını geri vererek yerlerine dönmüştür. Olayla ilgili olanlar tutuklanmıştır. İstiklal Mahkemesi'nin soruşturması sonunda olayların çıkmasında devrimlere karşı olan Rize Asliye Mahkemesi Başkanı Hafız Osman ile kardeşi Avukat Hulusi ve Rizeli imam Hafız Kamil'in etkili oldukları anlaşılmıştır.²¹⁵

İstiklal Mahkemeleri yargılama sonunda 14 Aralık 1925 günü, 143 sanıktan 8'ini idama, 14'ünü 15'er ,22'sini 10'ar ve 19'unu da 5'er yıl hapse mahkum etmiştir. 80 kişi ise beraat ettirmiştir.²¹⁶

Bu bilgiler ışığında Necip Fazıl'ın ifade ettiği gibi Rize'de Şapka Kanunu'na muhalif bir kalkışma olmamış ve Hamidiye Zırhlısı'nın halka karşı bombalama girişimi olmamıştır.

3.8.Necip Fazıl ve Menemen Olayı

Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye'nin yaşadığı en acı olaylardan biri Menemen hadisesidir. Çok partili hayata geçişin denendiği ve Serbest Cumhuriyet Fırkasının kendini feshinden kısa bir süre sonra İzmir'e bağlı Menemen ilçesinde gerici nitelikte bir olay yaşanmıştır. Bu olay, irticai bir ayaklanmadır. Bu ayaklanma sırasında Atatürkçü bir öğretmen olan ve Asteğmen olarak görev yapan Mustafa Fehmi Kubilay ve iki bekçi şehit olmuştur.²¹⁷

Yaşanan bu acı hadiseden sonra yapılan tahkikatlarda, olayın basit ve bölgesel bir olay değil, arka planı olan ciddi bir hareket olduğu görülmüştür. Bu olayın ortaya çıkmasına sebep olan herkes cezalandırılmış ve Cumhuriyet, kendini koruma refleksini sert bir şekilde göstermiştir.

Menemen olayı ile ilgili tartışmalı noktalara temas etmeden önce yaşanan olayı aktaracak olursak;

---

²¹⁴ Aybars, **a.g.e.**, s.323

²¹⁵ Aybars, **a.g.e.**, s.323

²¹⁶ **Hakimiyet-i Milliye**, 16 Aralık 1925

²¹⁷ **Cumhuriyet**, 25 Aralık 1930

"Nakşibendî tarikatından Giritli Derviş Mehmet, Mehdilik iddiası ile ortaya çıktı. Etrafına topladığı kimselerle camiden yeşil sancağı alıp halkı şeriat istemek için sancak altına çağırdı. Durumu öğrenen jandarma bölük komutanı yardım istedi. Kendisine yardım için yedek subay Asteğmen Mustafa Fehmi Kubilay, birtakım askerle yardıma gönderildi. Ateşli bir Kemalist olan Kubilay, Derviş Mehmet ve adamlarından silahları bırakıp teslim olmalarını isteyince, asiler tarafından vuruldu. Olaya müdahale eden bekçiler asiler tarafından öldürüldü.

Kubilay'ın başı kör bıçakla Derviş Mehmet tarafından kesildi ve sancak direğine bağlandı. Olay yerine gelen askerî birliğin teslim ol çağrısına "Bize kurşun işlemez" sözleriyle karşılık verilince, asiler üzerine ateş açıldı. Giritli Derviş Mehmet ve birkaç arkadaşı vuruldu. Kaçanlar yakalandı."²¹⁸

Bu üzücü olayın duyulmasından sonra, İstanbul'da bulunan Cumhurbaşkanı Atatürk başkanlığında, 27 Aralık 1930'da konu ile ilgili toplantı yapılmıştır.²¹⁹ Atatürk, bir başsağlığı mesajı yayınlamış, ayaklanma ile ilgili sıkıyönetim başta olmak üzere birçok önlem alınmıştır. 15 Ocak 1931'den itibaren yargılamalar yapılmış ve 3/4 Şubat 1931 gecesi suçlu bulunanlar infaz edilmiştir.

Olay, Necip Fazıl dâhil birçok araştırmacı ve yazar tarafından böyle nakledilmiştir ki bu Menemen Olayı hakkındaki savcılık iddianamesinde anlatılanın özeti şeklindedir. Fakat yine de Necip Fazıl'ın olayın öncesi ve bazı tartışmalı noktaları hakkında iddiaları vardır.

Fakat Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, isyan sonrasında yaptığı geniş çaplı temizlik hareketini haklı görmeyip sert bir şekilde eleştirenler de vardır. Bunların başında Necip Fazıl Kısakürek gelmektedir. Kısakürek, *Son Devrin Din Mazlumları* eserinin 127-164 arası sayfalarını bu olaya ayırmıştır. Kubilay'ı şehit edenlerin Nakşibendîlerle irtibatı olduğu başta olmak üzere birçok iddia ve infazın yanlış olduğunu savunmuştur. Ancak incelendiğinde bu yorumların ve savunmaların hatalı ya da eksik olduğu görülmektedir.

Necip Fazıl, bu olaydakilerin Nakşibendîlerle alakası olmadığını, birkaç esrarkeşin yaptığı bir suçun bu tarikata yıkıldığını şöyle ifade etmiştir:

---

²¹⁸Abdurrahman Çaycı, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk: Millî Bağımsızlık ve Çağdaşlaşma Önderi (Hayatı ve Eseri)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002, s. 380.

²¹⁹Dursun Ali Akbulut, "Serbest Cumhuriyet Fırkası", **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-2**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2014, s.s.67-68.

"Hiçbir pazarlığı ve sun'i tarafından güzelleşme ve göze girme zaafı ve topyekun fezayı kuşatıcı bir füze gibi sadece mukaddes şeriattan istikamet alan bu tarikat, tekkelerin kapatılmış olmasına rağmen, ruhtan ruha sıçrayıcı kıvılcımlarıyla, hükümete, yekpare bir halka şeklinde gözükiyor ve mutlaka başını ezilmesi lazım bir ejderha hissini veriyordu.

Ne yapsınlar da bu tarikatın yüce sandıkları şahsiyetlerini bir eroin çetesi fertlerini tek tek avlarcasına toplasınlar ve boğazları kesilmek üzere çantalarına yerleştirsinler? Oldukları yerde ve birbirinden uzak, Allah'ı zikreden bu insanları hangi bahaneyle enseleyebilirler?"²²⁰

Fakat Nakşibendî Tarikatı şeyhi Şeyh Esad, olaydan bir süre önce en önemli müritlerinden olan Laz İbrahim'i Manisa bölgesine "*Başhalife*" olarak tayin etmiş ve bölgede tarikatın güçlenmesini ve yayılmasını sağlamakla görevlendirmiştir. Nakşibendî tarikatının toplantıları Manisa'nın Tefikiye Mahallesinde yapılmış ve Derviş Mehmet, bu toplantılardan birinde Mehdiliğini ilan etmiştir.²²¹

Olayın baş faili olan Derviş Mehmet, öldürüldüğünde üzerinden Nakşibendî şeyhlerinden Şeyh Ahmet Muhtar'ın yazdığı bir muska çıkmıştır.²²² Ek olarak olaydan sonra sağ olarak ele geçirilen, Derviş Mehmet'in müritlerinden biri ve olayın failerinden olan Emrullah oğlu Mehmet Emin'in ifadesi de önemlidir. İfadesinde; "*...Nakşibendî tarikatına beni intisap ettiren Mehdi (Derviş Mehmet) ile beraber, Manisa vaizlerinden Hafız Ahmet, Hacı Hilmi, Hoca Saffet'in vaazlarını dinlerdik. Bunlar Nakşî tarikatının ihyasına çalışırlardı...*"²²³ diyerek Nakşibendî olduklarını itiraf etmiştir.

Tüm bunlar, Derviş Mehmet ve müritlerinin tarikattan olduklarını ve Necip Fazıl'ın dediği gibi sadece birkaç serseri esrarkeş olmadıklarını kanıtlar niteliktedir.

Yine Necip Fazıl, Derviş Mehmet'in çevresindekilerinin olaylardan habersiz ve masum oldukları iddiasında bulunmaktadır.

"...Etrafında tam beş kişi: Sütçü Mehmet, saf, aciz, kendi halinde mahallede süt satan bir esnaf... Şamdan Mehmet, budala ve muvazenesiz bir insan ve mesleği budayıcılık... Çoban

²²⁰ Kısakürek, **Son Devrin Din Mazlumlari**, s.128

²²¹ Hikmet Çetinkaya, **Kubilay Olayı ve Tarikat Kampları**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2012, s.20-21.

²²² Osman Selim Kocahanoğlu, **Divan-ı Harp Zabıtlarına Göre Menemen ve Kubilay Olayı: Cumhuriyet İdeolojisi ve Tarikatlar**, Temel Yayınları, İstanbul, 2013, s.155.

²²³ Emrullah oğlu Mehmet Emin'in 15.01.1931 tarihli ifadesi; Kocahanoğlu, **a.g.e.** , s. 158.

Ramazan, 18-19 yaşlarında bir keçi çobanı, öbürleri gibi cahil ve muvazenesiz biri... Nalıncı Hasan, bu da Giritli ve hadiseye hiçbir şey bilmeden karışanlardan ve Zeki Mehmet..."²²⁴

Necip Fazıl'ın neredeyse suçsuz ilan edeceği bu kişilerden Sütçü Mehmet ve Şamdan Mehmet, olaydan önceki her toplantıya Derviş Mehmet ile beraber katılmış ve 6 Aralık 1930'daki toplantıda eylemin provası yapılmıştır.²²⁵

Şehit Kubilay'ın cami avlusunda yere düştüğünü gören Giritli Mehmet, Şamdan Mehmet ile beraber²²⁶ cami avlusunda Şehit Kubilay'ı yerde yakalamışlardır. Şehit Kubilay'ı caminin musalla taşına doğru sürükleyerek ve yanlarında getirdikleri bağ bıçağını çıkararak, musalla taşına çıkardıkları Yedek Subay Mustafa Fehmi Kubilay'ın başını bir koyun gibi feci bir şekilde kesmişlerdir.²²⁷

Nalıncı Hasan, olay esnasında elinde sancak tutan ve Derviş Mehmet ile birlikte hareket edenlerden biridir. Menemen Olayı tanıklarından Ragıp Dere'nin ifadesine göre;

"...Bu sırada yeşil bayrağı taşıyan genç, caminin önünde toplanan halka kendilerine katılmalarını söylüyordu... Bayrak bir süre elinde kaldı. Daha sonra caminin önüne diktiler. Bir süre de çevresinde dolaştılar. Durmadan tekbir getiriyorlardı..."²²⁸ İşte bahsedilen bu kişi Necip Fazıl'ın ifadesiyle "hadiseye hiçbir şey bilmeden karışan" Nalıncı Hasan'dır.

Çoban Ramazan denen kişi, asiler daha Menemen'e ulaşmadan gizlice yanlarından kaçmış ve bu katliama ortak olmamıştır.²²⁹ Zeki Mehmet adında biri ise kayıtlarda yer almamaktadır. Bu kişinin Emrullah oğlu Mehmet Emin olması muhtemeldir.²³⁰

Yine Necip Fazıl Kısakürek'e göre Menemen Olayı, hükümetin Müslümanları, bilhassa Nakşibendîleri ortadan kaldırmak için yaptığı bir tertip, bir senaryodur.²³¹ Bunu da eserinde *"İşte, 1930 Aralık ayının sonlarına doğru Menemen'de cereyan eden hadise, birkaç serseriye yaptırılmış böyle bir tertip işinden başka bir şey değildir ve olanca gayesi, büyük ve kuvvetli sandıkları din adamlarını ortadan kaldırmak olmuştur."*²³² diyerek dile getirmiştir.

²²⁴ Kısakürek, **Son Devrin Din Mazlumları**, s.131.

²²⁵ Çetinkaya, **a.g.e.**, s. 21-22.; TBMM, Zb.C., Cilt 25, s.74

²²⁶ TBMM, Zb.C., Cilt 25, s.76

²²⁷ **Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Dergisi**, Cumhuriyetin 75. Yıl Dönümünde Polis Arşiv Belgeleriyle Gerçekler, Yayın No:129, Ankara, 1998, Belge No: 13212-5/1, s.II, ; EGPMD, s.48

²²⁸ Çetinkaya, **a.g.e.**, s.24

²²⁹ Kocahanoğlu, **a.g.e.**, s. 161.

²³⁰ **A.g.e.**, s.179.

²³¹ Kısakürek, **a.g.e.**, s.137.

²³² **A.g.e.**, s.129

Necip Fazıl'ın yazdığına göre:

"Evvvela ölü taklidi yaparak yere yığılan, sonra da yakalanınca ellerine kelepçe vurulmasına hayretle bakan Zeki Mehmet şöyle bağırmıştır:

- Hani bize para vereceklerdi? Bu ne iş?

*Bunu da duyanlar ve duyanlardan duyanlar arasında hala hayatta olanlar vardır."*²³³

Yani Necip Fazıl'a göre bu tertibi yaptıranlar, para ile bu işi yaptırmışlardır. Fakat bu konu ile ilgili olan belgelerde, tanık ve sanıkların ifadelerinde ve iddianamede Zeki Mehmet diye biri geçmemektedir. Aynı şekilde Zeki Mehmet denen kişinin ifadesi de, Necip Fazıl hariç hiçbir kaynaktan yer almamıştır.²³⁴ Zeki Mehmet ve söyledikleri tamamen kurgudur.

Ayrıca Derviş Mehmet'in müritlerinden Emrullah oğlu Mehmet Emin ifadesinde; *"...Kendine Mehdi süsü veren Mehmet'in iki fikre sahip olduğunu anladım. Yanına vardığımız zaman, tarz-ı hareketinden iki fikre hizmet ettiğini anlıyorum. Bizleri kendi emeline râm edip dervişlik yaptırmak için esrar içirerek fikren zehirlemek, tekke şeyhliğini geri getirme hülyasıyle Cumhuriyete suikast eylemek..."*²³⁵

Sanıklardan Küçük Hasan ise, mahkemeye verdiği ifadeyle, Manisa'da tatlıcı Hüseyin isimli sanığın evinde sürekli olarak toplantılar düzenlediklerini ve o toplantılarda Menemen'de gösteri yapmayı planladıklarını itiraf etmiştir.²³⁶ Tüm bu deliller, olayın Derviş Mehmet başta olmak üzere Nakşibendîler tarafından hazırlandığını göstermektedir.

Kubilay'ın vurulma anı ile ilgili Necip Fazıl şöyle yazmıştır:

*"Tokatları yiyen Mehmed henüz kendisini toparlayamadan bir silah sesi...Kubilay'ın yere düştüğü görülüyor. Topuğundan bütün ayağı parçalanasıya bir tüfek kurşunu yemiştir."*²³⁷ Ancak Kubilay otopsi raporuna göre topuğundan vurulmamıştır. Atılan kurşun, Kubilay'ın sağ koltuk altı yukarı ve ön kısmından girerek, aşağı ve arkaya doğru sol kürek

²³³ A.g.e., s.140

²³⁴ Kocahanoğlu, a.g.e. s. 179.

²³⁵ Emrullah oğlu Mehmet Emin'in 15.01.1931 tarihli ifadesi; Kocahanoğlu, a.g.e., s. 158.

²³⁶ Yaşar Şahin Anıl, **Mahkeme Tutanaklarına Göre Menemen İrtica Olayı Davası**, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2007, s.124.; TBMM, Zb.C., Cilt 25, s.13

²³⁷ Kısakürek, A.g.e., s.134

kemiği ucunun üç parmak aşağısından avuç içi büyüklüğünde yere açarak çıkmıştır. Kurşun, göğüs kafesi kemiklerini ve akciğerlerini parçalamıştır.²³⁸

Üzerinde çok da durulmasa da, tartışılan noktalardan biri de olay cereyan ederken (*Asker-asi çatışması yaşanırken*) etraftaki halkın tepkisidir.

Necip Fazıl'ın ifadesine göre olaylar olurken "*Seyirciler bağıra çağıra kaçışmakta ve meydan bir an için Mehdi Mehmed ile beş arkadaşına kalmış bulunmaktadır...*"²³⁹ Oysa Derviş Mehmet gelip mehdiliğini ilan edince, etraftan katılım olmuştur. Ayrıca Kubilay'ın başı kesilirken Menemen halkından bazıları alkışlamıştır.²⁴⁰

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, bu konu ile ilgili olarak "...*Kubilay Bey'in şehit oluşunda gericilerin gösterdiği vahşet karşısında Menemen'deki halktan bazılarının alkışla tasvip edici bulunmaları, bütün cumhuriyetçi ve vatanseverler için utanılacak bir olaydır...*"²⁴¹ diyerek tepki göstermiştir.

Necip Fazıl, Menemen olayından sonra Sıkıyönetim ilan edilmesini ve olayın failleri hariç tarikattan olan birçok kişinin tutuklanmasını "*Manisa'da dinle alakalı herkes hacı, hoca, müezzın, vaiz, imam, çuvalında içinde*"²⁴² diyerek eleştirmiştir. Fakat bu olay, birkaç serserinin işi değil, bir irtica hareketidir. Çok kısa bir süre içerisinde İzmir, Manisa ve Balıkesir yöresinde 300'e yakın kişi gözaltına alınmıştır.²⁴³ Gözaltına alınanların profili hakkında değerlendirme yapabilmek için bir olaydan bahsetmek gerekir.

Necla adında bir kadının baldırında ve göğüslerinde barutla işlenmiş ayetler bulunduğu ihbar edilmiş ve yapılan incelemede bunun doğru olduğu görülmüştür. Bahsi geçen kadın ifadesinde:

"*İki yıl önce kocamdan ayrıldım. Fatma adında bir kadın beni tarikata soktu. Şeyh Esad'ın halifelerinden Tevfik Hoca ile tanıştım. Hoca beni çırılçıplak soyarak göğsümün üzerine boyalı üç ayet yazdı. Hoca ayetleri yazdıktan sonra yanlışı oldu diyerek yalayıp tekrar yazdı...*"²⁴⁴ demiştir. Tutuklananlar bu zihniyettekilerdir. Ayrıca sorgulama sırasında çok

²³⁸ Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Dergisi, Belge No: 13212-5/3, Otopsi Raporu, s.67

²³⁹ Kısakürek, a.g.e.,s. 135.

²⁴⁰ TBMM, Zb.C., Cilt 25, s.76

²⁴¹ Utkan Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2007, s.215

²⁴² Kısakürek, a.g.e.,s.147.

²⁴³ *Hakimiyet-i Milliye*, 16 Ocak 1931

²⁴⁴ Çetinkaya, a.g.e., s.27.

sayıda Nakşibendî'nin Divan-ı Harp savcısına "*Sen Gâvursun, Derviş Mehmet dirilecek sizi öldürecek*" diye bağırdığı görülmüştür.²⁴⁵

Necip Fazıl'ın eleştirdiği bir nokta da o dönemki Nakşibendi tarikatı şeyhi Şeyh Esad'ın tutuklanması ve olaylardan sorumlu tutulmasıdır. Necip Fazıl "*Nitekim , bir gece sonra sabaha karşı beyaz köşkün kapısı acı acı vuruluyor ve Şeyh Esad Efendi bohçasını bile almaya imkan bulamadan apar topar Menemen'e aktarılıyor...*"²⁴⁶ diyerek Şey Esad'ın mağdur olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca "*...onun öldürülmesi, tertip planının ilk maddesiydi ve bu işi yapılacağı en müsait yer de hastaneydi.*"²⁴⁷ diyerek Şeyh Esad'ın devlet tarafından öldürüldüğü söylemiştir.

Tüm bu ifadelerin ardından "*Söylentilerden başka hiçbir vesikamız yoktur.*"²⁴⁸ diyen Necip Fazıl, iddia ettiği hiçbir şeyin belgesi olmadığını aynı yazısının sonunda kendi itiraf etmiştir. Ayrıca Şeyh Esad'ın, II. Abdülhamid döneminde bile Irak'a sürüldüğünü yine kendi söylemiştir..²⁴⁹

Menemen Olayı'na iştirak eden Küçük Hasan; Mehdi Mehmed ile Sütçü Mehmet'in Nakşibendi tarikatının gelişip yayılması için teşkilat kurduklarını ve her zaman Mehdi Mehmed'in tarif ettiği gibi zikir yaptıklarını belirtmiştir.²⁵⁰

Menemen Olayı'nı gerçekleştiren 6 kişiden sağ olarak yakalanan Mehmet Emin, Nalıncı Hasan ve Küçük Hasan'ın yapılan yargılanmaları sonucunda vermiş oldukları ifadelerde Manisa ve çevresindeki Nakşibendi tarikatı ileri gelenleriyle ilişki içinde bulduklarını, İstanbul'da bulunan Nakşibendi tarikatı lideri Şeyh Esad Efendi ile sürekli haberleştiklerini belirtmeleri bu olaydan Nakşibendi tarikatının birinci derecede sorumlu olduğunu ortaya çıkarmıştır.²⁵¹

---

²⁴⁵ A.g.e., s. 27.

²⁴⁶ Kısakürek, a.g.e., s.160

²⁴⁷ A.g.e., s.160

²⁴⁸ A.g.e., s.161

²⁴⁹ A.g.e. , s.157.

²⁵⁰ TBMM, Zb.C., Cilt 25, s.13

²⁵¹ TBMM, Zb.C., Cilt 25, s.8

Bu olaydan sonra neden geniş çaplı bir sıkıyönetim uygulandığı ve mürteciliğin neden sert bir şekilde cezalandırıldığıнын cevabını yine Necip Fazıl'ın 1931 yılında söylediği sözleriyle cevap vermek gerekir:²⁵²

"...Bir kaza merkezinin göbeğinde, hükümet konağının, hükümet otoritesinin telkin ettiği bir meydanın ortasında, müfrezesini bırakan, kolunu sallaya sallaya bir başına mürtecilerin üzerine yürüyen ve gençliği, hocalığı, askerliği bütün mefkûreyi temsil eden bir genç, halkın, askerinin ve bütün dünyanın gözü önünde evvela tabanca ile vuruluyor. Sonra kafası bıçakla kesiliyor. Ve sonra başı sicimle irtica mızrağına takılıyor.

Buna ne diyorsun? Bunun manasını anlıyor musun? Mürteci, memleket gençliğine, memleket fikrine beslediği kastın, gayzın, kinin, mel'un hırsın derecesini Kubilay'ın başında açıkça soğukkanlılıkla irade ediyor.

Kubilay'ın başı kesilmeseydi, bu iradeyi bulamayacaktık. Bu vak'ayı benzerlerinden ayıracaktık. Eğer Kubilay bir kahramansa bu farkı meydana çıkardığı içindir. Hem de hiç benzer bir vakanın zayıf şeraiti içinde çıkabildiği içindir.

Binaenaleyh mesul kimdir? Mesul, Derviş Mehmet ve avanesi değildir. İrtica, "Bahrimuhit" deki buz dağları gibi suyun yüzüne sivri bir uç çıkardı. Mesul bu uç değildir. Buz dağının heyet-i mecmuasıdır. Bu ucu tepelemekle, suyun yüzünde ondan hiçbir nişame bırakmamakla dağı kaldırmış olmayız. O dağı tuz buz etmek lazım. Mesuller, suyun yüzüne çıkmayanlar, çıkan birkaç kişiye cemiyet hayatı içinde sinsi sinsi omuz verenlerdir."

Görüldüğü gibi burada Necip Fazıl 1931'de olayın altyapısını çok iyi vermiştir. Peki sonra ne değişti de Necip Fazıl'ın fikirleri değişmiştir. Bu çok anlamlı bir sorudur.

Menemen hadisesi, yakın tarihimize kara leke olarak geçmiş acı bir olaydır. Bu cinayeti işleyenlerin birçoğu olay sırasında, bir kısmı da mahkemede verilen kararlar sonrasında hak ettikleri cezayı almışlardır. Bu olayın arkasında yer almış ve bu vahşete sebebiyet vermiş herkes cezalandırılmıştır.

Fakat bu olay, Osmanlı'dan kalma Şeyhlik, müritlik, halifelik gibi kavramları benimsemiş gerici ve cahil bir kitlenin hala var olduğunu göstermiştir. Necip Fazıl'ın 1931 yılında yaptığı konuşmadaki gibi gerencilik ve irtica dağı tuz buz edilmiştir. Menemen

²⁵² Necip Fazıl, Hâkimiyet-i Millîye, 5 Ocak 1931, Numara: 3406. Bu konuşma 2 Kanunu Sani 1931 Cuma günü Ankara Türkocağı konferans salonunda yapılan Kubilay'ı anma toplantısında yapılmıştır. ;Osman Selim Kocahanoğlu, a.g.e. , s.220.

hadisesini değerlendirirken Necip Fazıl'ın duygusal yorumlarından ve kurgularından ziyade, suçluların ifadelerine zihniyetlerine ve eylemlerine bakmak daha doğru olacaktır.

3.9.Necip Fazıl ve Dersim İsyanı

Son Devrin Din Mazlumları adlı kitabında Dersim olayına değinen Necip Fazıl Kısakürek, eserinde Dersim'de yaşananlara vesikadan ve belgelerden yoksun bir şekilde örnekler vermiştir.²⁵³ Hozat'ta geçtiğini düşündüğü canice sahneleri anlatan Necip Fazıl, tanık dahi göstermediği başka bir hikayede şöyle anlatıyor:

"Çocukların öldürülmeleri emri veriliyor. Fakat bu emri yerine getirebilecek kimse zuhur edemiyor. En katı yürekliler bile, böyle müdafaasız mâsumlara silâh kullanamayacaklarını söylemeye mecbur kalıyorlar. Tecrübe birkaç defa akamete uğruyor ve hayli sıkıntı mevzuu oluyor. Nihayet en kara yüzlü çingenelerden daha karanlık suratlı bir adam bulunuyor ve bir dere içinde titreşe titreşe bekleyen 20 mâsumun işi bitiriliyor."²⁵⁴

Bu hikaye gibi birçok olay paylaşan Necip Fazıl, vermiş olduğu olaylardan sadece birinde tanık gösteriyor. O da şu şekilde:

"Her evi ayrı ayrı tutuşturulduktan sonra dört bir etrafı ayrıca çalı çırpı içine alınıp alev alev yakılan bir köyden, deli gibi bir adam çıkıp, çalı yığınları gerisinde manzarayı seyredenlere doğru ilerliyor ve haykırıyor:

"Durun, ben köy ahalisinden değilim! Muallimim! Müsaade edin, kendimi size isbat edeyim!"

Fakat sözüne mukabele, bir kalasla itilerek alevler içine atılması oluyor. Adam, evvelâ göğsünün kılları tutuşarak alev alev yanarken, çalı yığınları gerisinde âmir, zevk ve istihza ile sigarasını içmektedir. (Bu vak'a, bana, 1944 yılında, Eğridir'de askerliğimi yaparken, resmî şahıslar huzurunda, yanan adama karşı sigarasını zevkle içtiğini söyleyen Amirden bizzat dinleyenlerce anlatılmıştır."²⁵⁵

Necip Fazıl'ın Dersim İsyanı ile ilgili anlattığı ve tanık gösterdiği tek hikaye de bu şekildedir. Bu olay da görüldüğü üzere kendisine ikinci ağızdan anlatılmıştır.

Dersim isyanının çıkma ve bastırılma sebebi ile sonucunu şu şekilde yazmıştır:

²⁵³Kısakürek, *Son Devrin Din Mazlumları*, s.167-171

²⁵⁴A.g.e,s.170

²⁵⁵A.g.e,s.168

"Dayandığı tek sebep de birtakım âsâyişsizlik ve itaatsizlik bahanesi altında, bütün Doğu Anadolu'yu kapsayıcı olarak, o muntikanın bir türlü sulandırılmayan koyu İslâmi rengidir.

Bir kıvılcım halinde gösterdiğimiz Dersim yangınının kömürleştirilmiş 50.000 cesedinde, kutup şahsiyetler dışı bir yığın olarak din mazlumluğunun en çarpıcı levhasını seyredebilirsiniz."²⁵⁶

Necip Fazıl Dersim Harekatı'nın bahanelere dayanılarak yapıldığını, gerçek sebebinin din olduğunu ve hareket sonucunda 50.000 insanın öldürüldüğünü dile getirmiştir.

Oysa Tunceli Vilayeti'nin idaresi hakkında, silahların da toplatılmasını emreden 2884 numaralı kanun 25 Aralık 1935 yılında kabul edilmiş ve 2 Ocak 1936 tarihinde yayınlanmıştı.²⁵⁷ Buna rağmen hareketin sonrasında TBMM'nin 7 Temmuz 1939 tarihli toplantısında Dahiliye Vekili Faik Öztrak, Dersim isyanlarını özetleyen konuşmasında şu bilgiyi veriyor:

"Dersim muntkasından şimdiye kadar toplanan silahların adedi 14.593'tür. Bu silahların hepsi son sistemdir."²⁵⁸

Kaynaksız ve belgesiz olarak Dersim'de yaşanan kayıplar hakkında 50 bin rakamını veren Necip Fazıl'ın ifadesinin aksine:

"Genelkurmay yayını Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar adlı kitaptaki resmi belgelere göre, gün gün anlatılan harekâtteki toplum ölü sayısı 2000-3000 kişidir. 1972 yılında Emekli Kurmay Albay Reşat Hallı tarafından hazırlanan ve Genelkurmay tarafından basılan Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar adlı kitapta askeri rapora dayalı olarak 1937-1938 Dersim Harekatı'ndaki ölü sayıları gün gün ortaya konulmuştur".²⁵⁹

Genelkurmay tarafından hazırlanan bu kitapta verilen ilk belge 13 Ağustos 1935 tarihli bir vesikadır. Bu rapor ile başlayan kitap 155 klasörden oluşmaktadır. Günlük olarak yapılan hesaplar dikkate alındığı takdirde isyancıların kayıpları 3828 kişiden oluşmaktadır. Toplumun demografik yapısı, gerek yöreden giden insan sayısı ve gerek bölgeden sevk edilen nüfus

---

²⁵⁶ **A.g.e.**, s.171

²⁵⁷ **Resmi Gazete**, 2 Kanunusani 1936, Sayı:3195

²⁵⁸ TBMM, Zb.C., Devre 6, Cilt 4, İçtima F

²⁵⁹ Sinan Meydan, **El-Cevap**, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2014, s.410

sayısı göz önüne alındığında 1935-1940 yılları nüfus sayımları ile birlikte ölü sayısının 2000-3000 kişi olduğu neticesi karşımıza çıkmaktadır.²⁶⁰

Necip Fazıl'ın ifadelerinden çok uzakta olan bu rakamların gerçekliğini sorgulamak isteyenler için Özgür Erdem'in verdiği bu bilgiler önemlidir:

"Peki, Genelkurmay rakamları kasten düşük göstermiş olabilir mi? Bu da çok mümkün gözüküyor. Çünkü bilgiler, resmi askeri raporlardan alınmış bilgiler. Üstelik gizliliği ortadan kaldırılan ve açıklanan Dersim belgeleri de bu kitaptaki bilgileri doğruluyor. Zaten kitap da bu resmi belgelerin incelenmesi ve özetlenmesi ile yayınlanmıştır. Genelkurmay, kamuoyunu bilgilendiren bir yayın yapmış olsa, politik davranıp ölü rakamlarını düşük gösterdi diye düşünülebilir. Ancak raporlar askeri komutanların Başbakanlığa ya da askeri birliklerin komutanlarına gönderdiği raporlar. Bir askeri harekâta rapor verirken politik davranıp karşı tarafın ölü sayısını düşük göstermek gibi bir şey elbette olamaz. Hele hele binlerce yıllık bir ordu geleneğinden gelen Türk ordusunda hiç olmaz."²⁶¹

Ayrıca 3. Ordu Müfettişliği'nin Tunceli'de yapılan "tedip hareketına" dair verdiği rapordaki bilgilere göre ordu, Tunceli'de iki defada toplam 17 günde yaptığı tarama hareketinde tarama bölgesinde ölü ve diri olarak 7954 kişi çıkarmıştır.²⁶² Bu 7954 kişinin 5000 ila 7000 kadarı batı bölgelerine sevk edilmiştir. Bu rakamlara göre Dersim Harekatı sırasında ölenlerin sayısı -5000 kişinin sevk edildiği dikkate alındığında 2954 kişi, 7000 kişinin sevk edildiği dikkate alındığında 954 kişidir. Bu rakama göre bölgeyi terk eden Erzincan, Elazığ ve Sivas taraflarına kaçanlar dahildir.

1935 genel nüfus sayımına göre Tunceli Nüfusu 107.723 olarak belirlenmiştir. 1949 genel nüfus sayımında ise 94.639 kişi olarak sayılmıştır.²⁶³

11.639 kişi ise batıya sevk edilmiştir. Bu duruma göre;

1935-1940 nüfus sayımları arasında bölgeden eksilen nüfus $107.723 - 94.639 = 13.084$ kişi olarak tespit edilebilir. 13.084 kişiden 11.683'ü ise bölge dışına sevk edildiğine göre ölü sayısı 1401 kişidir.²⁶⁴

²⁶⁰Serap Yeşiltuna, **Devletin Dersim Arşivi**, İstanbul, 2012, s.s.28-29

²⁶¹Özgür Erdem, **Dersim Yalanları ve Gerçekler**, İstanbul, 2012, s.96

²⁶²Yeşiltuna, **a.g.e.**, s.30

²⁶³**Teori Dergisi**, Şubat, 2010, Sayı 241, s.21

²⁶⁴Yeşiltuna, **a.g.e.**, s.97

Necip Fazıl'ın 50 bin ölü ifadesine karşı Özgür Erdem şöyle demiştir:

"Tunceli'de toplam olarak 95 aşiret varken 1937 isyanına 6, 1938 isyanına ise 10 ya da 15 aşiret katılmıştır. Yani kabaca Dersim isyanında katılan aşiretler 15.000-20.000 kişilik bir nüfus kontrol edilmektedir. Nitekim tarama hareketi ise Tunceli'nin tamamında değil bu aşiretlerin 15.000-20.000 kişiyi kapsar nitelikte yapılmıştır. Türk ordusu bölgede önüne geleni katletmiş olsa dahi 50.000 ile 100.000 kişiyi katletmiş olması imkansız."²⁶⁵

Sonuç olarak kayıp sayısı 1935-1949 nüfus sayım sonuçlarına göre Dersim Harekati sırasında bölgede 1500 civarında kayıp vardır. Bu noktada dillendirilen bir diğer yargı ise nüfusa kayıtlı olmayan halkında öldüğü yönündedir. Harekat sonucunda yapılan nüfus sayımın fazla gösterildiği iddia edilmektedir. Ancak bunlar bilimsel ifadeler değildir."²⁶⁶

Necip Fazıl, *"Dayandığı tek sebep de birtakım asayişsizlik ve itaatsizlik bahanesi altında, bütün Doğu Anadolu'yu kapsayıcı olarak, o mintikanın bir türlü sulandırılmayan koyu İslami rengidir."²⁶⁷* diyerek Dersim Harekati'nin nedenini din ile ilişkilendirmiştir.

Halbuki Dersim İsyanı'nın bir Kürt isyanı olduğu Rıza Zelyut şöyle vermiştir:

"Dersim bölgesinde Osmanlı Devleti zamanında ortaya çıkan ayaklanmalar, daha çok derebeylerinin yağma hareketleri ile sınırlı idi. Bu hareketler kimi zaman küçük çaplı kimi zaman ise bir ilçenin kuşatılması, köylerin yağmalanması biçiminde yarı isyan niteliği taşımaktadır. Bölgeler açıkça gösteriyor ki Dersim aşiretlerinin bu yağma ve çapul eylemleri, bölgede gücü yetene zayıf aşiretlere ezildiği bir sisteme dönüşmüştü. Bu çapullar, ovalarda yerleşik durumdaki çevre toplulukları çok rahatsız etmiştir. Devlet, bu yağmalara karşı ikide bir cezalandırma operasyonu yapmış ama savaşçı aşiret birlikleri ulaşılmaz, geçit vermez dağlık alanlara kaçarak kendilerini kurtarmışlardır.

Osmanlı Devleti'nin çöküş döneminde imparatorluğun diğer kavimlerinin yaptığı gibi Kürtler de ayrı bir devlet kurma hareketine geçtiler. Böylece devletle çatışmak için eski feodal gerekçelerin yanına etnik bir gerekçe de eklenmiş oldu.

Kürtçülük biçimindeki bu gerekçe öncelikle Batı Dersim'i etkiledi. Bu bölgede okumuş takımının başlattığı yapay bir Kürtçülük harekete geçirildi ve Kurtuluş Savaşı'nın başladığı

---

²⁶⁵Erdem, **a.g.e**, s.97

²⁶⁶Erdem, **a.g.e**, s.s.104-108

²⁶⁷ Kısakürek, **Son Devrin Din Mazlumlari**, s.171

çok kritik bir dönemde Kürtçü Koçkırı Ayaklanması çıkartıldı. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra bu Kürtçülük hareketi daha da şiddetlendi."²⁶⁸

Dersim bölgesi Kürt hareketinin yoğun olduğu yerlerdendi. Keza Dersim'in Kürtçü hareketin merkezlerinden birisi olduğunu Taşnak Partisi yöneticilerinden Yazar Garo Sasuni şöyle dile getiriyor:

"Bu yönde en tehlikeli yer Dersim'di. Çünkü , Dersim büyük bir Kürt ocağı olup güçlü bir askeri potansiyele sahip ve aynı zamanda Dersim stratejik durumu ile Harput, Erzincan, Diyarbakır'a çok yakın olduğundan Türk ordu merkezlerine karşı bir tehdit teşkil ediyordu. Çünkü Dersim'den gelecek bir darbe, sadece bir Kürt darbesinden çıkıp o yörede aynı zamanda Kemalist rejimden hoşnut olmayan diğer güçleri, Kemalistleri devirmek için ayaklandırabilirdi."²⁶⁹

Bu ifadeleri destekler nitelikte ek olarak:

"Dersim'deki aşiretleri Türkiye'ye karşı bir tehdit olarak kullanan birinci devlet, zamanın gücü Fransa olmuştur. Çünkü Türkiye, Hatay'ı anavatana katmak için yoğun bir diplomatik bir atak içindedir ve Hatay bölgesinde de halkı harekete geçirmiştir. Fransa, Türkiye'nin bu niyetini bildiği için Kürt-Ermeni örgütü olarak Kürdistan için mücadele veren Hoybun'a politik, maddi ve silah desteği yapmaktadır."²⁷⁰

Paris'te yayınlanan Taşnak Partisi yayın organı Haraç gazetesinde 3 Temmuz 1937'de çıkan haberde özetle şunlar söylenmektedir:"*Dersim Kürt Umumi Valiliğine Seyit Rıza tayin olunmuştur. Seyit Rıza Dersim harbini bizzat idare etmektedir. Kürtler külliyatlı miktarda cephane ve dört mitralyöz itina etmişlerdir. Her gün Elaziz'de yaralı nakledilmektedir.*"²⁷¹

18 Haziran tarihli Fransız gazetesi La Temps'de yazılanlar şöyle:"*Dersim Vilayetinden alınan bir habere göre Kürt aşiretlerinin bir müddetten beri devam etmekte olan isyanı, söylenildiğinden çok daha vahimdir.*"²⁷²

17 Haziran tarihli Daily Heral gazetesinden:"*Diktatör Atatürk tarafından konulan vergilere karşı isyan hareketine geçen Kürt kabileleri ile Türkiye'nin askeri kuvvetleri*

²⁶⁸Rıza Zelyut, **Dersim İsyanları**, Kripto Yayınevi, Ankara, 2014, s.202

²⁶⁹Garo Sasuni, **Kürt Ulusal Hareketleri ve 15.Yüzyıldan Günümüze Ermeni-Kürt İlişkileri**, Med Yayınları, 1992 ,s.203

²⁷⁰Zelyut, **a.g.e.**, s.282

²⁷¹Yeşiltuna, **a.g.e.**, s.986

²⁷²**A.g.e.**, s.990

arasında başlayan bu muharebe bir kısmı Avrupa'dan bulunan bu medeni memlekette üç aydan beri devam etmektedir."²⁷³

17 Haziran tarihli Morning Post'tan: "Bugün resmen bildirildiğine göre, Türkiye'nin Dersim havalisinde üç aydan devam eden isyan hareketlerinde asi Kürtlerden öldürülen ve yaralananların sayısı beş bini bulmuştur. Alınan malumata göre, Kürtlerin reisleri bu havaride garnizon tesis, köprü inşası ve Kürt kabilelerin silahtan tecridi gibi hareketlerine itirazen hükümete bir ultimatoma vermişler ve vergi vermeyi reddetmişler ve askeri mevkilere hücum etmişler ve köprüleri atmışlardır."²⁷⁴

Görüldüğü üzere Dersim'de isyan edenleri masum ve din mazlumu gibi gösteren Necip Fazıl'ın aksine gerçekler tam tersiydi. Buna kanıt olarak:

"Devlet, 1937 yılında isyan elebaşısı Seyit Rıza'yı ve onun gibi etkili diğer 6 aşiret reisini asarak Dersim ayaklanmalarını noktayı koymuş gibi gözüküyordu. Lakin aşiretler sadece isyancı 6 boydan ibaret değildi. Ayrıca bunlar bile tam olarak etkisiz duruma getirilememişlerdi. Bu durum, Kürtçülerin 1937'de Dersim halkını soykırıma uğrattığı iddiasını boş bir politik slogan olduğunu da ortaya koymaktadır. Seyit Rıza ortadan kaldırılmıştı ama derebeylik yaşamaya devam ediyordu. Aşiret reisleri, silahlandırdıkları bir bölüm halkı yine saldırılarda kullanmaya başlamıştı. Bunlar, saldırıları yeni silah elde etmek askeri birliklere yönlendiriyorlardı."²⁷⁵

Necip Fazıl ayrıca, "Celal Bayar'ın Başvekil ve Mareşal Fevzi Çakmak'ın Genelkurmay Başkanı bulunduğu 1938 yılında cereyan eden Dersim faciası"²⁷⁶ diyerek facia olarak özellikle 1938 yılını işaret etmiştir.

Ancak 10 Mayıs 1938'den 14 Mayıs'a kadar olan zamanın içindeki ayaklanmacıların konumu ve sayılarını gösteren belge²⁷⁷ isyanın 1937'ye göre daha yaygın olduğunu yansıtmaktadır. Bu yüzden daha geniş bir bastırma kararı alınmıştır.

Tüm bu veriler ışığında Necip Fazıl'ın Dersim İsyanı konusunda objektif ve dürüst olmadığı ve de art niyetli olduğu açıktır.

²⁷³ A.g.e., s.992

²⁷⁴ A.g.e., s.992

²⁷⁵ Zelyut, a.g.e., s.303

²⁷⁶ Kısakürek, **Son Devrin Din Mazlumlari**, s.171

²⁷⁷ Yeşiltuna, a.g.e., s.545

3.10.Necip Fazıl ve Köy Enstitüleri

Necip Fazıl Kısakürek'in bir diğer tarihi konudaki görüşü de Köy Enstitüleri ile ilgilidir:

*"Köy Enstitüleri Anadolu çocuğunun ruh topografyasını silerek, dümdüz ederek, üzerinden silindir gibi geçerek, boşalan yere, Allahsızlık, milliyetsizlik, maddecilik ve Komünizma çatısının kurulması için girişilen hesaplı ve seviyeli bir arsa teşebbüsüdür; Anadolu çocuğunun ruh mezbehasıdır; ve dış ifadesiyle değil, iç gayesiyle, Türk'e ait bütün kıymetler bakımından en ağır küfür merkezidir."*²⁷⁸ diyerek kendine göre taraflı bir yorum yapmıştır.

Sağ kesimin Köy Enstitüleri hakkında en çok eleştirdiği konular Necip Fazıl'ın ifade ettiği gibi Komünizm ve ahlaksızlık suçlamalarıdır. Necip Fazıl ve ideolojisine göre Köy Enstitüleri, insanımızı özünden koparacak ve değerlerini kaybettirecektir.

Necip Fazıl, iddialarını, birkaç münferit örnek ile de desteklemek istemiş ve şunları eklemiştir:

"Sağlık Bakanlığı, Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ne Profesör Kadri Olcar isminde, Amerika'da tahsil görmüş, Komünizma düşmanı bir zatı tayin ediyor. Bu zat enstitüye giderken, yolda genç bir kıza rastlıyor. Kız, Kadri Olcar'a bir münasebetle diyor ki:

- Bana şu bu vız gelir, ben ancak Stalin için ölebilirim!

Hadise duyuluyor; ve genç kız öğretmen, güya ceza olarak, o zamanki Maarif cihazını kaplayıcı gizli şebeke sayesinde, İzmir'de bir ortaokula tayin ediliyor.

Bu ses, Köy Enstitüleri teknesinde maya tutturulmaya bakılan ilerici ruhtan ilk naradır:

- Ben ancak Stalin için ölebilirim!

*Artık naralar ve hamleler birbirini takip edecek ve tekne üst üste mamullerini yetiştirecektir."*²⁷⁹

Burada Necip Fazıl aslında kendini de devletin Köy Enstitülerine Komünizm aleyhinde birini görevlendirdiğini söyleyerek kendisi ile ters düşmüştür. Bir öğretmenin

²⁷⁸ Kısakürek, *Türkiye'de Komünizma ve Köy Enstitüleri*, Doğan Güneş Yayınları, İstanbul, 1962, s.s.28-29

²⁷⁹ A.g.e., s.32

ifadeleri üzerinden tüm Köy Enstitüleri için çıkarım yapan Necip Fazıl, eleştirilerini bu sefer de cinsel sapkınlık noktasına getirecektir:

"Mersin'de 14 yaşında bir Köy Enstitüsü talebesi genç kız, Süreyya Kalabalık isimli bir doktorun sıhhat yurduna yatırılıyor. Kız gebedir ve piçinin kimden olduğunu bilmemektedir. 14 yaşındaki zavallının namus katilleri, sayıca, herhalde onun yaşından fazla..."²⁸⁰

Ne dipnot vardır ne kanıt vardır. Necip Fazıl her zaman olduğu gibi tarihi konuları kanıtsız vererek tarihçiliğin en önemli kuralını yine göz ardı etmiştir. Necip Fazıl, köy enstitülerini görüldüğü üzere iki ana başlıkta eleştirmiştir; Komünizm ve ahlaksızlık.

Oysa köy enstitülerinin temelindeki köy öğretmen okullarının düşünsel mimarı olan Mustafa Kemal'in, bu eğitim yapılanması ve daha sonra köy enstitüleriyle gerçekleştirmeyi amaçladığı toprak reformu, imtiyazlı çevreleri rahatsız etmiş; enstitülerin kapatılması sorunu söz konusu çevrelerce adeta bir ölüm kalım mücadelesi olarak algılanmıştır. M.A.Çalkaya, toprak reformu ile enstitülerin kapatılması arasındaki ilişkiyi şöyle anlatmıştır:

"Köy Enstitüleri eğitim modeli, bireylere olayların farkına varabilme yetisi kazandırıyordu. Kendi bilincine varan, ülkesinin ve dünyanın değerlerinin farkına varır, bu da yurttaşlık bilincini yaratır. Köy enstitülerinin bence asli şiarı buydu. Cumhuriyet devrimlerini tökezleten gericilik, bu büyük aydınlanma projesinin farkına erken vardı ve türlü oyunlarla bu eşsiz çağdaşlaşma projesini engellediler. Çünkü Köy Enstitüleri, Cumhuriyetin aksak ayağını iyileştirecekti. Neydi bu aksak ayak. Büyük toprak devrimi. Toprak devrimi ile Cumhuriyet, ağalık sistemini yani feodalizmi bir bütün olarak tasfiye edecekti. Hurafenin, din tüccarlarının yurttaş üstündeki egemenliğine son verecekti."²⁸¹

Makal ise, Atatürk Devrimlerine ve enstitülere karşı pervasızca dillendirilen öfkeyi şu sözlerle ifade etmiştir:

"Bu kurumların oluşmasında Atatürk'ün direktiflerinin çok etkisi vardır. Bu da bilindiği için, "Köy Enstitüleri"ne karşı olanlar, Atatürk devrimlerine de karşı olmuşlardır". TBMM Başkanı olarak Enstitülerin kapanmasında rol oynayan Karabekir'in şu sözü işin özeti: "Atatürk'ü gençliğin vicdanından söküp atmadıkça bu ülkeye huzur gelmeyecektir."

²⁸⁰ A.g.e., s.s.33-34

²⁸¹ Mehmet Ali Çalkaya, "Soğuk Savaşa Kurban Edilen Köy Enstitüleri", **Yeniden İmece**, No.15,2007, 26-27, s.26

Bunun anlamı, Cumhuriyet öncesi uykuya dönülmesini istemektir. Köy Enstitüleri gitti, Atatürk devrimleri de neredeyse bitti."²⁸²

1945 yılında mecliste gerçekleşen eğitim bütçesi görüşmeleri sırasında, Demokrat Parti kurulduğunda zaman kaybetmeden bu partiye geçen dönemin CHP'li "toprak ağası" Emin Sazak da, Karabekir'inkine benzer sözler sarf ederek, açıkça enstitü öğrencilerinin "kendilerini birer Atatürk zannettikleri ve hatta daha salahiyyetli hissettiklerinden" duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir.²⁸³

Bundan sonraki iş, enstitüleri karalamanın bir yolunu bulmaktır. Öyle de yapılmıştır. En duyarlı olduğu konular seçilerek halk kışkırtılmış, böylece enstitülerin kapatılmasını halk istiyor izlenimi yaratılmaya çalışılmıştır. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Şemsettin Sirer'in talimatıyla müfettişler, enstitülerin iç hayatında ve işleyiş biçiminde açık bulmak üzere görevlendirilmişler; enstitülerde bu amaçla sözde denetimlere başlamışlardır.²⁸⁴

Söz konusu süreci Aydoğan, şöyle anlatmıştır:

"Köy Enstitülerinin başarılı olduğu anlaşılınca ve ilk meyvelerini de verince, tutucu çevreleri ve onların sözcülerini bir telaş aldı. Karalama kampanyaları hızlandı. Her yönden yapılan saldırılarda en çok da kızlarla erkeklerin aynı okullarda yatılı okumalarıydı. Nasıl olurdu? Köylü çocukları birlikte okuyamazdı. Zaten Amerikalı Eğitim Uzmanları(mız) da böyle önermişti, dönemin iktidarına. Kızları ve erkekleri birbirinden ayırmalı. Acaba, bu uzman kendi ülkesinde böyle bir öneriyi yaparsa, nasıl bir tepki alacaktı? Saldırıları planlı olarak yayılıp enstitülere ilk darbeler vurulduktan sonra, sıra kızlarla erkekleri de ayırmaya gelmişti. Ancak bunun için yaratılan dedikodu ve karalamaları destekleyen bir tek delil yoktu. Öyleyse deliller yaratılmalıydı. Bu deliller de yetkisiz soruşturmacılar eliyle, sözde soruşturmalarda yaratılacaktı. İşte bunların en belirgin olanlarından biri de, 1950'de Arifiye Köy Enstitüsü'ne, bakanın özel görevle gönderdiği Ali Uygur tarafından hazırlanan rapordur. İşte bu rapordan birkaç alıntı;

(39) numaralı belgede, (...) Köy Enstitüsü öğrencilerinden (...) ile (...)nın hastabakıcı (...)nin teşvik ve aracılığı ile ve fena niyetle mektuplaştıklarından bahsedilmektedir

²⁸² Mahmut Makal, **Delî Memedin Türküsü**, Başak Yayınları, Ankara, 1993, s.19

²⁸³ R.Okçabol, "Köy Enstitüleri İle İlgili Eleştirilere Değınmeler", **Yeniden İncece**, No.10, 2006, 11-14, s.11

²⁸⁴ **A.g.m.**, s.12

(41) numaralı belgede, (...)Köy Enstitüsü öğrencilerinden (...)ile (...)in fena niyetle mektuplaştıkları anlaşılmaktadır.

(42) numaralı belgeden (...) Köy Enstitüsü öğrencilerinden (...)ın kız ve erkek münasebetlerinin tesisinde rol oynadığı anlaşılmaktadır.

*Bu ve buna benzer pek çok yalan ve iftiradan ibaret belgeler ve “deliller” oluşturuldu.*²⁸⁵

Ancak bu yaşananlar Enstitülere büyük zarar vermiştir. Enstitü müdürleri, yörelerindeki kız öğrencileri okullara kaydettirebilmek için büyük çaba göstermişler, ailelerine dil dökmüşler ve köy kızlarının kaderini değiştirebilmek için seferber olmuşlardır. Her ne kadar diğer okullarda da karma eğitim yapılıyor olsa da enstitülerin yatılı okular olması çeşitli söylentileri beraberinde getirmiştir. Bu da köy yaşamında hiç de istenilmeyecek bir durumdur. Hem hazır işgücünden olmak hem de başlık parasını kaybetme korkusu üstüne üstlük bir de enstitülerde okuyan kızların ahlaksız olacağı söylentisi enstitülerin dayandığı tabanı kaybetmesine, iyiden iyiye zayıflamasına yol açacaktır.²⁸⁶

Necip Fazıl'ın da kanıtsız dile getirdiği bu eleştirilerin birer iftira olduğunu söyleyen Ferit Oğuz Bayır, bu konu ile ilgili görüşlerini Köyün Gücü adlı eserinde şöyle belirtmiştir:

*“Hele ahlak konusunda ileri sürülen iddialar, doğrudan iftiradır. Buna dilleri nasıl varıyor? Bu alanda Allah huzurunda da göğsümü gere gere şahadet ederim ki bu köylü çocuklarının bizi üzecek, ahlak dışı hareketleri olmamıştır. Sığırların arkasında dolaşırken enstitülere getirdiğimiz kızlı erkekli köy çocukları ideal öğrenciler olmuşlardır. Bir arada yattıklarını bile yazıp söylemekten çekinmeyenler hesabı sorulacak manevi bir günah işlediklerini olsun hesaplamışlar mıdır? Memleketin yirmi yerinde binlerce öğretmenin, 10 binlerce öğrencinin ve nihayet 100 binlerce vatandaşın gözü önünde bu gibi bozuk hallerin yıllarca sürüp gideceğini akıl alır mı? Durumun yaygınlığını düşünerek âlem önünde kendi kendimizi bu derece kötülemekte ne fayda var?”*²⁸⁷

Bir başka açıdan bakıldığında, Köy Enstitüleri öğrencileri arasında duygusal açıdan yakınlık hissetme gibi bir unsurun olması da doğal gözükmemektedir. Çoğu kez birbirine aşık

²⁸⁵ K.Aydoğan, "Kızların Gidişi", **Yeniden İmece**, No.14, 2007, 107-109, s.107

²⁸⁶ Can Dündar, **Köy Enstitüleri**, İmge Kitabevi, Ankara, 2011, s.52

²⁸⁷ Bekir Semerci, **Türkiye'de İleri Atılımlar ve Köy Enstitüleri**, Afa Matbaacılık, İstanbul, 1989, s.203

olan ya da hayat arkadaşı olarak birbirini beğenen Enstitüelüler'in mezun olduklarında birbiriyle evlendikleri de görülür. Ancak mezuniyet sonrası evlenmelerin altında dönemin genel ahlak anlayışına aykırı ilişkiler aramak doğru olmasa gerektir. Üstelik, Enstitüelüler'in sıkı çalışan bir disiplin kurulu vardır. Mektuplaşma v.b. bir davranışın yansıtacağı ilk yer disiplin kurulu'dur. Bazı Enstitüelüler'de sırf bu tür olaylara meydan vermemek için bazı öğrencilerin "istihbarat" gibi görevlendirildikleri de görülür. Örneğin, Göl Köy Enstitüsü mezunlarından Cevriye Şahin, Enstitü'deki kız arkadaşlarının düşüncelerini, başkalarıyla mektuplaşıp mektuplaşmadıklarını tespit etmek ve bu durumları henüz başlamadan idareye bildirmekle görevlendirilmiştir.²⁸⁸

Pakize Türkoğlu ise kız öğrencilerin okumasına karşı çıkanların ve köy kızları elden gidiyor diye propaganda yapanların arka planda taşıdıkları düşünceleri şu şekilde dile getirmektedir:

"Çünkü onlar köy kızlarının ancak kendileri için hizmetçi, besleme, odalık olabileceklerine koşullanmışlardı. Çünkü köylü kızları okursa ağaların çiftlik evlerinde elden ele, babadan oğula devredilen, örselenmiş, incitilmiş, işgal edilmiş, dünyaları zindan edilmiş kadınları, kızları bulamayacaklardı. Meclis kürsüsünde, Enstitülerde kızların iyi korunmadığı ya da ağır iş yaptırıldığı savında bulunan milletvekillerinin evlerinde nice yetenekli köylü kızın tokluğuna besleme, hizmetçi olarak çalışıyordu. Bu çok doğaldı onlar için. Doğal olmayan, köy kızlarının öğretmen olması, yüksek öğrenim görmesi, keman çalması, opera yapması, motosiklete binmesi ve bilinçlenmesiydi. Köy kadınına bu olanağı sağlayanlar, bu onurlu geleceği uygun görenler atılmalı, geri çekilmeliydi. Onlar hizmetçisiz, beslemesiz, odaliksiz ne yapacaklardı..."²⁸⁹

Bazı enstitülerde birkaç olay kaydedilmiş olsa bile, bu olayları bütüne genellemek doğru olmayan bir tutumdur. Akla gelen bir başka soru ise, diğer yatılı okullarda olan bu tür olaylar gündeme getirilmez ve disiplin soruşturmasıyla halledilirken Köy Enstitüleri'ndeki olayların neden bir toplum meselesi haline getirildiğidir.

Necip Fazıl'ın bir diğer iddiası bu köy enstitülerinde Komünizm esaslarının verildiğine dairdir. Bu iddiayı dönemin konjonktürel yapısı ile değerlendirmek gerekir. İkinci Dünya

²⁸⁸ Gülşah Eser, **Köy Enstitüleri'nde Bir Öncü:Özgün Arşivi Işığında Göl Köy Enstitüsü**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2011

²⁸⁹ Pakize Türkoğlu, **Tonguç ve Enstitüleri**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2007, s.539

Savaş'ının bitmesiyle Sovyetler Birliği, Boğazlar üzerindeki haklarının yeterli olmadığını ve daha fazla haklar istediğini bildirmiştir. Ayrıca Kars ve Ardahan'ın da Gürcistan'a ait olduğunu ileri sürerek buraları da istemiştir. İşte bu olaylar, Türkiye'deki geleneksel Rus düşmanlığının solcu düşmanlığı olarak hortlamasına neden oldu.²⁹⁰

Ve böyle bir dönemde birbirine rakip olan tüm gruplar birbirini komünistlikle suçlayarak, birbirlerini halkın gözünden düşürmeye çalışmışlardır. Komünistlikle suçlananların en başında Köy Enstitüleri'nin kurucuları gelmekteydi.²⁹¹

Hatta bu durum, Köy Enstitüsü kurucusu Hasan Ali Yücel'in komünistlikle suçlanmasından dolayı, konu, Hasan Ali Yücel'in bu ithamı yapanlara karşı dava açması ve davayı kazanması ile sonuçlanmıştır. Bu dava sürecinde Köy Enstitüsü düşmanı kim varsa karşı tarafta yer almış ve davayı kaybetmiştir.²⁹²

Köy Enstitüleri'ne yönelik suçlamaları ve soruşturmaları incelediğimizde, en önemli iddialardan birinin enstitülerin komünizm yuvası olduğudur. Hatta bu söylemlerin o zamanki köylünün dahi dilinde olduğunu ancak köylünün gerçekte komünizmin ne olduğunu bile bilmediğini görüyoruz.²⁹³

Köy Enstitüleri'nde komünist ideoloji ekseninde eğitim-öğretim yapıldığını iddia edilmiştir. Bu görüşe göre, öğrencilerin okul yapımlarında, tarım ve teknik uygulamalarında, temizlik ve bakım işlerinde çalıştırılmaları komünist rejimi andırmaktadır.²⁹⁴ Bunun yanı sıra bu iddiaya göre Köy Enstitüleri'nde askerliğe, milliyetçiliğe ve rejimi aykırı kitaplar okutulmuştur.²⁹⁵

Bu iddialara yanıtla, başta şunu belirtmek gerekir ki, Köy Enstitüleri'ndeki kitaplar kitaplık demirbaş defterine kayıtlıdır ve denetime açıktır. Üstelik bu kitaplıklardaki kitapların çok büyük bir bölümü Maarif Bakanlığı'nın izniyle Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Yüksek Ziraat Mektebi gibi kurumlardan gönderilmiştir. Örneğin, Göl Köy Enstitüsü'nün kitaplık demirbaş defterinde kayıtlı kitaplar arasında sağ ya da sol düşünceye ait ya da yatkın

²⁹⁰ İlhan Başgöz, **Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995, s.248

²⁹¹ Cemil Koçak, "Öner-Yücel Davası", **Tarih ve Toplum**, Ekim, 1997, Cilt 28, S.16, s.22

²⁹² Hasan Ali Yücel, **İspat Vazifesi, Hürriyet Gene Hürriyet**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1966, C.II, s.802

²⁹³ Mahmut Saral, **Karartılan Aydın Köy Enstitüleri Düziçi Köy Enstitüsü**, Hatay, 2002, s.59-60

²⁹⁴ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999, s.47

²⁹⁵ Şevket Gedikoğlu, **Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri**, İş Matbaacılık, Ankara, 1971, s.290

kitap hemen hemen yok gibidir. Üstelik o dönemde bu türden bazı kitaplar kitaplıkta olsa bile, bu kitapların sadece Köy Enstitüsü kitaplıklarında mı olup olmadığına bakmak gerekir.

Örneğin, Panait Istrati'nin kitapları bazı Köy Enstitüsü kitaplıklarında bulunduğu gibi, 1930'lu yıllarda Konya Öğretmen Okulu'nun kitaplığında da vardır.²⁹⁶

O dönemde halk arasında en çok korkulan ideolojinin komünizm olduğu dikkate alındığında, bu eleştirilerin propaganda sonucu halk arasında yayılmasıyla Köy Enstitüleri'ne yönelik yıpratıcı etki yapacağı ve kapatılmasında tetikleyici nedenlerden biri olacağı öngörülmüş olmalıdır.

Görüşme yapılan bir Köy Enstitülü öğrencinin şu ifadeleri konuyu tüm çıplaklığı ile ortaya koymaktadır:

"Bizim köyde Avni ağa isminde bir ağa vardı. Ben bundan çok çektim. Daha okurken bile bana düşmanlık yapıyorlardı. Bu, okuyup gelecek, köyün başına bela olacak derlerdi. Ben okulu bitirip eve geldiğimde çok iftira attılar bana. Bu komünist okulundan çıktı, komünist bu dediler. Bu köyün başına bela geldi dediler. Aslında ben köyün başına değil, onun başına bela gelmişim."²⁹⁷

---

²⁹⁶ A.g.e., s.292

²⁹⁷ Murat Burgaç, **Çifteler Köy Enstitüsü**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2004

4. BÖLÜM

NECİP FAZIL VE BAZI TARİHÇİLERLE İLİŞKİLERİ

4.1.Necip Fazıl ve Kadir Mısıroğlu

Necip Fazıl Kısakürek, Kadir Mısıroğlu'ndan eserlerinde pek bahsetmemiştir. Sadece Babıali adlı eserinde "*Birer kürsü sahibi Şevket Eygi ve Kadir Mısıroğlu*" ibaresiyle takdirlerini ifade ettiği görülmektedir.²⁹⁸Vefatından sonraki baskılarında da bu ifade kaldırılacaktır.²⁹⁹

Kadir Mısıroğlu'nun adının geçtiği yer şöyledir:

"Bizimkiler; ah bizimkiler, vah bizimkiler!.. Fikirde, sanatta, politikada ve aksiyonda onları kısa bir muayeneden geçirelim: Aralarında oluşlarını Büyük Doğu'ya bağlayabileceğimiz fikir ve sanatçılar, Sezai Karakoç, Mehmed Akif İnan, Erdem Beyazıt, Rasim Özdenören, Nuri Pakdil, Mustafa Yazgan, Mustafa Müftüoğlu... Bir grupman içinde bulunmaksızın kendi tecellisini önü kalabalık bir vitrin içinde gösterebilen Ergun Göze... Birer kürsü sahibi, Şevket Eygi ve Kadir Mısıroğlu..."

*Kendisine hiç bir tecelli zemini aramayan bir tevekkül zarfına bürülü, sessiz ve sedasız, ortada görünenlere su taşıyıcı fikir sakası Fethi Gemuhluoğlu..."*³⁰⁰

Necip Fazıl'ın vefatından sonra ise değiştirilen metin şu şekildedir:

*"Bizimkiler; ah bizimkiler, vah bizimkiler!.. Fikirde, sanatta, politikada ve aksiyonda onları kısa bir muayeneden geçirelim: Şevket Eygi; kendisine hiç bir tecelli zemini aramayan bir tevekkül zarfına bürülü, sessiz ve sedasız, ortada görünenlere su taşıyıcı fikir sakası Fethi Gemuhluoğlu..."*³⁰¹

Trabzonlu olan Kadir Mısıroğlu, küçüklük yıllarında Büyük Doğu'yu takip etmeye başlar.³⁰² Trabzon lisesine gittiği yıllarda da daha bir özenle takip eder. Ancak Necip Fazıl'ın kumarhanede yakalanması ile Kadir Mısıroğlu, Necip Fazıl'dan bir soğuma yaşar. Keza İstanbul'a üniversite için okumaya gittiği yıllarda da Necip Fazıl'ın yanına uğramaz.

²⁹⁸Kısakürek, **Babıali**, s.350

²⁹⁹Aynı adlı eserin Aralık 1990 tarihli yeni basımı.

³⁰⁰**A.g.e.**, 1976, s.350

³⁰¹**A.g.e.**, 1990, s.325

³⁰²Kadir Mısıroğlu, **Üstad Necip Fazıl'a Dair**, s.s.19-21

1956 yılında Necip Fazıl hapistedir ve hapiste "Çöle İnen Nur" adlı eserini yazmıştır. Maddi durumu kötüdür. Eserini çok az bir paraya, Hüseyin Tutıya adlı kişiye basması için satmak üzeredir. Bunu duyan Kadir Mısıroğlu, Necip Fazıl'ın mağdur olmaması için eserini Necip Fazıl'dan tatminkar bir ücret karşılığı alır. Amacı kitabı basmak değil, Necip Fazıl'a yardım etmektir. Kitabı bir banka kasasında saklar. Necip Fazıl ise daha sonra hapisten çıkar ve Kadir Mısıroğlu'ndan kitabı bazı düzeltmeler yapacağını söyleyerek geri alır. Ancak Necip Fazıl, Kadir Mısıroğlu'na sattığı eserini Hüseyin Tutıya'ya tekrar satar. Kadir Mısıroğlu bu konuyu dillendirmez ve Necip Fazıl'a bir şey söylemez.³⁰³

Necip Fazıl, hapishanede iken bile evinde süren şatafatlı yaşam, Kadir Mısıroğlu'nun üstünde durduğu bir durumdur. Kadir Mısıroğlu, Necip Fazıl'ın evinin hiçbir zaman aşçısız ve garsonsuz olmadığını söyler. Bunun yanında, vapurda bile daima lüks kamarayı tercih ettiğini şöyle yazar.

*"Üstad'ın lükse düşkünlüğü hayatın en hurda teferruatına kadar şamildi. Vapurda daima lüks kamarayı tercihten tutunuz da, yemesine, içmesine ve her türlü hayati faaliyetlerine lüks ve şatafat hakimdi. Bunu aristokratlığının tabii bir icabı sayar ve ne pahasına olursa olsun devam ettirmeye kendini mecbur hissederdi. Evvelce temas edildiği üzere evine ayakkabı ile girilir ve daima erkek aşçı ile erkek garson çalışırdı. Üstadın bu konforu hiç bozulmadı. O hapse girse bile bu düzen borç harç devam ederdi."*³⁰⁴

Kadir Mısıroğlu, yazılarında ve eserlerinde üslup olarak Necip Fazıl'dan ayrıldığını, Necip Fazıl'ın sert üslubundan rahatsız olduğunu söyler.³⁰⁵ Bunu eserinde şu şekilde dile getirir:

*"Mesela bir muarızına '...Ve kalemini vücudunda en uygun menfeze sokar sus pus oturursun!...'"*³⁰⁶ tarzındaki sözleri İslami edep bakımından cidden öfkenin sürüklediği utanılacak ifadelere misaldi."³⁰⁷

Necip Fazıl'ın tarihle ilgili tiyatro eserlerini de irdeleyen Kadir Mısıroğlu, Abdulhamid ile ilgili bir tiyatro eseri yazılamayacağını söyler. Bunun caiz olmadığını düşünür.³⁰⁸

---

³⁰³ A.g.e, s.s.22-25

³⁰⁴ A.g.e, s.47

³⁰⁵ A.g.e., s.28

³⁰⁶ Son Posta Gazetesi, 22 Ocak 1962

³⁰⁷ A.g.e, s.28

³⁰⁸ A.g.e., s.82

"Tiyatro eseri, hiç şüphesiz sahnede canlandırılmak için yazılır. Bu ise 'muayyen yani var olan veya olmuş bulunan bir şahsın taklidi' demekse şer'an caiz olmadığı muhakkaktır. Bu demektir ki; mücerred bir bekçi, çöpçü, calı, kumandan tipleri canlandırılabilir, ama bilinen, var olan bir şahıssa caiz olamaz!... Mukaddes şeriatımız taklidi men etmiştir. Öyleyse Abdülhamid diye bir tiyatro eseri yazılamaz!"³⁰⁹ diyerek sebebini açıklamıştır.

Kadir Mısıroğlu, Necip Fazıl'ın yazılarının bir kısmının ciddiye alınmaması gerektiğini şu şekilde anlatır:

"1960'lı yıllardı. Bir gün kendisiyle Bursa'ya gidiyorduk. Orada "Sahte Kahramanlar" konferansını verecekti. Uçakta yan yana oturuyorduk. Üstad, o zaman bir gazeteye günlük yazılar yazıyordu.

Yanımda onbeş yirmi dakikada yazısını karalayiverdi. Ben de ister istemez, yazdıklarını gördüm. Bu yazı o sıralarda çıkarılmakta olan "Tedbirler Kanunu"na dairdi. Kanunun gayesi Demokrat Parti devrini methetmeyi önlemektir. Bu o zamanki koalisyon hükümeti başbakanı İnönü'nün müessiriyeti ile çıkarılıyordu. Hayret ettim. Zira Üstad kanunu methediyordu. Dayanamayıp itiraz ettim. Konuşmalarından sağdan soldan yanlış bilgiler edindiğini anladım. Zira gazeteleri incelemeyi, birkaç gazeteyi yere atar, tepeden ve sadece manşetlerine bakardı. O'nu yazdıklarının yanlış olduğuna ikna ettim.

"-Beis yok ben onu şimdi hallederim!.." dedi. Sonra da yazıyı aynen muhafaza etmekle beraber, cümle sonlarındaki hüküm kelimelerini ters yüz ederek yazıyı katlayıp gazeteye postalamak üzere zarfa koydu."³¹⁰

Kadir Mısıroğlu, Necip Fazıl'ın yazmış olduğu tarih eserlerini de eleştirmiştir. Abdulhamid Han eseri için şöyle demiştir:

"Üstad'ın araştırma eserlerinden biri de Ulu Hakan Abdülhamid Han'dır. Üstad bu kitabın daha önsözünde 'Ben tarihçi değilim. Benden vesika istemeyin!' diyor. İnsan kendini gayri ihtiyari,

'- Üstad öyleyse sen bu büyük zat hakkında müdafaname değil de neden bir şiir yazmadın?' demek mecburiyetinde hissediyor. Ta kendi iktidarı zamanından beri kötülenmekte olan bu büyük hükümdarı sırf bir kuru mantıkla temize çıkarmak kaabil midir? Üstad, bu seferde Abdülhamid Han'ın hasımlarından sadır olup sokaktaki insanların

³⁰⁹ A.g.e., s.82

³¹⁰ A.g.e., s.83

dahibildiği iddiaları çevirmekten başka ne yapmıştır! Ne diyorlar; korkaktır! Hayır, cesurdur!...Ne diyorlar; Cimridir!... Hayır, cömerttir!...İhh"³¹¹

Vatan Dostu Vahideddin adlı eser için de eleştirilerde bulunan Kadir Mısıroğlu, padişahın asla "*vatan dostu*" olmayacağını, zaten "*vatanın sahibi*" olduğunu, bu yüzden "dost" kavramının doğru olmadığını belirtmiş, yine bu eserin tezinin yanlış olduğu ve eserde maddi hataların bolca bulunduğunu şu şekilde kaleme almıştır:

"-Vatan Haini Değil, Vatan Dostu!...Bu ne menem sözdür! Padişah'tan 'vatan dostu' diye bahsedilir mi? Belki 'vatan hamisi' 'vatan kurtarıcısı' denebilir, ama vatan dostu, asla! Zira dost hariçten olur. Padişah, vatanın sahibidir.

Bu eserin tezi ise büsbütün yanlıştır. Şöyle ki:

Sultan Vahdeddin merhum, Mustafa Kemal'i Anadolu'ya 'Yunan Harbi' için göndermiş değildir. O hengamda Yunan Harbi'ni düşünmek imkanı bile yoktu. Padişah'ın ona verdiği vazife 'Sevr Sulh Projesi'nin ıslahını temin edecek protesto hareketlerinden ibaretti. Yunan daha sonraki pazarlıkların eseri olarak Anadolu'ya saldırtılmıştır...

Maddi bilgi yanlışları ise pek çoktur. Mesela bu eserde Merhum Sultan Vahideddin'in Şam'da Selimiye Cami Şerifi avlusundaki kabrinin istimlak edilip yola kalbedildiği yazılmaktadır ki, böyle bir şey asla doğru değildir."³¹²

Kadir Mısıroğlu, Necip Fazıl'ın bir tarih kitabını nasıl yazdığını şu şekilde anlatmıştır:

"Herhangi bir mevzuu yazacağı zaman onunla alakalı bir veya iki kitabı sahaflardan buldurarak birkaç gün karıştırırdı. Sanırım böylece karıştırdığı kitaplar dini mevzular için "Nefehatü'l-Üns" ve "El-Mevahibu'n-Ledünniyye"ye, tarih içinse Ali Kadri Bey tarafından tercüme edilmiş olan Charles Seignobos'un Asr-ı Hazırda Avrupa isimli esere inhisar etmekteydi."³¹³

Kadir Mısıroğlu, Necip Fazıl ile ilgili tüm söylemlerini, Necip Fazıl'ın ölümünden 10 yıl sonra çıkardığı kitapta dile getirmiştir. Bundan dolayı Necip Fazıl, söz konusu düşüncelere cevap verme olanağı bulamamıştır.³¹⁴

³¹¹A.g.e., s.87

³¹²A.g.e., s.s.88,89

³¹³A.g.e., s.84

³¹⁴Kitabın künyesi için bkz. Kadir Mısıroğlu, **Üstad Necip Fazıl'a Dair**, Sebil Yayınları, İstanbul, 1993

4.2. Necip Fazıl ve Nihal Atsız

Necip Fazıl Kısakürek, çıkarmış olduğu Büyük Doğu adlı gazetede yazarlar arasında Nihal Atsız'a da yer vermiştir. Normalde birbirine fikir olarak ters olan bu iki düşünce adamı, CHP'ye olan düşmanlıklarından dolayı biraraya gelmiştir. Atsız'ın gazetedeki yazılarının hemen hemen tamamı CHP karşıtı yazılardır.³¹⁵

Atsız, Ruh Adam adlı romanında başkarakterinin ismine Selim Pusat adını vermiştir. Romanda Selim Pusat karakteri ordudan atılmıştır.³¹⁶ Gerçek hayatta Atsız da ordudan atılmıştır. Bu yüzden kendini de bu karakterle özdeşleştirmiştir.³¹⁷ Atsız'ın Z Vitamini adlı romanı da 1959 yılında Necip Fazıl'ın Büyük Doğu mecmuasında, "Selim Pusat" imzası ile tefrika edilmiştir.³¹⁸

Nihal Atsız, 1950 senesinde Büyük Doğu idaresine gelir. Büyük Doğu'ya hayranlığını belirtir. Necip Fazıl, o günü şöyle anlatır:

"Konuştuk. Büyük Doğu'ya hayranlığımı ve hele "ideolocya Örgüsü"ne diyalektiği bakımından büyük alâka duyduğumu belirtti. Onunla komünizma ve belli başlı bir şahsa düşmanlık mevzuunda birleşiyorduk; fakat bu (antitez)lere karşılık asıl (tez) bahsinde apayrıydık. O, Türkçülük hissinden geliyor, bizse İslâm fikrinden yola çıkıyorduk. O, ideolocyalaştırılması imkânsız bir duygunun adamıydı; bizse her hissi potasında eriten bir düşüncenin bağılsı..."³¹⁹

Necip Fazıl, Atsız ile manevi bir sohbete girmek ister. İslamiyet hakkında ne düşündüğünü sorar. Nihal Atsız'ın verdiği cevaplar, Necip Fazıl'ı rahatsız eder. Çünkü Nihal Atsız, düşüncelerinde Türklük odaklıdır. Necip Fazıl ise İslamiyet odaklıdır. O anı Necip Fazıl, Babıali adlı kitabında şöyle yazar:

"Bir gün onu evime çağırdım. Tam bir nefis ve dünya muhasebesine girişelim diye... Yanına iki arkadaşımla alıp geldi: Fethi Tevetoğlu ve Nurullah Banman... Sabaha kadar konuştuk. Kafa ve ruh çilesine sahip bir insan olmaktan çok uzak göründü bana... Bir milletin hayrı diye bir dâva olamazdı. Ancak bütün insanlığa dağıtımı kabil, beşeriyet çapında bir dâva..."

³¹⁵"Türkçülüğe Karşı Haçlı Seferleri ve Çektiklerimiz" yazıları Büyük Doğu'nun 10. devresindeki tüm sayılarda yayınlanmıştır. (33 sayı)

³¹⁶Hüseyin Nihal Atsız, **Ruh Adam**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2015

³¹⁷İbrahim Sarı, **Atsız**, Net Medya Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.15

³¹⁸**Büyük Doğu**, sa.18,s.10-11; sa.19,s.10-11; sa.20,s.10-16

³¹⁹Kısakürek, **Babıali**, s.335

Ona sordum:

– *İslâmiyet hakkında ne düşünüyorsunuz? Hemen cevap verdi:*

– *Milletimin dinidir; hürmet ederim!*

– *Ya milletinizin dini Şamanlık olsaydı?..*

İslama böyle bir iltifat, onu topyekûn reddetmekten beterdî. Kıymet, millete verilmiş ve İslâm tâbî mevkiine düşürülmüş oluyordu. Halbuki biz, Türk'ü müslüman olduğu için sevecek ve müslümanlığı nispetinde değerlendirecek bir milliyetçilik anlayışı peşindeydik ve bu anlayışa "Anadoluculuk" ismini veriyorduk. Bir konferansımızda, 15 yıl sonra söyleyeceğimiz gibi, "eğer gaye Türklükse mutlaka bilmek lâzımdır ki, Türk müslüman olduktan sonra Türktür!" tezini güdüyorduk."³²⁰

Necip Fazıl, Nihal Atsız hakkında şunları demiştir:

"Nihal Atsız'ı budalalığı ve ezberci kültürü içinde son derece sığ bir insan olarak böylece yaftaladıktan sonra, onunla ortak olduğumuz nefret kutupları üzerinde 1950 ve 1958 Büyük Doğu'larında bazı yazılarını da neşrettik. 1958 Büyük Doğu'larında beni, Adnan Menderes'in sermayelendirdiğini zanneden Nihal Atsız, isminin imlasını Etnan Bey diye yazdığı Adnan Menderes'in güya bize yağdırdığı nimetlerden pay istediğini bana mektupla bildirmeye ve yazılarına ödenen paranın azlığından şikayet etmeye kadar gitmiştir."³²¹

Nihal Atsız da, Necip Fazıl hakkında şunları söylemiştir:

"Biz o üstadı tanırız, 1945'te meşhur Irkçılar-Turancılar davasından beraat ettiğimiz zaman biz Türkçüleri evine davet ederek mükellef bir rakı ziyafeti vermiş ve kurucusu olduğu Büyük Doğu Derneği ile birleşmemizi teklif etmişti.

Necip Fazıl iyi bir nesircidir. Fakat hiçbir yüksek okuldan mezun olmadığı için bir fikir tartışmasında ondan parçalar alıp tanık diye kullanmak doğru olmasa gerekir."³²²

---

³²⁰ **A.g.e.**, s.336

³²¹ **A.g.e.**, s.336,337

³²² Nihal Atsız, **Ötüken Dergisi**, 1970, sa.11

SONUÇ

Mustafa Kemal Atatürk'ün 1938 yılında vefat etmesi ile onun kurduğu devrimleri yıkmak isteyen odaklar çalışmalarını hızlandırmıştı. Daha öncesindeki çok partili hayat denemelerinde can bulmaya çalışan ama başarılı olamayan bu kesimler, İsmet İnönü dönemi ile birlikte, önce muhalefet partisi oldular, daha sonra da iktidar durumuna geçtiler.

Bu süreç içerisinde ise, aydın kesim dahil olmak üzere toplumun tüm sınıflarında saflaşmalar belirginleşmeye başlamıştı. Necip Fazıl da öncesinde Atatürk devrimlerine bağlılığı konusunda şüphe olmayan biri olmasına rağmen, Atatürk'ün vefatından kısa bir süre sonra tam tersi bir eksene kayarak, tam da devrimlerin karşısında duran malum bloğun en parlak neferi olma iddiası taşıyordu. Öyle ki bu mücadelesi için dernek kurmuş, dergi ve kitaplar çıkarmıştır.

Menderes yönetimine yakınlaşan Necip Fazıl'ın düşünceleri siyasallaşmaya başlayacak ve düşüncelerinde objektifliğini yitirmiştir. Dünya görüşü, sadece ve sadece CHP karşıtlığı üzerine oturacaktı. En sonunda da iş, kendince kutsal saydığı çalışmalarını için Menderes'ten para isteme noktasına kadar gelecekti.

Atatürk ve CHP karşıtı çalışmaları sadece günlük siyasi meseleler hakkında değildi. Necip Fazıl, devrimlerden rahatsızdı ve bu devrimlere gebe olan önemli olaylarla da hesaplaşması gerekiyordu. Bundan dolayı Cumhuriyet tarihine bir hayli ilgi gösterdi ve edebiyatçı olmasına rağmen birçok tarih kitabı yazdı. Ancak Necip Fazıl'ın yazdığı tarih kitapları öylesine değildi.

Mesela Cumhuriyet'in kurulması ile sorunu olan Necip Fazıl, Vahdettin kitabını yazdı. Bu kitapta Vahdettin'in hain olmadığını, tam aksine vatanın kurtarılması için mücadele eden bir vatanperver olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır.

Necip Fazıl aynı zamanda şeriatçıydı ve laiklik düşmanı idi. Rejime karşı gelmesiyle bilinen din adamlarından İskilipli Atıf'ı, din elden gidiyor diye Güney Doğu'da ayaklanan Şeyh Sait'i, özünde Kürtçü bir isyan olan ama din kökenli bir ayaklanma gibi lanse ettiği Dersim İsyanı'nın lideri Seyit Rıza'yı ve hatta kendini mehdi ilan eden ve Teğmen Kubilay'ın katleden Derviş Mehmet'i dahi masum göstermek için Son Devrin Din Mazlumları kitabını yazdı.

Laik ve aydın bir eğitim sistemine karşı olan Necip Fazıl, çağdaş eğitim kurumlarından olan Köy Enstitüleri'ne de değinmiş ve çirkin ithamlarda bulunmuştur. Çünkü kız çocuklarının okumasından ve onları toplumun eşit bir ferdi olmasından rahatsızdır.

Kitaplarında yazdıklarını çıkarmış olduğu dergilerde de yazmıştır. Dernek çatısı altında aynı tematik mücadelesine devam etmiş ve birçok takipçisi olmuştur. Şehir şehir gezdiği ve verdiği konferanslarında Cumhuriyet tarihi ile hesaplaştığı gözlenmektedir.

Necip Fazıl'ın Cumhuriyet tarihi alanındaki kitaplarında yazdıkları, bugün bile toplumun hafızında güçlü bir şekilde yer bulmuş durumdadır. Kimi tarihçilerin ve ne yazık ki bazı siyasetçilerin de içinde yer aldığı bir kesim, Necip Fazıl'ın söylentilere ve uydurmalara dayanan bu eserlerini dikkat almaktadır. Kaynak ve belge yoksunu bu eserleri bu tez dahilinde incelenmiştir. Sonuç olarak şunu belirtmeliyim ki, kasıtlı ve art niyetli hataların bulunduğu su götürmeyen bu eserlerin tarihçiler tarafından nasıl ele alındığı, yine bu tarihçilerin bilimsel olarak ölçülmesinde turnusol görevi görmektedir.

EKLER

Ek 1: Necip Fazıl Kısakürek'in Uğradığı Kumarhane Baskınının Haberi

Ek 2: Adnan Menderes (solda) ve Necip Fazıl Kısakürek (sağda)

Ek 3: Necip Fazıl Kısakürek (solda) ve Abdulhakim Arvasi (sağda)

Ek 4: Necip Fazıl Kısakürek ve solunda Abdullah Gül ve Hulusi Akar

KAYNAKÇA

Resmi Yayınlar

TBMM, Zb.C., Cilt 25, s.76

Gazeteler

Cumhuriyet Gazetesi

Dünya Gazetesi

Gece Postası

Hakimiyet-i Milliye

Milliyet Gazetesi

Orta Doğu Gazetesi

Resmi Gazete

Son Posta Gazetesi

Ulus Gazetesi

Volkan Gazetesi

Dergiler

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi

Atatürk Yolu Dergisi

Büyük Doğu Dergisi

Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Dergisi

History Studies

Mimar Sinan Dergisi

Ötüken Dergisi

Tarih ve Toplum Dergisi

Teori Dergisi

Yeniden İmece

Ansiklopediler

Türk Diyanet Vakfı Ansiklopedisi

Kitaplar

Adil, Fikret, **Asmalımescit 74**, İletişim, İstanbul, 1988

_____, **İntermezzo Asmalı Mescit 74**, İletişim, İstanbul, 2000

Ak, Suat, **Sistem Karşısında Gerçek Muhalefet**, Rasyo Yayınları, 2009

Akbayır, Sıddık, **Aynı Göğün Uzak Yıldızları**, Asur Yayınevi, İstanbul, 2011

Akbulut, Dursun Ali, **Çok Partili Döneme Geçiş Denemeleri ve İnkılâba Karşı Tepkiler**, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-2, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2014

_____, “Serbest Cumhuriyet Fırkası”, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-2**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2014

Akşin, Sina, **31 Mart Olayı**, İmge Kitabevi, Ankara, 2015

_____, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, Cem Yayınları, İstanbul, 1983

Alpaslan, Teoman, **31 Mart Ayaklanması ‘Yüz Yılda Ne Değişti’**, Kamer Yayınları, İstanbul, 2015.

Anıl, Yaşar Şahin , **Mahkeme Tutanaklarına Göre Menemen İrtica Olayı Davası**, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2007

Atatürk, Mustafa Kemal, **Nutuk**, C.15, Ankara, 1989

Atıf, İskilipli Mehmed, **Frank Mukallitliği ve Şapka**, Zafer Matbaası, İstanbul, 1993

Atsız, Hüseyin Nihal, **Ruh Adam**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2015

- Aybars, Ergün, **İstiklal Mahkemeleri**, Zeus Kitabevi, Ankara, 2009
- Aydemir, Şevket Süreyya, **İkinci Adam**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1980
- Başgöz, İlhan, **Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995
- Baydar, Mustafa, **Atatürk ve Devrimlerimiz**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973
- Copeaux, Etienne, **Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine**, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2006
- Çaycı, Abdurrahman, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk: Millî Bağımsızlık ve Çağdaşlaşma Önderi (Hayatı ve Eseri)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002
- Çetinkaya, Hikmet, **Kubilay Olayı ve Tarikat Kampları**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2012
- Çizmeli, Şevket, **Menderes Demokrasi Yıldızı**, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2010
- Dündar, Can, **Köy Enstitüleri**, İmge Kitabevi, Ankara, 2011
- Erdeha, Kamil, **Yüzellilikler Yahut Milli Mücadelenin Muhasebesi**, Tekin Yay., İstanbul, 1998
- Erdem, Özgür, **Dersim Yalanları ve Gerçekler**, İleri Yayınları, İstanbul, 2012
- Gedikoğlu, Şevket, **Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri**, İş Matbaacılık, Ankara, 1971
- Gentizon, Paul, **Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1983
- Goloğlu, Mahmut, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1(1924-1930) “Devrimler ve Tepkileri”**, İstanbul, 2007
- İğdemir, Uluğ, **Atatürk'ün Yaşamı-I**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998
- İnal, İbnül Emin Mahmut Kemal, **Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar**, Dergah Yayınları, İstanbul, 1953
- İrtem, Süleyman Kani, **31 Mart İsyanı ve Hareket Ordusu**, Temel Yayınları, İstanbul, 2003

Jeschke, Gottard, **Türk Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri**, Çev.C.Köprülü, TTK, Ankara, 1971

Kandemir, Feridun, **İstiklal Savaşı'nda Bozguncular ve Casuslar**, Yakın Tarihimiz Yayınları, İstanbul,1964

Karaca, Alaattin, **Necip Fazıl ve Adnan Menderes İlişkisi**, Lotus Yayın, Ankara,2009

Kaya, Murat, **Necip Milletin Fazıl Şairi Necip Fazıl Kısakürek**, İzmir, Gonca Yayınları, 2011

Kısakürek, Mehmet, - Ak, Suat, **Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl Kısakürek**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2005

Kısakürek, Necip Fazıl, **Abdulhamid Han**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014

_____, **Babıali**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul,2004

_____, **Bir Yalnızlık Gecesi Vehimleri**, Hikâyelerim, Büyük Doğu, İstanbul, 2005

_____, **Kafa Kâğıdı**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2005

_____, **Kanlı Sarık**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014

_____, **Künye**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014

_____, **Mukaddes Emanet**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015

_____, **O ve Ben**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2005

_____, **Son Devrin Din Mazlumları**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015,

_____, **Tohum**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2014

_____, **Türkiye'de Komünizma ve Köy Enstitüleri**, Doğan Güneş Yayınları, İstanbul, 1962

Kili, Suna -Gözübüyük, Ş., **Türk Anayasa Metinleri**, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1985

Kocahanoğlu, Osman Selim, **Divan-ı Harp Zabıtlarına Göre Menemen ve Kubilay Olayı: Cumhuriyet İdeolojisi ve Tarikatlar**, Temel Yayınları, İstanbul, 2013

_____, **31 Mart Ayaklanması ve Sultan Abdülhamid**, Temel Yayınları, İstanbul, 2009

Kocatürk, Utkan, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2007

Kutay, Cemal, **Laik Cumhuriyet Karşısında Derviş Vahdetiler Cephesi**, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, 1999

L.Meray, Seha, **Lozan Barış Konferansı Tutanakları**, I, Ank. Ün. Siy. Bil. Fak.Yay., Ankara, 1972

Makal, Mahmut, **Deli Memedin Türküsü**, Başak Yayınları, Ankara, 1993

Meydan, Sinan, **Cumhuriyet Tarihi Yalanları-1**, İnkılâp Yayınevi, 2010

_____, **Cumhuriyet Tarihi Yalanları-2**, İnkılâp, İstanbul, 2014

_____, **El Cevap**, İnkılâp, İstanbul, 2014

_____, **Panzehir**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2015

Mısıroğlu, Kadir, **Hilafet**, Sebil Yayınları, İstanbul, 1993

_____, **Üstad Necip Fazıl'a Dair**, Sebil Yayınları, İstanbul, 2014

Mumcu, Uğur, **Kürt İslam Ayaklanması**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1994

Okay, Orhan, **Necip Fazıl**, Dergah Yayınları, İstanbul, 204,

Okyar, Ali Fethi, **Üç Devirde Bir Adam**, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1978

Olson, Robert, **Kürt Milliyetçiliğinin Kaynakları ve Şeyh Sait İsyanı (1880-1925)**, Özge Yayınları, Ankara, 1992

Ortaylı, İlber, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, Alkım Yayınları, İstanbul, 2005

Özakman, Turgut, **Vahdettin, Mustafa Kemal ve Milli Mücadele**, Bilgi Yayınevi, 2012

Sakin, Orhan, **Yeniçeri Ocağı Tarihi ve Yasaları**, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2011

Saral, Mahmut, **Karartılan Aydınlı Köy Enstitüleri Düziçi Köy Enstitüsü**, Hatay, 2002

- Sarı, İbrahim, **Atsız**, Net Medya Yayıncılık, İstanbul, 2016,
- Sasuni, Garo, **Kürt Ulusal Hareketleri ve 15.Yüzyıldan Günümüze Ermeni-Kürt İlişkileri**, Med Yayınları, 1992
- Semerci, Bekir, **Türkiye'de İleri Atılımlar ve Köy Enstitüleri**, Afa Matbaacılık, İstanbul, 1989
- Soysal, İlhami, **150'likler**, Gür Yayınları, İstanbul, 1988
- Şen, Erdal , **Belgelerin Dilinden Yassıada'nın Karakütüsü**, Zaman Kitap, İstanbul, 2007
- Şimşek, Ahmet, (ed.), **Tarih Nasıl Yazılır**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2011
- Tanör, Bülent, **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2018
- Taşar, Özkan, **Necip Fazıl Kısakürek Üstad**, İstanbul, Mavi Lale Yayınları,2 011
- Toker, Metin, **Şeyh Said ve İsyanı**, Ka Kitap, İstanbul, 2015
- Tosh, John, **Tarihin Peşinde**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2013
- Tunaya, Tarık Zafer , **Türkiye'de Siyasal Partiler II**, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1984
- Tunçay, Mete, **Türkiye Cumhuriyet'inde Tek Parti Yönetiminin Kurulması**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1992
- Turan, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999
- Turan, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi**, III, Bilgi Yay., Ankara, 1995
- Türkoğlu, Pakize, **Tonguç ve Enstitüleri**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2007
- Uğurlu, Nurer, **Kürt Milliyetçiliği, Kürtler ve Şeyh Sait İsyanı**, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2006
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, C: 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011
- Yeşiltuna, Serap, **Devletin Dersim Arşivi**, İleri Yayınevi, İstanbul, 2015

Yorulmaz, Hüseyin, **Bir Neslin Üstadı Necip Fazıl Kısakürek**, Hat Yayınevi, İstanbul, 2014

Yücedağ, Şenol, **Şeyh Sait isyanı ve Ezeli Düşman İngiltere**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2010

Yücel, Hasan Ali, **İspat Vazifesi**, Hürriyet Gene Hürriyet, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1966,

Zelyut, Rıza, **Dersim İsyanları**, Kripto Yayınevi, Ankara, 2014

Makaleler

Akdağ, Mustafa, "*Celali Fetretî*", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, C: 2, S: 2, 1964

Aslan, Taner , "*31 Mart Hadisesi Üzerine Vilayetlerde Çıkan Olaylar Karşısında Alınan Tedbirlere ve Askerî Faaliyetlere Dair Yazışmalar*", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, S:28, 2010

Aydoğan, K., "*Kızların Gidişi*", **Yeniden İmece**, No.14, 2007

Aysal, Necdet, "*Örgütlenmeden Eyleme Geçiş: 31 Mart Olayı*", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S:38, 2006

Aysal, Necdet, "*Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Giyim ve Kuşamda Çağdaşlaşma Hareketleri*", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırma Dergisi**, C: X, S: 22, İzmir, 2012

Borak, Sadi, "*31 Mart Vakasının Çıkış Nedenleri Üzerine Çeşitli Yorumlar ve Atatürk ve Harekât Ordusu üzerine Orgeneral İzzettin Çalışların Bir Makalesi*", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: VIII, Sayı: 23 (Mart 1992)'den ayrı basım

Çalkaya, M.A., "*Soğuk Savaşa Kurban Edilen Köy Enstitüleri*", **Yeniden İmece**, No.15, 2007

Çubukçu, İbrahim Agah, "*Şair Rıza Tevfik Bölükbaşı ve Felsefi Düşüncesi*", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C: 31, S: 1, 1990

Kılıç, Selami, "*Şapka Meselesi ve Kılık Kıyafet Kanunu*", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S: 16, 1995

Koçak, Cemil , "*Öner-Yücel Davası*", **Tarih ve Toplum**, Ekim 1997, Cilt 28

Kürdi, Bediüzzaman Saidi, "*Hakikat*", **Volkan**, No: 70, 26 Şubat 1324, Pazartesi, s. 3

Okçabol, R., "*Köy Enstitüleri İle İlgili Eleştirilere Değınmeler*", **Yeniden İmece**, No.10,2006

Özcan, Nezaha, "*Atatürk'ün Kastamonu Ziyareti ve Bu Ziyaretin Önemi*", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XIX, Sayı: 57, Kasım 2003, s. 1279

Tuncay, Can, "*Büyük Üstat Rıza Tevfik*", **Mimar Sinan Dergisi**, S: 83, 1992

Turan, Mustafa, "*II. Viyana Muhasarası: Osmanlı Devleti'nde Siyasi, İdari ve Askeri Çözülme*", **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, S:9

Vahdeti, Derviş, "*Âlimlerin Dikkatine!*", **Volkan**, No:40, 27 Ocak 1324

Vahdeti, Derviş, "*Din ve Kavmiyet*", **Volkan**, No: 41, 28 Ocak 1324,

Yümlü, Murat, "*Yüzellilikler Meselesi, Mesud Fani ve Risalesi Üzerine Bir İnceleme*", **History Studies**, C: 2, S: 3, 2010

Tezler

Bingöl, Sedat, **Yüzellilikler Meselesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 1994

Burgaç, Murat, **Çifteler Köy Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2004

Eser, Gülşah, **Köy Enstitüleri'nde Bir Öncü:Özgün Arşivi Işığında Göl Köy Enstitüsü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Enstitüsü, İstanbul, 2011

Halıcı, Şaduman, **Yüzellilikler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998

İnternet Kaynakları

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc004/kanuntbmmc004/kanuntbmmc00400671.pdf (04.04.2018)